

T.C.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE ETKİNLİK TEMELLİ ÖĞRETİMİN ÇEVRESEL SORUMLU VATANDAŞLIK DAVRANIŞLARINA ETKİSİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİNAN ÇİFTÇİ

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ TAHSİN YILDIRIM

AKSARAY 2019

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE ETKİNLİK TEMELLİ ÖĞRETİMİN ÇEVRESEL SORUMLU VATANDAŞLIK DAVRANIŞLARINA ETKİSİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİNAN ÇİFTÇİ

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ TAHSİN YILDIRIM

AKSARAY 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tez çalışmasının bütün hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren (24) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Sinan

Soyadı : ÇİFTÇİ

Bölümü : Sosyal Bilgiler Eğitimi (Tezli Y.L.)

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı: Sosyal Bilgiler Dersinde Etkinlik Temelli Öğretimin Çevresel Sorumlu Vatandaşlık Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi

İngilizce Adı: The Effects of Activity Based Teaching on the Environmental Responsible Citizenship Behaviors

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Sinan ÇİFTÇİ

İmza:

T.C.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JÜRİ ONAY SAYFASI

Sinan ÇİFTÇİ tarafından hazırlanan " Sosyal Bilgiler Dersinde Etkinlik Temelli Öğretimin Çevresel Sorumlu Vatandaşlık Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi " başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Aksaray Üniversitesi İlköğretim Anabilim Dalı/Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İMZA

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Tahsin YILDIRIM

Sosyal Bilgiler Eğitimi, Aksaray Üniversitesi .....

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Erdal YILDIRIM

Sosyal Bilgiler Eğitimi, Aksaray Üniversitesi .....

Üye: Doç.Dr. Mustafa TAHİROĞLU

Temel Eğitim/Sınıf Eğitimi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi .....

Tez Savunma Tarihi: 12/06/2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 19/07/2019 tarih ve 2019/29-18 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Öğrenci

Sinan ÇİFTÇİ

İmza

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU

İmza

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca yardımlarını hiçbir zaman esirgemeden bana yol gösteren değerli hocam ve danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Tahsin YILDIRIM'a desteklerinden dolayı çok teşekkür ederim. Aynı zamanda Eğitim Fakültesi Dekan Yardımcısı Doç.Dr. Muhammet SARI'ya manevi desteklerinden dolayı teşekkürü borç bilirim. Tez yazım sürecinde yardımlarını esirgemeyen arkadaşım Gökhan KESKİN'e ve ölçeğini kullanmamda yardımcı olan Döndü ÖZDEMİR ÖZDEN hocama, ayrıca Muş Namık Kemal YBO Okul yönetimine ve 5. Sınıf öğrencilerime sonsuz teşekkür ederim. Bu çalışmam sürecinde beni maddi manevi her zaman destekleyen aileme sonsuz sevgilerimle.

Bu çalışmamın sosyal bilgiler eğitimine destek olmasını ve bu alanda yapılan çalışmalara bir yol gösterici olması temennisiyle.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Sosyal Bilgiler Dersinde Etkinlik Temelli Öğretimin Çevresel Sorumlu Vatandaşlık Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi
Yüksek Lisans Tezi

Sinan ÇİFTÇİ / Aksaray 2019

ÖZET

Bu çalışmada çevre okuryazarlığı becerisini geliştirici etkinliklerin öğrencilerin çevresel sorumlu vatandaşlık davranışlarına etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmada nicel ve nitel verilerin bir arada olduğu karma araştırma deseni kullanılmıştır. Nicel araştırma kapsamında, yarı deneysel desen olan ön test son test eşleştirilmiş kontrol gruplu desenden yararlanılmıştır. Bu bağlamda Özdemir Özden (2011)'in geliştirmiş olduğu davranış ölçeği öğrencilere eş zamanlı olarak İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı doğrultusunda ön test ve son test şeklinde uygulanmıştır. 5/D sınıfı kontrol grubu iken, 5/F sınıfı da deney grubu olarak seçilmiştir. Deney grubu öğrencilerine konular beş hafta çeşitli etkinlikler ile birlikte işlenirken, kontrol grubundaki öğrencilere de standart müfredata göre dersler işlenmiştir. Nitel araştırmaya yönelik süreçte ise deney grubu öğrencilerinden 8 öğrenciye ders kapsamında uygulanan etkinlikler ile alakalı yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Her iki grupta da konuların bitiminden sonra son test yaptırılarak uygulama tamamlanmıştır. Nicel verilerin analizinde, SPSS programı kullanılmıştır. Analizlerde t testi kullanılmıştır. Analizler sonucunda ulaşılan bulgulara göre deney grubu lehine anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre çeşitli etkinliklerin kullanılarak ders işlenen deney grubu öğrencileri, standart müfredat ile derslerin işlendiği kontrol grubu öğrencilerinden daha başarılı olmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşmelerle; öğrencilerin derslerde uygulanan etkinlikler ile çevre ve çevre eğitimini iyi bir şekilde anladıkları, derse ilgi ve isteklerinin arttığı ve insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanını daha iyi bir şekilde öğrendikleri belirlenmiştir. Araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlardan hareketle, öğretmenlerin sosyal bilgiler derslerinde etkinlik temelli öğretimden ve çeşitli materyallerden faydalanmaları önerilmektedir.

Bilim Kodu:11009

Anahtar Kelimeler: Çevre Okuryazarlığı, Etkinlik Temelli Öğretim, Çevre Eğitimi, Çevresel Sorumlu Vatandaşlık, Sosyal Bilgiler

Sayfa Sayısı:105

Danışman: Dr. Öğrt. Üyesi: Tahsin YILDIRIM

AKSARAY UNIVERCITY

FACULTY OF SOCIAL SCIENCES

The Effects of Activity Based Teaching on the Environmental Responsible Citizenship Behaviors

Master Thesis

Sinan ÇİFTÇİ / Aksaray 2019

ABSTRACT

By this study, it is aimed to investigate the effects of the activities that formate the environmental literacy skill to the students' environmental responsible citizenship behaviors. At this study, it was made use of the mixed research design which includes quantitative and qualitative data together. In the context of quantitative research, it was utilised from the control group pattern which is quasi-experimental and whose pre-test and final test is matched. In this context, the behavior scale formalised by Ozdemir Ozden (2011) is applied to the students simultaneously, in accordance with people, places and environments' learning domain as a pre-test and final test. While the class 5-D is the control group, the class 5-F is chosen as the experimental group. The topics were taught to the experimental group with varied activities during five weeks; to the control group, on the other hand, the topics were taught in terms of standard curriculum. As to the qualitative reseach process, the semi-structured interview which connected to the activities applied at the course was applied to the 8 students chosen from the experimental group. After the topics were taught, the implementation was completed by applying the final test to both of the groups. SPSS programme was applied to the analysis of the quantitative data. T test was used at the analysis. In terms of findings attained in consequence of the analysis, it was confirmed that there is an important difference on behalf of the experimental group. According to this research, the students of experimental group taught varied activities are more successful than the students of control group taught just the standard curriculum. It was attained that the students learn the environment and environmental education pretty well, this increases their interest and attention much more and finally they learn people, places and environments better with semi-structured interviews. By the results of this research, it is suggested that teachers should make use of the activity based teaching method and varied materials at Social Sciences course.

Science code:11009

Keywords: Environmental Literacy, Activity Based Teaching, Environmental Education, Environmental Respansible Citizenship, Social Sciences

Total Pages:105

Advisor: Asst.Prof. Tahsin YILDIRIM

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU i

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI ii

JÜRİ ONAY SAYFASI iii

TEŞEKKÜR iv

ÖZET v

ABSTRACT vi

İÇİNDEKİLER vii

TABLOLAR LİSTESİ xi

KISALTMALAR LİSTESİ xiii

BÖLÜM I 1

I. GİRİŞ 1

1.1. Problem Durumu 1

1.2. Araştırmanın Amacı 2

1.3. Problem Cümlesi 2

1.4. Alt Problemler 2

1.5. Araştırmanın Önemi 3

1.6. Sayıltılar 4

1.7. Sınırlılıklar 4

1.8. Tanımlar 4
BÖLÜM II 6
II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE 6
2.1. Sosyal Bilgiler Öğretimi 6
2.2. Etkinlik Temelli Öğretim 8
2.3. Etkinlik Temelli Öğretimin Özellikleri 9
2.4. Çevre Eğitimi 10
2.5. Çevre Eğitiminin Amaçları 12
2.6. Çevre Eğitiminin Esasları 13
2.7. Ülkemizde Çevre Eğitimi 13
2.8. Çevresel Sorumlu Vatandaşlık 14
2.9. İlgili Araştırmalar 18
2.9.1. Çevre Eğitimi İle İlgili Yapılan Araştırmalar 18
2.9.2. Etkinlik Temelli Öğretim İle İlgili Yapılan Araştırmalar 21
BÖLÜM III 24
III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 24
3.1. Araştırmanın Modeli 24
3.2. Örneklem 25
3.3. Veri Toplama Araçları 26
3.3.1. Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeği 26
3.4. Verilerin Analizi 28
3.5. Araştırmanın Uygulama Basamakları 34
3.5.1. Deneysel İşlem Öncesi 34
3.5.2. Deneysel İşlem Süreci 35
3.5.3. İşlem Sonrası Süreç 37
BÖLÜM IV 38

IV. BULGULAR VE YORUM 38
4.1. Birinci Alt Problemlere Ait Bulgu ve Yorumlar 38
4.2. İkinci Alt Problemlere Ait Bulgu ve Yorumlar 39
4.3. Üçüncü Alt Problemlere Ait Bulgu ve Yorumlar 42
4.4. Dördüncü Alt Problemlere Ait Bulgu ve Yorumlar 45
4.5. Beşinci Alt Problemlere Ait Bulgu ve Yorumlar 47
4.6. Altıncı Alt Problemlere Ait Bulgu ve Yorumlar 47
BÖLÜM V 54
V. SONUÇ VE ÖNERİLER 54
5.1. Sonuç 54
5.2. Öneriler 55
BÖLÜM VI 56
VI. KAYNAKÇA 56
BÖLÜM VII 63
VII. EKLER 63
EK 1. Etkinlik Planları 63
EK 2. Çevre ile İlgili Gazete ve Dergi Haberleri Etkinliğindeki Görseller 68
EK 2. Çevre Sorunları İle İlgili Pano Düzenlemesi Etkinliğindeki Görseller 70
EK 2. Çevre Düzenlemesi Etkinliği İle İlgili Görseller 72
EK 2. Çevreyle İlgili Kurumlara Mektup Yazma Etkinliği İle İlgili Görseller 74
EK 3. Geri Dönüşüm İle Çevreye Katkı Sağlıyorum Etkinliğindeki Görseller 76
EK 4. Çevre İle İlgili Video Gösterimi Etkinliğindeki Görseller 79
EK 5. Çevre İle İlgili Ailemle Röportaj Yapıyorum Etkinliğindeki Görseller 82
EK 6. Çevreye Karşı Sorumlu ve Bilinçli Vatandaş Olduk Drama Etkinliğindeki Görseller 84
EK 7. Röportaj Soruları Örneği 87

EK 8. İzin Belgesi 88
BÖLÜM VIII 89
VIII. ÖZGEÇMİŞ 89

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Edgar Dale'nin Yaşantı Konisi 8

Tablo 2. ÖnTest-SonTest Eşleştirilmiş Kontrol Gruplu Desen 24

Tablo 3. SonTest Eşleştirilmiş Kontrol Gruplu Desen 25

Tablo 4. Çalışma Grupları İçinde Yer Alan Öğrencilerin Gruplara ve Cinsiyete Göre Dağılışı 26

Tablo 5. Araştırma Deseni 28

Tablo 6. Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeği öntest puanları betimsel istatistikleri 29

Tablo 7. Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Öntest Puanlarının Shapiro-Wilk Testi Sonucu 30

Tablo 8. Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeği sontest puanları betimsel istatistikleri 31

Tablo 9. Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Sontest Puanlarının Shapiro-Wilk Testi Sonucu 32

Tablo 10. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (MEB, 2018) Öğrenme Alanı Kazanımları 35

Tablo 11. Konuların Haftalara Göre Dağılımı ile Yapılacak Etkinlikler 36

Tablo 12. Etkinlik (Etk) Akışı 37

Tablo 13. Öğrencilerin Öntest Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre İlişkisiz Örneklemler için t-testi Sonucu 39

Tablo 14. Öğrencilerin Sontest Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre İlişkisiz Örneklemler için t-testi Sonucu 40

Tablo 15. Deney Grubundaki Öğrencilerin Tekrarlı Ölçümleri İçin İlişkili Gruplar t-testi Sonucu.....43

Tablo 16. Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Tekrarlı Ölçümleri İçin İlişkili Gruplar t-testi Sonucu.....45

Tablo 17. 1. Soru: Ders kapsamında gerçekleştirdiğimiz "çevreye karşı duyarlılık" etkinliği, yeryüzü şekilleri konusunda başarınızı nasıl etkilemiştir? Anlatınız. 48

Tablo 18. 2. Soru: Ders kapsamında gerçekleştirdiğimiz "Geri dönüşüm ile çevreye katkı sağlıyorum" etkinliği, iklimin insan faaliyetlerine etkisi konusunda başarınızı nasıl etkilemiştir? Anlatınız.....49

Tablo 19. 3. Soru: Ders kapsamında gerçekleştirdiğimiz "Çevre ile ilgili video gösterimi" etkinliği, nüfus ve yerleşme konusunda başarınızı nasıl etkilemiştir? Anlatınız.....50

Tablo 20. 4. Soru: Ders kapsamında gerçekleştirdiğimiz "Çevre ile ilgili ailemle röportaj yapıyorum" etkinliği, afetler ve çevre sorunları konusunda başarınızı nasıl etkilemiştir? Anlatınız.....51

Tablo 21. 5. Soru: Ders kapsamında gerçekleştirdiğimiz "Çevreye karşı sorumlu ve bilinçli vatandaş olduk drama etkinliği" doğal afetlerin yaşamımıza etkisi konusunda başarınızı nasıl etkilemiştir? Anlatınız.....52

Tablo 22. Etkinlik Planı 1 63

Tablo 23. Etkinlik Planı 2 64

Tablo 24. Etkinlik Planı 3 64

Tablo 25. Etkinlik Planı 4 65

Tablo 26. Etkinlik Planı 5 65

Tablo 27. Etkinlik Planı 6 66

Tablo 28. Etkinlik Planı 7 67

Tablo 29. Etkinlik Planı 8 67

KISALTMALAR LİSTESİ

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler için istatistik programı)

%: Yüzde

f: Frekans

Akt: Aktaran

vb: ve benzeri

t.y: Tarihsiz Yayın

Etk: Etkinlik

BÖLÜM I

I. GİRİŞ

Bu başlık içerisinde "Sosyal Bilgiler Dersinde Etkinlik Temelli Öğretimin Çevresel Sorumlu Vatandaşlık Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi" adlı araştırma konusunun problem durumu ve cümlesi, önemi, sınırlılıkları, sayıltıları, amacı ve tanımlara yer verilmektedir.

1.1. Problem Durumu

Bu araştırma ile öğrenciler çevreye karşı sorumlu ve duyarlı olmadıkları, verilen eğitimlerin yetersiz olduğu için bu araştırmaya ihtiyaç duyulmuştur.

Sosyal Bilgiler Dersinde Etkinlik Temelli Öğretimin Çevresel Sorumlu Vatandaşlık Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi adlı çalışmada çevreye karşı sorumluluklarımızda küreselleşen ve gittikçe küçülen dünyada her bireyi ilgilendiren bir husus olmaktadır. Küresel ısınma noktasında geri dönüşü zor bir döneme giren dünyamızın bu olumsuzluklardan kurtulabilmesinin en önemli yolu bireyden başlayarak toplumları çevreye karşı bilinçli ve sorumlu hale getirmektir. Bu noktada en kritik süreç ilk eğitim dönemi olup sorumlu vatandaşlığın temelleri bu dönemde atılmaktadır. Çevresel sorumluluk bireylerde istenilen manada kanıksandığında, toplumsal bir güç bulup devlet politikası haline bile gelebilecek bir konudur.

Sosyal bilgiler 5.sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanının en dikkat çeken kazanımı çevre okuryazarlığıdır. Çevresel sorumlu vatandaşlık kavramı bu öğrenme alanıyla doğrudan ilintili olmakla beraber, çevresel sorumluluğun kazandırılmasında sosyal bilgiler dersini de önemli bir ders olduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan düşünüldüğünde sosyal bilgiler dersi kapsamında uygulanacak olan etkinlikler ile çevresel sorumlu

vatandaşlık kavramının bireylere kazandırılmasının diğer yöntem ve tekniklerine göre daha etkili olacağı düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada 5. sınıf sosyal bilgiler dersi "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" öğrenme alanı belirlenmiştir. Bu öğrenme alanının belirlenmesinde amaç ilgili öğrenme alanında; Çevre, çevre sorunları, iklim, doğal afetler ile ilgili konuları ve kazanımları ve doğrudan verilecek beceriler içerisinde yer alan çevre okuryazarlığı becerisini geliştirici etkinliklerin, öğrencilerin çevresel sorumlu vatandaşlık davranışlarına etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.3. Problem Cümlesi

Sosyal bilgiler dersinde çevre okuryazarlığı becerisini geliştirici etkinliklerin, öğrencilerin çevresel sorumlu vatandaşlık davranışlarına etkisi nedir?

1.4. Alt Problemler

1. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin, ön test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

2. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin, son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

3. Deney grubu öğrencilerinin ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

4. Kontrol grubu öğrencilerinin ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

5. Etkinlik temelli öğretimin öğrencilerin davranışları üzerine etkileri nelerdir?

6. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen etkinlik temelli öğretim öğrencilere neler kazandırmıştır?

1.5. Araştırmanın Önemi

Çevre eğitimi yeterli düzeyde müfredatta yer almamaktadır. Sosyal bilgiler, Fen bilgisi ve Hayat bilgisi derslerinde kısıtlı bir şekilde yer almaktadır. Bundan dolayı bu çalışmada çevre eğitimi, çevresel sorumlu vatandaşlık öğrencilere benimsetilmek istenmiştir.

Çevresel vatandaşlık; bireyin yaşadığı çevrenin bir ferdi olduğunu gösteren bir yaklaşımdır. Bireyin bu çevredeki sorumluluğu sahip olduğu grup ve toplumlarda kendini gösterir. Daha genel bir ifadeyle insanlar yakından uzağa doğru toplumun bir parçası olmakla birlikte küresel toplumun en küçük birimidir. Çevresel vatandaşlık bilincine sahip olan bireyler, önce yaşadığı çevredeki daha sonra da dünya genelindeki sorunlara çözüm üretir (Özdemir Özden, 2011).

Çevresel vatandaşlığı üç ana başlıkta incelemek mümkündür: Çevresel vatandaşlık bölgesizdir: Bireyin çevresindeki sorunları ilgilendirir fakat çevresel bir problem aynı zamanda uluslararası bir sorun teşkil eder.

Çevresel vatandaşlık hem kamusal hem de bireyseldir. Şöyle ki; kendi evini ısıtmak, alışveriş yapmak gibi eylemler bireysel gözükse de aynı zamanda kamusal bir hüviyet taşımaktadır.

Bununla birlikte bireylerin kamu alanlarında gerçekleştirmiş oldukları eylemler, protestolar ve yürüyüşler hem kamuyu hem de bireyi ilgilendirdiği için bireyler bu noktada çevresel bir sorumluluk taşımak zorundadırlar.

Çevresel vatandaşlık erdemliliktir: Bu kavramın alt yapısını adalet oluşturmaktadır. Gelecek nesillere yaşanabilir bir doğa bırakmak şuan ki neslin görevidir. Bu noktada çevreye karşı olumsuz bir tavır sergilemek gelecek nesillere karşı yapılan bir adaletsizliktir. Bunun yanı sıra erdemlilik, adalet üst kavramının altında; umut, sevgi, sabır, sorumluluk ve hayırseverlik gibi pozitif kavramları da bünyesinde barındırır (Özdemir Özden, 2011).

Durum böyle olunca çevresel vatandaşlık sadece bireyi ilgilendiren değil, küresel manada bütün dünyayı ilgilendiren bir konu olup bunun en etkili çözüm yolu eğitimdir. Bu eğitim ise ilk eğitimden başlanarak kademeli olarak verilmelidir. Bu çalışmanın önemini gösteren ikinci bir durum ise ekolojik dengenin bozulması ve bu kapsamda ortaya çıkan sorunların eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri ile engellenebileceği gerçeğidir.

1.6. Sayıltılar

1. Deney grubu olan 5/F sınıfı öğrencileri içinden 8 tanesi yarı yapılandırılmış görüşmedeki soruları cevaplamıştır.

2. Ölçekteki sorulara ve yarı yapılandırılmış görüşmeye katılan öğrenciler birbirlerinden etkilenmemişlerdir.

3. Ölçekteki sorular ile yarı yapılandırılmış görüşme sorularının bu çalışmanın konusuna uygun olduğu varsayılmıştır.

4. Deney ve kontrol grupları denk olduğu varsayılmıştır.

1.7. Sınırlılıklar

1. Bu çalışmada Muş ili merkez ilçesinde bulunan resmi bir devlet ortaokulunun 5/D ve 5/F sınıfı öğrencileri yer almaktadır.

2. Çalışma, ölçekte yer alan maddeler ile yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan sorularla sınırlandırılmıştır.

3. Çalışma, 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılı Güz dönemi ile sınırlandırılmıştır.

4. Çalışma, sosyal bilgiler 5. sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı ile sınırlandırılmıştır.

5. Çalışma 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde deney grubu öğrencilerine yönelik etkinlik temelli öğretim ile sınırlı tutulmuştur.

1.8. Tanımlar

Çevre: Bir veya birden fazla canlının yaşamasını sağlayan ve devamlı etkileyen değişim süreçleri, enerjileri ve maddesel varlıkların tamamına çevre denir (Budak, 2008).

Çevre Eğitimi: İnsanlarda çevre bilincinin oluşması, çevreye karşı duyarlı, pozitif, kalıcı davranış değişikliklerinin oluşturulması ve tabii, tarihi, kültürel değerlerin korunması, sürekli katılım sağlanması ve hedeflenen sorunların çözümünde etkin rol oynamaya çevre eğitimi denir (Yalçın, 1993).

Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışı: Çevrenin yaşamdaki varlığını devam ettirmesine taraf olarak insanın yaşantısıyla birleşen davranış durumlarına çevresel sorumlu vatandaş davranışları denir (Sucuoğlu, 2017).

Çevre Okuryazarlığı: Kişinin çevre hakkında edindiği bilgileri çevreye karşı pozitif tutum sağlayarak, çevre ile ilgili belirlediği problemleri çözmede beceriler sağlayıp, fırsatını yakaladığı zaman bu durumu davranış olarak ifade etmesi durumudur (Sontay, 2013).

Etkinlik Temelli Öğretim: Öğrencinin kendisi veya çevresinde etkileşim halinde olan arkadaşlarıyla birlikte gerçekleştirdiği etkinliklere ve gözlemlerine bakarak ulaştığı sonuç ve yargıyı sağlayan yöntemdir (Batdı, 2014: 40).

BÖLÜM II

II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sosyal Bilgiler Öğretimi

Sosyal Bilgiler, "Aktif ve çalışkan bireyler yetiştirmek, öğrenciler arasındaki ilişkileri ve vatandaşlık bilgilerini geliştirmeyi amaçlayan ve sosyal bilimleri birleştiren bir derstir." Sosyal bilgiler dersi öğretim programı, sorumluluğu öğrenci ve öğretmene vererek birlikte başarma, paylaşma ve birlikte hareket etme duygusunu kazandırmayı hedeflemektedir (MEB, 2015). Ayrıca sosyal bilgiler dersi, temel kültür öğelerini birçok alandaki çalışmalardan sağlanan bulgulardan, disiplinler arası bir yaklaşımla seçilip yoğrularak oluşturulmuş bilgileri içinde bütünleştiren; vatandaşlık öğelerinin çocuğa kazandırıldığı, milli birlik ve bütünlüğü sağlayan, demokrasi kültürünün yerleştirildiği bir derstir. Sosyal bilgiler dersinin amacı temelde etkili vatandaş yetiştirme olup çevresindeki olaylara kayıtsız kalmayan, sorgulayan, sorunlara çözüm önerileri bulan ve vatanını seven bireyler yetiştirmektir. Sosyal bilgiler bünyesinde barındırdığı; arkeoloji, hukuk, antropoloji, tarih, coğrafya, vatandaşlık ve doğa bilimleri gibi disiplinlerle birlikte gerekli kazanımlar bireye aktarıldığında karşımıza bu ders kapsamında hedeflenen etkili vatandaş çıkmaktadır (Öztürk, 2012). Bu noktada sosyal bilgiler dersi, çevresel felaketlere ve bütün dünyayı ilgilendiren küresel ısınma konusunda en temelde bir bilince toplamda da konu ile ilgili faaliyete geçebilecek altyapıya sahip bireyler yetiştirilmesini sağlamaktadır. Nitekim Sosyal bilgiler dersi öğretim programına (MEB, 2018) bakıldığında programda yer alan becerilerin bu doğrultuda olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte sosyal bilgiler öğretim programı insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanının içerisinde öğrencilere kazandırılması hedeflenen beceriler; harita okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı ve gözlem becerisidir. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanının

kazanımları incelendiğinde çevre ile ilgili konuların ağırlıklı olduğu görülmektedir. Bu öğrenme alanının içerisinde öğrencilere kazandırılması hedeflenen becerilerden biri de çevre okuryazarlığı becerisidir.

Çevre okuryazarlığı ilk olarak 1969'da Charles Roth tarafından tanımlanmıştır (Roth,1968 Akt. Sontay, 2013). İlk ortaya çıktığı tarihten günümüze kadar birçok tanımı yapılan çevre okuryazarlığı; çevresel bileşenleri göreli olarak algılayarak yorumlamak, bu bileşenlerin sağlığını koruyarak onlara yeniden kazandırmak ve bu bileşenleri geliştirmek için uygun faaliyetler yapabilme yeteneğidir (Roth, 1992 Akt. Sontay, 2013).

Başka bir tanımında ise çevre okuryazarlığı; bir anlayış olarak bazı düzeylerde yaşayan ve yaşamayan durumlarla ilgili insanın yaşadığı doğal çevre ile olan etkileşimleri olarak tanımlanmaktadır (Rockcastle, 1989 Akt. Sontay, 2013).

Çevre okuryazarlığı, kişilerin ve toplumların yaşadıkları çevre hakkında doğru kararlar alarak, bu kararları çevresel sorumlu davranışlara dönüştürmektir. Çevre okuryazarlığına sahip kişiler yaşamlarını sürdürebilmek için yaşadıkları çevre ile ilgili kararlar alabilirler. Başka bir ifade ile belirtmek gerekirse çevre okuryazarlığı, ekolojik ve bilimsel gerçeklerin çevresel davranışlar ile birleştirilmesidir (Kışoğlu, 2009).

Çevre okuryazarlığına sahip kişiler; bilgi, beceri ve yaşantılar sonucu sorumlu çevresel kararlar alabilir ve yaşadıkları çevrenin süreç ve sistemlerini anlayabilirler. Ayrıca bu kişiler çevre ile ilgili sosyal, ekonomik, politik her türlü olay ve durumlar hakkında bilgi sahibi olabilir ve bunlar hakkında sorumluluk alabilirler (Naaee, 2000 Akt. Şahin, 2015).

Çevre okuryazarı bir bireyde bulunması gereken özelliklerin ortak noktasında çevresel tutum, bilgi ve çevresel sorumluluk bulunmaktadır. Çevre okuryazarlığına sahip bireyler çevresine karşı duyarlı, tutumlu, sorumlu ve çevresi hakkında her türlü bilgiye sahip olan kişilerdir (Altınöz, 2010).

Nitekim sosyal bilgiler dersinin çevre, çevre okuryazarlığı, çevre eğitimi ve çevresel sorumlu vatandaşlık kavramları bakımından ne kadar önemli bir ders olduğu görülmektedir. Bu ders ile öğrenciler çevrelerine karşı daha hassas, bilgili, sorumlu, bilinçli, tutumlu ve saygılı birer vatandaş olabilirler. Bu durum sosyal bilgiler dersinin çevre okuryazarı bireyler yetiştirmede ne kadar önemli bir ders olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

2.2. Etkinlik Temelli Öğretim

Farklı etkinliklerin bir araya getirilerek o derste uygulanması ile ortaya çıkan öğretim tekniğidir. Öğretmenler derslerinde etkinlik temelli öğretimden sıklıkla yararlanmalı, uygulayacağı etkinlikler hakkında bilgi sahibi olmalı ve bu etkinlikler ile ilgili iyi bir plan yaparak dersini o plana göre işlemelidir. Etkinlikler öğrenci seviyesine uygun, dikkat çekici ve konuya uygun olmalıdır. Etkinlik temelli öğretimin uygulandığı dersler daha ilgi çekici hale gelebilir ve öğrencinin dikkatini çekebilir (Günay, 2013).

Öğrencinin derse olan ilgi ve isteğinin artması da yöntem, teknik ve araç gereçler ile olabilir. Nitekim öğrenci derste sürekli görev almak isteyerek aktif bir konuma gelebilir.

Edgar Dale'ye göre; öğrenciler en iyi yaparak yaşayarak öğrenirken, en az ise sözel semboller ile öğrenmektedirler.

Tablo 1. Edgar Dale'nin Yaşantı Konisi

(Kaya, 2006).

Öğrencinin bulunduğu ortamda ne kadar fazla materyal varsa o derece öğrenme sağlanmış olabilir. Çünkü öğrenciler bir konuyu okuyarak %10'unu, işiterek %20'sini, görerek %30'unu, görüp ve işiterek %50'sini, söyleyerek %70'ini, yapıp ve söyleyerek ise %90'ını hatırlayıp anlayabilirler (Kaya, 2006). Bu durumdan dolayı öğretmenler ders esnasında konuyu işlerken farklı materyal, yöntem, teknik ve etkinlikler ile öğrencileri güdüleyerek derse katabilir ve öğrencilerin birden fazla duyusuna hitap ederek, onların etkin bir şekilde derse katılımını teşvik ederek konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayabilirler.

2.3. Etkinlik Temelli Öğretimin Özellikleri

1. Bu öğretim sayesinde öğrenciler kendini geliştirebilirler.

2. Öğrencilerin derslerindeki başarılarının artmasına olanak sağlayabilir.

3. Öğrencilerin yeni bilgilerini başka bilgilere transfer etmelerini sağlayabilir.

4. Öğrencilerin birlikte hareket etmesini sağlayabilir.

5. Öğrenciler derse karşı daha ilgi ve istekli hale gelebilirler.

6. Öğrencilerin birbirleri ile olan yardımlaşmalarını artırabilir.

7. Etkinlikler sayesinde öğrenciler öğrenmeyi öğrenebilirler.

8. Derslerde uygulanan bu etkinlikler sayesinde bütün öğrenciler öğrenme imkânı bulabilir.

9. Öğrencilerin yaratıcı ve eleştirel düşünmelerinin gelişmesini sağlayabilir.

10. Öğrenciler etkinlikler sayesinde birlikte hareket etmeye başlayabilirler.

11. Öğrencilere birbirlerini yakından tanıma fırsatı verebilir.

12. Konuların daha iyi anlaşılmasını sağlayarak öğrencilerin başarısını artırabilir

(Açıkgöz, 2006 Akt. Günay, 2013).

Bu nedenle etkinlik temelli öğretim, öğrencilerin sorunlarına karşı özgün düşünmelerini sağlayarak hızlı çözümler bulmasını kolaylaştırabilir ve gelişim dönemindeki öğrencilerin özgüvenlerini artırabilir. Böylece etkinlik temelli öğretim çocukların konuyu öğrenebilmesi amacıyla bilgileri anlamlı bir hale sokabilir ve bir süreç boyunca kullanmalarını sağlayabilir. (Bozkurt, 2018).

Kullanılan bu bilgiler etkinlikler ve materyaller ile gerçeğe yakın bir şekilde öğrencilere sunulmalıdır ki, etkinlik temelli öğretimde öğrenmenin eğlenceli ve etkili şekil alınmasına ortam hazırlansın (Choo, 2007).

Etkili ve eğlenceli hale gelen bir ders de öğrencilerin dikkatini çekebilir ve öğrenciler o derse karşı ilgili bir hale gelebilir. Derse karşı ilgili olan öğrencinin ise o derste başarısı artabilir ve bu durum öğrencilerde kalıcı öğrenmeler sağlayabilir. Bu yüzden ders esnasında sık sık etkinliklerden yararlanılabilir.

Yararlanılan bu etkinliklerin hazırlanması ve uygulanması aşamasında ise şunlara dikkat edilmelidir:

1. Kazanımın doğru bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir.
2. Kazanımın içerisinde kazandırılacak kavramların belirlenmesi gerekmektedir.
3. Öğrenilecek kavramlar ile daha önce öğrenilmiş kavramlar arasında ilişki kurulmalıdır.
4. Öğrencilere uygulanacak etkinlikler ile konu ile ilgili kavram ve kazanımlar somut bir şekilde sunulmalıdır.
5. Okul ve sınıfın fiziki özelliklere dikkate alınarak uygulanacak etkinliğin grup ya da bireysel olması belirlenebilirken, materyallerde tespit edilebilir.
6. Derste uygulanacak etkinliklerin mutlaka süresi belirlenmelidir. Bu sayede zaman konusunda sorun aşılmış olunur.
7. Etkinliklerin sırası planlı bir şekilde belirlenmelidir.
8. Etkinliklerde yararlanılacak materyaller belirlenmelidir.
9. Uygulanacak materyaller öğrenci seviyesine uygun ve anlaşılır olmalıdır.
10. Etkinliklerin değerlendirme aşamaları da belirlenmeli ve etkinlikler sonlandırıldıktan sonra mutlaka değerlendirilmelidir (Camci, 2012).

2.4. Çevre Eğitimi

İlk kez 1961'de bir kanun ile çevreyi koruma ele alınmış ve "herkesin fiziksel ve mental sağlığı korunmalıdır" denilmiştir (Kılınç, 2009). Çevreyi korumanın ancak çevre eğitimi ile sağlanabileceği anlaşılmış ve çevre eğitimi kavramına ilk kez 1972 yılındaki Stockholm Konferansı'nda değinilmiştir (Erdoğan ve Tuncer, 2009). Daha sonra 1977'de UNESCO-

UNEP'in birlikte hareketi ile Tiflis'te "Hükümetler Arası Çevre Eğitimi Konferansı" yapılmıştır. Tiflis bildirisinde çevre eğitimi ile ilgili belirlenen hedefler şunlardır:

1. Kişisel ve sosyal olarak çevre sorunlarının farkına varıp, bu sorunlara karşı duyarlı olma.
2. Çevre ve çevre sorunları hakkında kişisel ve sosyal deneyim ve bilgileri kazanmak.
3. Çevre önemi, çevre korunması ve düzenlenmesi hakkında önemli davranışlar gerçekleştirmek.
4. Çevreyi ve çevre sorunlarını iyi bir şekilde tanıyıp anlayarak bu sorunlar hakkında birtakım yöntem ve beceriler geliştirmek.
5. İnsanın yaşadığı çevresinde bulunan sorunların çözümü ile ilgili olarak kişisel ve sosyal katılım gerçekleştirmek (Ünal ve Dımışkı, 1999 Akt. Solmaz, 2010).

Bu bildiride yer alan hedeflere göre ülkemizde çevre eğitiminin en önemli hedefi ahlaklı ve israftan kaçınan bireyi topluma kazandırarak; çevresine karşı duyarlı, çevre sorunlarının çözümünde sorumluluk almasını bilen, yeteri kadar tüketim yapan bireyler yetiştirmektir (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2010a Akt. Solmaz, 2010).

Çevre eğitimi; yaşadığımız çevrenin bütünüyle farkına varma, çevreye karşı olumsuz davranışlar sergilemeden yaşamayı öğrenme ve her zaman çevreye karşı bilinçli bir şekilde hareket etme ve çevre sorunlarına neden olan problemlerin çözümlerini öğrenmektir (Şahin vd, 2004 Akt. Dindar, 2014).

Başka bir tanımında ise; çevre eğitimi, insanın yaşadığı çevresi ile uyumlu olacağı davranış ve becerileri edinmesi, çöp üretiminden su tüketimine, doğal kaynakların kullanılmasından enerjilerin tüketimine kadar çeşitli konularda sorumlu bireyler yetiştirmektir. Çevre eğitimi üç durumda verilebilir: Bu durumlar; ev, okul ve yerel topluluklardır. Evde aile ile edinilen çevre eğitimi, örgün eğitim yolu ile okul öncesi ve diğer kurumlarda verilebilir (Demirkaya, 2006 Akt. Karakoçan, 2016).

Bu eğitim küçük yaşlarda ailede başlamalı ve bireyler hayatları boyunca çevre ile etkileşim halinde olmalarından dolayı yaşamın bütün dönemlerinde devam etmelidir (Yazkan, 2012).

Çevre eğitimi yalnız örgün ve formal olarak verilmemeli informal ve yaygın eğitim olarak da verilmelidir. Bu kapsamda okullar çevre eğitimine uygun olarak dizayn edilmeli ve bütüncül çevre eğitimi bütün kurumlarda yaygınlaştırılmalıdır (Ünal, 2011).

Böylece farklı bilgilere sahip insan çevreyi anlayabilir, onun içinde kendini ve çevreye karşı olan görevini yerine getirerek, çevreyi etkileyen olaylardan haberdar olabilir, çevre karşısında bilinçli olabilir. Nitekim çevre eğitimine sahip olan kişi, yaşadığı çevreyi koruyabilir. (Özbuğutu, Karahan ve Tan, 2014).

Çevre eğitimi, bilgi, beceri ve farkındalığın çevresel hareketler ile birleşmesidir. Ancak çevre eğitimini engelleyen en büyük sorunlardan biri de, çevresel bilgi eksikliğidir. Bu durumdan dolayı da çevre eğitimi bilgisinin kişilere kazandırılması önemli bir hale gelmektedir (Hawthorne ve Alabaster, 1999 Akt. Erdilmen, 2012).

2.5. Çevre Eğitiminin Amaçları

Çevre eğitiminin temel amacı, kişilerin yaşadığı çevreye karşı birtakım sorumluluklarını göstererek bu sorumluluklarını yerine getirmeleri bakımından onları teşvik etmektir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1994).

İnsanın kendisini sorumlu olarak hissettiği konulardan bir tanesi de yaşadığı çevreyi korumasıdır. İnsanın çevreye karşı sorumlu davranışları kazandıracak mekânlar da okullarımızdır. Okullardaki eğitimcilerimize de çevre bilinci oluşturması bakımından büyük bir iş düşmektedir. Nitekim çevre bilinci ancak eğitim ile verilebilmektedir (Çabuk ve Karacaoğlu, 2003).

Çevre eğitiminin küçük yaşlarda başlaması çocuklarda çevreye karşı duyulan sevginin daha erken başlamasını sağlayabilir ve çocukların çevreye karşı küçük yaşlardan itibaren empati duygularının gelişmesine olanak tanıyabilir (Erten 2003).

Gelecek kuşaklara yaşanılabilir bir çevre bırakmak için insanlarda çevre bilincinin gelişmesi gerekmektedir. Bu çevre bilincinin gelişmesi de çevre eğitimi ile sağlanabilir (Altın, Bacanlı ve Yıldız, 2002).

Çevre eğitiminin bireylere kazandırılması için öğretmenlere de büyük bir sorumluluk düşmektedir. Çevre sorunlarına karşı toplumda yaşayan kişilerin üzerine düşen bazı sorumluluk ve görevleri yapmalarını sağlayacak kişiler öğretmenlerdir. Eğitim yaşam boyu süren bir serüven olduğu için çevre eğitimi açısından önem arz edebilir (Soran, Morgil, Yücel, Atav ve Işık, 2000). Öğrenciler öğretmenleri model olarak görebilirler. Bu nedenle öğretmenler bu özelliklerinin farkındalığıyla sorumluluk almaları etkili olabilir.

Öğretmenler çevre eğitimi ile ilgili iyi bir rol model olarak , bu davranışı öğrencilerinde de bekleyebilirler. Bu davranış modelleriyle öğretmenler çevre sorunlarına ve çevre eğitimine yönelik duyarlılığı etkili kılabilirler (Ercengiz, Keçeci Kurt ve Polat, 2014). Böylelikle çevre duyarlılığıyla donanmış öğretmenlerle öğrenciler çevre ve eğitimine karşı ilgili, duyarlı ve çevre dostu davranışlar sergileyebilirler (Tuncer, Ertepınar, Tekkaya ve Sungur, 2005).

2.6. Çevre Eğitiminin Esasları

- Yaşadığımız çevre yapay, doğal, sosyal ve teknolojik olarak bir bütün olacak şekilde ele alınmalıdır.
- Okul öncesinden başlayıp bütün eğitim hayatının içerisinde yaşam boyum bir eğitim olmalıdır.
- Disiplinler arası yaklaşımdan yararlanılarak birleştirici ve bütünleştirici olunmalıdır.
- Öğrenciler çevre sorunlarına karşı bilinçlenmeleri için çevre sorunları ulusal, uluslararası, yerel ve bölgesel olmalıdır.
- Çevrenin tarihsel ve kültürel özellikleri de göz önünde bulundurulmalıdır.
- Yaşadığımız çevrede meydana gelen sorunlara karşı önlemler almak ve bu önlemlerin gerekliliğine inanmak.
- Kalkınma için yapılan planlarda çevre ve sorunları göz ardı edilmemelidir.
- Öğrenciler çevre sorunlarının nedenlerini kendileri bulmalıdır.
- Çevre sorunlarına karşı eleştirel düşünme ve problem çözme becerisinin önemine değinmek.
- Öğrenciler çevre ve sorunlarına daha duyarlı olmaları için yaparak yaşayarak ilk elden öğrenmeleri sağlanmalıdır (Ünal ve Dımışkı, Akt. Yüksel, 2009).

2.7. Ülkemizde Çevre Eğitimi

Türkiye'de çevre kavramından ilk olarak 1982 Anayasasında bahsedilmiştir. Anayasamızın 56. Maddesine göre; "Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir" şeklinde belirtilmiştir. Böylece çevrenin korunması anayasa ile güvence altına alınmıştır (Doğan, 1998, Akt. Yüksel, 2009).

Türkiye'de meydana gelen çevresel sorunların temelinde, çevre ile ilgili konularda yeterli bilgiye sahip olunamama ve yanlış bilinçlendirmeler bulunmaktadır. Çevre konusunda bilinen bu yanlış davranışlar çevre sorununu ortaya çıkarabilir. Bu olumsuz durumu engelleyebilmek için çevre sorunları hakkında vatandaşlar bilgilendirilmeli ve bilinçlendirilmelidir. Böylece gelecek nesillere yaşanılabilir bir çevre bırakılabilir. Çevre eğitiminin okullarımızda eğitiminin verilebilmesi için 14 Ekim 1999 yılında Milli Eğitim Bakanlığı ile Çevre Bakanlığı arasında "Çevre Eğitimi konularında yapılacak çalışmalara ilişkin işbirliği protokolü" imzalanmıştır. İmzalanan bu protokole göre yapılması planlananlar şöyle ifade edilebilir:

- Ortaöğretimde öğretmen ve öğrencilere çevre eğitimi hakkında eğitimlerin verilmesine,
- Ortaöğretimde çevre eğitiminin haftalık bir saat olacak şekilde ders programlarında yer verilmesine,
- Çıraklık eğitim ve mesleki teknik okullarında da çevre eğitimine yer verilmesine,
- Türkiye genelinde hizmet içi eğitim kurslarının düzenlenmesi sağlanarak öğretmen ve öğrencilere çevre konuları hakkında bilgilendirmelerin yapılmasına karar verilmiştir (Erdoğan, 2016).

2.8. Çevresel Sorumlu Vatandaşlık

Ulusların en önemli hedeflerinden biri de vatanını, milletini ve yaşadığı çevreyi sevmiş iyi birer insan ve vatandaş yetiştirmektir. Çünkü ülkenin yaşanabilirliğini sağlamak için farklılıkları birleştirmek ve kişilere birer vatandaşlık bilinci kazandırmak gerekir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2012).

Vatandaşlık eğitimine ihtiyaç duyulmasının sebebi, kişilerin hak ve sorumluluklarını bilen birer vatandaş olmasını sağlamaktır. Bu nedenle vatandaşlığın amacı, bireyler ile toplumlar arasındaki ilişkileri düzenleyerek hak ve sorumluluklar konusunda kişileri bilgilendirmektir (Altunya, 2003).

Vatandaşlık eğitiminin bazı amaçları bulunmaktadır. Bu amaçlardan biri de kişileri sosyalleştirmektir. Sosyalleşme bireylerin içerisinde yaşadığı toplumun üyesi durumuna gelmesidir. Böylece birey ailesine, yaşadığı çevresine ve milletine ait olduğunu kabullenebilir (Kağıtçıbaşı, 2010). Bu kabullenme öğrencilere eğitim sayesinde

sağlanabilir. Nitekim vatandaşlık eğitimi kapsamında öğrencilere okullarda verilen konular şunlardır:

1. Eğitim,
2. Demokratik Katılım,
3. Kişi hak ve sorumlulukları,
4. Yerel ve Milli Yönetim,
5. Politik ve Seçim Kurumları,
6. Toplumsal Kurumlar,
7. Sosyal ve sağlık refahı,
8. Milli Kimlik,
9. Vatanseverlik,
10. Vatandaşlık değer, erdem ve ilkeleri,
11. Eşitlik,
12. Güncel ve Kültürel Olaylar,
13. Medya Faktörü,
14. Yaşadığımız dünyaya karşı sorumluluklarımız,
15. Kişileri geleceğe hazırlamak (Halstead ve Pike, 2006).

Bu konuları öğrencilere aktarırken bazı derslerden faydalanılmaktadır. Bu derslerden en önemlisi de sosyal bilgiler dersidir. Sosyal bilgiler dersi ile yetiştirilecek birey; sorumlulukları bilen, vatanına ve milletine bağlı, hak ve görevlerinin farkındalığıyla donanmış bireylerdir (Sönmez, Merey ve Kaymakçı, 2009).

Nitekim sosyal bilgiler dersi; bünyesinde etkin ve sorumlu vatandaşlığı, birey ve toplum gibi bazı kavramları barındırmakta, beceri ve değerlere de fazlası ile ağırlık vermektedir. Vatandaşlık, insan hakları ve demokrasi eğitimi açısından önemli olmakla beraber kişilerin kendilerini rahat bir şekilde ifade etme ve sorumluluklarını fark etmelerinin de temelidir (MEB, 2015). Böylece sorumluluk kavramının ve iyi bir vatandaş olarak sorumluluklarımızın neler olduğunun önemi anlaşılabilir.

Sorumluluk, bir kişinin hak ve görevlerinin farkında olması durumudur. Sorumluluklarını bilen bir vatandaş neler yaptığının farkında olabilir. İnsanlarda vatandaşlık bilinci kişinin hak, sorumluluk ve görevlerini yerine getirmekle oluşabilir. Kişiler içerisinde yaşadığı topluma işe yarar hizmet ve görevler sunduğunda iyi bir bilinçli vatandaş durumuna gelmiş olabilir. Vatandaş olma bilincine sahip bir birey, kendi sorumluluklarını yerine getirebilir,

haklarına sahip çıkarak başkalarının hakkına da saygılı olabilir ve toplumu ilgilendiren sorunlara karşı son derece duyarlı olabilir. Yaşadığımız çevrede de herkesin belirli bir sorumlulukları vardır. Bu sorumluluklarımızdan bazıları ise şunlardır.

1. Çevre sorununa neden olabilecek her türlü davranış ve hareketten sakınmalıyız.
2. Kalitesi iyi olan yakıtlar tüketmeli ve bu yakıtları tüketirken diğer insanlara örnek olmalıyız.
3. Çöpleri çöp kutusuna atarak çevrenin yaşanılabilir olmasını sağlamalıyız.
4. Fabrikalardan çıkan zehirli atıkları deniz, göl ve akarsulara boşaltmamalıyız.
5. Ortaya çıkan çevre sorunlarının çözümünde sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisinde olmalıyız.
6. Orman alanlarımızı koruyarak, ormanlarda ateş yakılmasına ve izinsiz ağaçların kesilmesine izin vermemeliyiz.
7. Çevreyi kirleten davranış sergileyen kişileri gördüğümüz zaman hemen uyarmalıyız.
8. Çevre sorunlarının çözümünde duyarlı ve bilinçli olarak çevremizdekileri bu konular hakkında bilgilendirmeliyiz.
9. Canlılara ve doğal çevreye karşı duyarlı olmalıyız.
10. Üzerinde yaşadığımız çevremizi korumak için her türlü tedbiri alarak yaşanılabilir bir çevreyi yaşanamaz hale getirmemeliyiz.

Çevreye karşı duyarlı vatandaşlar çevresini koruyarak sorumlu bir vatandaş olmanın yanı sıra çevresel sorumlu vatandaş da olabilirler.

Çevresel sorumlu vatandaşlık, kişinin içerisinde yaşadığı topluma aidiyetinin de belirtisidir. Bu yönde kişi topluma ve çevresine karşı sorumluluklarını bilebilir ve bu sorumluluklarını yerine getirebilir (Florida DEP, t.y'den Akt. Özdemir Özden, 2011).

Çevresel vatandaş, insanları seven ve onlarla bütünleşen kişidir. Çünkü çevresel vatandaş bireysel bir karar alırken daima toplumun ihtiyaçları doğrultusunda karar almaktadır. Bu tür vatandaşlar kişisel çıkarlarını ön planda tutmazlar, toplumu ve çevreyi ilgilendiren sorunlara karşı duyarlı olabilirler (Ryan, 2008a; 2008b; Akt. Sucuoğlu, 2017).

Çevresel vatandaşların çevre sorunlarına karşı duyarlı olabilmeleri için bazı hakları bulunmaktadır. Bu haklar çalışma hakkı ve kişisel haklardır. Kişiler bu haklarını

kullanarak çevreye karşı gönüllü çalışabilir, çevre sorunları ile ilgilenebilir ve böylece çevreye karşı sorumlu bir vatandaş olabilirler (Bell, 2005).

Çevresel sorumlu vatandaş, çevre ile ilgili bütün sorunları bilen, bu sorunlarla tek tek ilgilenen, çevresine karşı duyarlı, çevresini seven ve koruyan, yaşadığı çevresini iyi bir şekilde tanıyan bireydir. Bu bireylerin yetiştirilmesinde sosyal bilgiler dersi önemli hedeflere sahiptir.

Çevresel sorumlu vatandaşlık eğitiminde önemli bir görev üstlenen sosyal bilgiler dersi farklı disiplinleri kaynaştırarak bütünleştirip, öğrencilerin, bu disiplinleri içeren konuların çeşitli boyutlarını görmelerine olanak sağlayabilir (Öztürk, 2006). Okullarda verilen eğitim ile öğrenciler çevreye karşı daha duyarlı hale gelebilirler.

Öğrenciler için iyi bir gelecek iyi bir eğitim ile verilebilir (Gürkan ve Gökçe, 1999 Akt. Sucuoğlu, 2017). Çevre eğitiminin ilköğretimde verilmeye başlanması çocukların bu dönemde doğayı tanımaya başlaması, doğaya karşı hoşgörülü olmaları bakımından önemlidir (Yaşar vd., 2005 Akt. Sucuoğlu, 2017).

İlköğretimde öğrencilerin çevreye karşı duyarlı ve etkin çevresel vatandaş haline getirilmesi önemli olabilir. Bu amaçla Milli Eğitim Bakanlığı ilke ve amaçları doğrultusunda hazırlanan "yaşadığı çevreyi ve doğasını koruyup seven, çevresine karşı saygılı, çevresini benimseyen, geleceğin oluşturulması ve bugünün korunmasında kendini önemli hisseden kişiler yetiştirmek amaçlanır". Bu amaçtan yola çıkılarak okullarda çevresel vatandaşlık anlayışı, farklı şekilde kazandırılabilir.

Bu kapsamda çevresel vatandaşlık eğitimine yönelik kazanımların doğrudan verildiği dersler şunlardır: Fen ve teknoloji, sosyal bilgiler ve hayat bilgisi dersleridir. Türkçe, resim, müzik, din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde ise dolaylı olarak verilebilir (Sucuoğlu, 2017).

İçerisinde yaşadığımız dünyanın yaşanılabilir olarak kalması, bireylerin çevresine karşı duyarlı ve çevresini koruyacak hareketlerde bulunmasına bağlıdır. Bu bağlamda bireyler çevresine karşı görev ve sorumluluklarını bilerek çevresel sorumlu vatandaşlar olarak yetiştirilebilir. Bu amaçla eğitim programları çevresel vatandaşlık eğitimini içerisinde barındırılabilir. Bu bağlamda bazı gelişmiş ülkelerde çevresel vatandaşlık eğitimi ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Bu ülkelerden olan Kanada vatandaşlarının çevreye karşı daha

sorumlu olmaları için çevresel vatandaşlık el kitabı oluşturmuştur (Environment Canada, t.y. Akt. Sucuoğlu, 2017).

Ayrıca Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) da insanların çevreye karşı sorumluluklarını yerine getirmelerini sağlamak için "Küresel Çevre Vatandaşlık Programını" faaliyete geçirmiştir (Barcena, 1998; Karembu ve Kinyanjui, 1997 Akt. Sucuoğlu, 2017).

2.9. İlgili Araştırmalar

2.9.1. Çevre Eğitimi İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Akcan (2010). "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Okul Dışı Çevre Eğitimi Unsurları (Bilecik İli Örneği)" adlı çalışmada okul dışı çevre eğitimi modeli ile öğrencilerin okul dışında gözlem yaparak çevre eğitimi unsurlarını yakından görmelerini sağlamayı amaçlamıştır. Araştırma sonucunda okul dışı çevre eğitimi modelinin hayata geçirilebilmesi için okul müdürlerinin de bu konu hakkında istekli oldukları ve öğretmenleri destekler nitelikte olduğu saptanmıştır.

Baş (2010). "İlköğretim Öğrencilerinin Çevreye Karşı Tutumlarının Değerlendirilmesi" isimli araştırmasında ilköğretim öğrencilerinin çevreye karşı tutumlarını cinsiyet, sınıf, ailelerin meslek ve eğitim durumlarına göre araştırmayı amaçlamıştır. Araştırma sonucunda; öğrencilerin tutumları üzerinde sınıf düzeyi, cinsiyet farklılığı, anne - baba eğitim düzeylerinin etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Goodwin, Greasley, John ve Richardson (2010). "Çevresel Vatandaşlar Yaratabilir miyiz? Okul Temelli Uygulamaların Gençlerin Bilgi ve Tutumları Üzerine Etkisi Hakkında Randomize Kontrollü Bir Çalışma" adlı araştırmada okul temelli uygulamaların gençlerin bilgi ve tutumları üzerine etkisi araştırılmıştır. Elde edilen verilere göre uygulamanın yapıldığı okullarda anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Keleş, Uzun ve Varnacı Uzun (2010). "Öğretmen Adaylarının Çevre Bilinci, Çevresel Tutum, Düşünce ve Davranışlarının Doğa Eğitimi Projesine Bağlı Değişimi ve Kalıcılığının Değerlendirilmesi" adlı araştırmada uygulanan doğa eğitimi projesi ile öğrencilere aktarılan doğa eğitiminin "çevreye yönelik tutum, düşünce, davranış, çevre

bilinci ve elde edilen bilgilerin kalıcılığına" etkisini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda doğa eğitiminin, öğrencilerin çevre bilincine, tutum ve davranışlarını etkilediği ve öğrenilen bilginin kalıcılığını arttırdığı ifade edilmiştir.

Meerah, Halim ve Nadeson (2010). "Çevresel Vatandaşlık: Öğrencilerin, Bilgi, Tutum, Beceri ve Katılım Düzeyi Nedir?" Adlı araştırmada Malezya'da öğrenim gören ilk ve ortaöğretim öğrencilerinin çevreye karşı bilgi, tutum, beceri ve katılım düzeylerinin hangi seviyede olduğunu belirlemeyi amaçlamışlardır. Ulaşılan nicel sonuçlara göre, öğrencilerin çevresel vatandaşlık düzeyleri düşük olduğu ifade edilmişken; öğrencilerin çevresel bilgilerini büyük oranda televizyon ve gazetelerden edindikleri saptanmıştır. Nitel sonuçlara göre ise, öğrencilerin, çevrenin medyada daha fazla yer alması gerektiğini belirtmiş ve okullarda çevre ile ilgili etkinliklerin sıklıkla yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Solmaz (2010). "İşbirlikli Öğrenme Yoluyla Kavramsal Anlamaya Yönelik Öğretimin Öğrencilerin Çevre Kavramlarını Anlamalarına ve Çevre Farkındalıklarına Etkisi: 7. Sınıf "İnsan ve Çevre" Ünitesi Örneği" adlı çalışmada, işbirlikli öğrenmenin öğrencilerin çevre kavramlarını anlamaları ve çevre farkındalıklarına etkisini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırma sonucunda deney grubu öğrencilerinin lehine anlamlı bir farklılık olduğu saptanmış ve öğrencilerin işbirlikli öğrenmeye olumlu bakış açısı geliştirdikleri ifade edilmiştir.

Özsoy (2010). "Eko-Okul Uygulamasının İlköğretim Öğrencilerinin Çevre Okuryazarlığı Düzeyine Etkisi" adlı çalışmada araştırmacı eko-okul uygulamasının ilköğretim öğrencilerinin çevre okuryazarlığı düzeylerine ve öğrencilerin çevre hakkındaki görüşlerine etkisini incelemiştir. Öğrencilerin uygulama önce ve sonrasındaki çevre okuryazarlığı düzeylerini belirtmek için araştırmacı tarafından 'Çevre Okuryazarlığı Ölçeği 'kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda kullanılan ölçeğin deney grubu lehine anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, araştırmaya katılan öğrencilerin çizimlerine bakıldığında, öğrenciler çevre hakkında, temiz, kirli, hem temiz hem kirli çevre olduğunu belirtmişlerdir.

Özdemir Özden (2011). "İlköğretim okullarında çevresel vatandaşlık eğitimi" adlı araştırmasında ilköğretim okullarında çevresel vatandaşlık eğitiminin düzeyinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin büyük bir kısmı olumlu

çevresel tutumlara sahipken; çevresel sorumlu vatandaş davranışları ve çevresel bilgilerinin orta seviye olarak tespit edilmiştir.

Bilir (2012). "Kıbrıs'ın Kuzeyindeki Lise Öğrencilerinin Çevre Eğitimi ve Su Tasarrufu Konusundaki Tutum ve Davranış Düzeylerinin Araştırılması" . Kuzey Kıbrıs'da lise öğrencilerinin çevre eğitimi ve su tasarrufu konusundaki tutum ve davranış düzeylerinin ne durumda olduğunu belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda öğrenciler çevre eğitimi ve su tasarrufu konusunda bilgi düzeyinde iken; davranış olarak yeterli seviyede olmadıkları sonucuna varılmıştır.

Gök (2012). "İlköğretim Öğrencilerinin Çevre Bilgisi Çevresel Tutumları Üzerine Alan Araştırması" adlı çalışmada araştırmacı, ilköğretim öğrencilerinin çevre bilgileri ve tutum düzeylerini ve çevre eğitiminin etkisini saptamak amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda Öğrencilerin çevre bilgi düzeyleri yeterli bulunmamışken, çevreye karşı tutumları yüksek bulunmuştur. Öğrenci ve ailelerinin çevre topluluklarına katılımı düşükken, cinsiyete göre kız puanları erkeklere göre daha yüksek olarak bulunmuştur.

Gündüz (2013). "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde 4. ve 5. sınıf ilköğretim öğrencilerinin çevresel bilinçleri ve çevre eğitim seviyeleri" adlı araştırmada Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin çevresel bilinçleri ve çevre eğitim seviyelerini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma sonucuna göre; öğrencilerin çevre bilinç düzeyleri iyi olduğu belirlenmiş, bayanların bilinç düzey seviyeleri 3,98 iken erkeklerin bilinç düzey seviyeleri 3,95 olarak bulunmuştur. 5. sınıf öğrencilerinin bilinç düzeyleri 4.sınıf öğrencilere göre daha yüksek olarak bulunmuştur.

Köşker (2013). "İlkokul öğrencileri ve sınıf öğretmeni adaylarının doğaya ilişkin algıları ve sorumluluklarına yönelik düşünceleri" Araştırmacı ilkokul öğrencileri ve sınıf öğretmeni adaylarının doğaya ilişkin algı ve doğaya yönelik sorumluluklarını saptamayı amaçlamıştır.

Araştırma sonucunda ulaşılan verilere göre; öğrencilerin doğaya ilişkin algıları olarak bitkiler olarak belirlenirken, sorumluluklarına yönelik düşünceleri ise çevreyi koruma olarak belirlenmiştir.

Gülhan ve Yurdatapan (2014). "5E modeline uygun araştırma sorgulamaya dayalı etkinliklerin çevre ile ilgili tutum ve davranışlara etkisi" adlı araştırmada 5E modelinden yararlanılarak oluşturulan etkinliklerin 5.sınıf öğrencilerin çevreye karşı tutum ve

davranışlarına etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Elde edilen veriler sonucunda deney grubunda bulunan öğrencilerin tutumlarının arttığı ve kontrol grubundaki öğrencilerde herhangi bir değişikliğin olmadığı tespit edilmiştir.

Gündüz, Dağlı ve Aslanova (2015). "Kıbrıs'ın Kuzeyinde, Türkiye'de ve Azerbaycan'da Lise Öğrencilerinin Çevre Duyarlılıklarının Değerlendirilmesi: Karşılaştırmalı Durum Çalışması" adlı araştırmada Kuzey Kıbrıs, Azerbaycan ve Türkiye'de lise öğrencilerinin çevre duyarlılıklarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Ulaşılan sonuçlara göre, KKTC, Azerbaycan ve Türkiye'de eğitim alan lise öğrencilerinin ders programları incelenmesi sonucunda çevre ile ilgili ünitelerin yetersiz ve yüzeysel olduğu sonucuna varılmıştır.

Küçük (2017). "Ortaokullarda Uygulamalı Çevre Eğitiminin Çevre Bilinci Üzerine Etkisi" adlı çalışmada araştırmacı ortaokul öğrencileri üzerinde uygulamalı çevre eğitiminin çevre bilinci üzerinde nasıl bir etkisinin olduğunu bulmayı amaçlamıştır. Yapılan sonuçlara göre, öğrencilerin çevre konularında hassas oldukları belirlenirken, çevre bilinci konularında zayıf oldukları saptanmıştır. Ayrıca öğrenciler atık pillerin kullanımında ve geri dönüşüm konularında daha istekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sucuoğlu (2017). "Yapılandırmacılık Temelli Öğretimin Çevresel vatandaşlık Düzeylerine Etkisi" isimli araştırmada, ilköğretim öğrencilerinin yapılandırmacılık temelli öğretime dayalı etkinlikler ile çevresel vatandaşlık düzeylerine nasıl bir etkisi olduğu amaçlanmıştır. Araştırma sonucuna göre; deney grubunda bulunan öğrencilerin çevresel davranış ve bilgi düzeylerinde anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiş ve yapılandırmacılık temelli öğretimin uygulandığı deney grubundaki öğrencilerde çevresel davranış düzeyleri bakımından olumlu yönde gelişmelerin olduğu saptanmıştır.

2.9.2. Etkinlik Temelli Öğretim İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Hariharan (2011). "A Paper Submitted For National Child Rights Research Fellowship 2010" isimli çalışma ile araştırmacı öğrencilerin beraber hareket ederek çalışmanın başarılarına etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Öğrencilerin birlikte hareket edip, etkinlikler sayesinde görevler alarak etkin rol oynaması öğrencilerin başarılarını artırdığını saptamıştır.

Camci (2012). "Aktif Öğrenmeye Dayalı Etkinlik Temelli Öğretimin Öğrencilerin Akademik Becerilerine ve Öğrenme Sürecine Etkisi" adlı araştırmada etkinlik temelli

öğretimin öğrencilerin akademik becerilerine ve öğrenme sürecine etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Araştırma sonucunda, etkinliklerin kullanıldığı deney grubu öğrencilerinin daha başarılı olduğu belirlenmiş ve konuya ilgi ve isteklerinin arttığı tespit edilmiştir.

Kırıkkaya ve Bozkurt (2012). "Fen ve Teknoloji Dersinde Gazetelerden Yararlanarak Hazırlanan Ders Etkinliklerinin Öğrencilerin Akademik Başarılarına Etkisi" adlı çalışmada araştırmacılar Fen ve Teknoloji dersinde gazetelerden yararlanarak hazırlanan ders etkinliklerinin öğrencilerin akademik başarılarına etkisini araştırmayı amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda sonuncunda ulaşılan verilere göre, etkinliklerin öğrencilerin başarılarını artırdığı belirlenmiş ve hazırlanan bu etkinliklerin öğrencilerin akademik başarılarında cinsiyet faktörünün etkili olmadığını saptamışlardır.

Küpçü (2012). "Etkinlik Temelli Öğretim Yaklaşımının Ortaokul Öğrencilerinin Orantısal Problemleri Çözme Başarısına Etkisi" isimli araştırmada etkinlik temelli öğretimin ortaokul öğrencilerinin orantısal problemleri çözme başarısına etkisi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda ulaşılan verilere göre, etkinlik temelli öğretim yaklaşımının uygulandığı deney grubu öğrencileri diğer gruptaki öğrencilere göre daha başarılı olduğu belirlenmiştir.

Batdı (2014). "Etkinlik Temelli Öğrenme Yaklaşımının Akademik Başarıya Etkisi" adlı araştırmada araştırmacı etkinlik temelli öğrenme yaklaşımının akademik başarıya etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Yapılan araştırma sonucunda, etkinlik temelli öğrenme yaklaşımı öğrencilerin başarılarını ve derse karşı olan ilgilerini ve isteklerini arttırdığı tespit edilmiştir.

Bozkurt (2018). "Sosyal Bilgiler Dersinde Etkinlik Temelli Öğretimin Öğrencilerin Akademik Başarıları ve Derse Karşı Tutumlarına Etkisi" isimli çalışmada araştırmacı, sosyal bilgiler dersinde etkinlik temelli öğretimin öğrencilerin başarı ve tutumlarına etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Yapılan araştırma sonucuna göre, etkinlik temelli öğretimin uygulandığı deney grubunda öğrencilerin derse karşı tutum ve başarıları arttığı gözlenmiştir.

Aslan (2018). "Üslü İfadelerle İlgili Etkinlik Temelli Öğretimin Matematik Akademik Başarısına, Tutumuna ve Kaygı Endişe Düzeyine Etkisi" adlı araştırmada, üslü ifadelerle ilgili etkinlik temelli öğretim yaklaşımının öğrencilerin matematik başarıları, tutumları ve kaygı endişe düzeylerine etkisini araştırmak amaçlanmıştır. Yapılan araştırma sonucuna

göre, öğrencilerin matematik dersi başarılarının arttığı, matematik dersine karşı olan kaygılarının azaldığı ve tutum düzeylerinin değişmediği belirlenmiştir.

BÖLÜM III

III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu kısımda, sırasıyla araştırma modeline, örneklemine, veri toplama aracına, verilerin analizine ve deneysel işlem sürecine yer ayrılmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada karma yöntem desenlerinden açıklayıcı sıralı desen kullanılmıştır. Bu araştırma deseninin kullanılmasının sebebi ise; nicel veriler her zaman problemin çözümünde yeterli olmadığından problemlerin çözümlerinde nitel veriler ile de ulaşılmıştır. Bu çalışmada gruplar öntest-sontest karşılıklı eşleştirilmiş olup yarı deneysel çalışma deseni uygulanmıştır. Bu desende atama yansız bir durumda kullanılmamaktadır. Her iki grup karşılıklı eşleştirilerek işlem gruplarına seçkisiz bir durumda atanmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel2017:217) . İşlem öncesinde ön testin gruplara verilip verilmemesi durumları tablo 2 ve 3'de gösterildiği gibi iki farklı şekilde uygulanabilir.

Tablo 2. ÖnTest-SonTest Eşleştirilmiş Kontrol Gruplu Desen

Grup		Öntest	İşlem	Sontest
D (Deney)	M	O_1	X	O_3
K (Kontrol)	M	O_2		O_4

Tablo 3. SonTest Eşleştirilmiş Kontrol Gruplu Desen

Grup		İşlem	Sontest
D (Deney)	M	X	O_1
K (Kontrol)	M		O_2

Nitel araştırma ise araştırmacı tarafından doküman analiz, görüşme ve gözlem yöntemlerinin kullanılarak doğal durumunda incelemedir. Bu yöntemler tarafından bireyler araştırılan konuları kendi bakma durumlarına göre belirtirler. Nitel araştırmada algı, süreç ve çevre ile ilgili veriler olarak üç tür veri elde edilir. Bu araştırmada üzerinde çalışılan durum önemli olduğu için çalışmaya konu olan olgu ve olaylar doğal ortamlarında araştırılmalı ve araştırmacı bu olgu ve vakaları yakınında izlemelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2017). Ayrıca çalışmada uzman görüşü alınarak nitel araştırma tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşmeden faydalanılmıştır.

3.2. Örneklem

Bu araştırmanın örneklemi Muş ilinde bulunan resmi bir devlet ortaokulunun 5/D ve 5/F sınıfı öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmada araştırmacının çalıştığı okuldaki sınıflar kolay ulaşılabilir olduğu için örneklem olarak belirlenmiştir. Okulun diğer sosyal bilgiler öğretmeni ile öğrencilerin karne notları, başarı düzeyleri, sosyo-ekonomik ve kültürel yapıları dikkate alınarak deney ile kontrol grupları denk olacak bir şekilde belirlenmiştir. 5/D sınıfı kontrol grubu 5/F sınıfı ise deney grubu olarak seçilmiştir. Kontrol grubu olarak seçilen 5/D sınıf toplamı 19 olup 2 öğrenci sürekli devamsız olduğu için uygulamaya alınmamıştır. Buna bağlı olarak Kontrol grubunda 10 erkek 7 kız öğrenci olarak toplam 17 öğrenci belirlenmiştir. Diğer taraftan ise deney grubu olarak seçilen 5/F sınıf toplamı da 19 olup 2 öğrenci sürekli devamsız olduğu için uygulamaya alınmamıştır. Böylece deney grubunda 9 erkek 8 kız olarak toplam 17 öğrenci belirlenmiştir. Bunun yanında deney grubu öğrencilerinden 8 kişi ile de yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır.

Tablo 4. Çalışma Grupları İçinde Yer Alan Öğrencilerin Gruplara ve Cinsiyete Göre Dağılışı

Grup	Kız	Erkek	Toplam	Genel Toplam
Deney Grubu 5/F	8	9	17	34
Kontrol Grubu 5/D	7	10	17	

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeği

Araştırma kapsamında öğrencilerin çevre okuryazarlığı becerilerini ölçmek amacıyla Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeği kullanılmıştır. Özdemir Özden (2011) tarafından geliştirilen "Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeği" öncelikle 64 madde olarak planlanmıştır. Sekiz uzmanın görüşlerine dayalı olarak 45 maddeye indirilen ölçeğin taslak formu, ön deneme uygulaması için hazır hale getirilmiştir. İlköğretim 6., 7., ve 8. sınıflarında öğrenim gören 40 öğrenciye uygulanarak ölçek maddelerinin uygunluğu incelenmiştir. 10 maddenin ölçekten çıkarılmasına karar verilerek 35 maddeden oluşan ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmasının yapılması amacıyla deneme uygulamasına tabi tutulmuştur. Eskişehir ilindeki 6 ilköğretim okulunda öğrenim gören 535 öğrenciden veri toplanılmasına rağmen yanlış ve eksik işaretlenmiş formlar analize dahil edilmeyerek, 480 öğrenciden elde edilen veri ile ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Beşli Likert olarak geliştirilen ölçekte "hiçbir zaman(1)", "nadiren(2)", "ara sıra(3)", "sık sık(4)" ve "her zaman(5)" olacak şekilde puanlanmıştır. Ters maddelerin yer almadığı bu ölçekten yüksek puan alan öğrencilerin çevre okuryazarlıklarının da yüksek olduğu kabul edilmektedir.

Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeği'nin yapı geçerliği kapsamında Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmıştır. Kaiser Meyer Olkin (KMO) katsayısının 0.93 ve Bartlett testinin anlamlı olması sonucunda AFA'nın yapılabileceğine karar verilmiştir. Faktör sayısının dört olarak sınırlandırıldığı bu analizde; faktör yükü 0.45 kabul edilerek, binişik ve faktör yükü düşük olan maddeler sırasıyla ölçekten çıkarılmıştır. Böylece açıklanan

varyansın %52.143 olduğu, 27 maddeden oluşan dört boyutlu bir kuramsal yapı ortaya konulmuştur. Ölçeğin nihai formundaki maddelerden 11'i "Çevresel Gelişim", 6'sı "Atıkların Geri Dönüşümü", 5'i "Çevresel Aktivizm" ve 5'i "Kaynakların Korunması" alt boyutları altında yer almaktadır. Ölçeğin yapı geçerliğini desteklemek için alt boyutlar ve ölçeğin tamamı arasındaki ilişkiler hesaplanmış ve 0.60 ile 0.96 arasında değişiklik gösteren korelasyon katsayıları bulunmuştur. Dört alt boyut arasındaki ikili ilişkilerin ise 0.43 ile 0.78 arasında değişiklik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bu katsayılar; alt boyutların kendi aralarındaki orta düzey ve düşük olduğunu, alt boyutlardan elde edilen toplam puanların ölçekten alınan toplam puanla olan ilişkilerin ise orta düzey ve yüksek olduğu görülmüştür.

Yapılan madde analizleri ile %27'lik alt ve üst gruplar için 27 maddenin tamamının ayırt ediciliklerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Ölçeğin tamamı ve dört alt boyutu için hesaplanan güvenirlik katsayılarının ise 0.70 ile 0.92 arasında değiştiği görülmüştür.

Çevresel Gelişim alt boyutu için 0.88, Atıkların Geri Dönüşümü alt boyutu için 0.83, Çevresel Aktivizm alt boyutu için 0.78 ve Kaynakların Korunması alt boyutu için ise 0.70 olarak hesaplanan Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları, alt boyutların güvenilir olduğunu göstermektedir. Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeğinin tamamı için hesaplanan Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı ise 0.92 olarak hesaplanmış ve bulunan bu değer ölçeğin tamamının da iç tutarlılık anlamında güvenilir olduğu görülmüştür.

Uygulamanın yapılabilmesi için gerekli izinler alındıktan sonra Muş ilinde bulunan resmi bir devlet ortaokulu belirlenmiştir. Bu okulun seçilmesinde hem şehir merkezinde olması hem de araştırmacının görev yaptığı okul olması etkili olmuştur. Okulda uygulamaya başlamadan önce 5/D ve 5/F sınıfındaki öğrencilere öğrenme alanı başında ön test yapılmıştır. 5/D sınıfına standart müfredat programı olan öğretim programı uygulanırken, 5/F sınıfına da araştırmacı tarafından belirlenen etkinlikler yapılmıştır. Bu çalışmanın nitel kısmında ise yarı yapılandırılmış görüşmeye dair araştırmacı tarafından 5 soru hazırlanmıştır. Araştırmacının yaptığı etkinliklerin deney grubundaki 8 öğrenci ile 5 sorudan meydana gelen yarı yapılandırılmış görüşme ile yapılan etkinlerin öğrencilere neler kazandırdığı ve ulaşılan hedefin doğru olup olmadığı amaçlanmıştır. Beş haftanın sonunda kontrol ve deney gruplarına eş zamanlı olarak son test yapılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında Sosyal Bilgiler dersinde çevre okuryazarlığı becerisini geliştirici etkinliklerin, öğrencilerin çevresel sorumlu vatandaşlık davranışlarına etkisi olup olmadığını belirlemek amaçlanmıştır. Yapılan deney öncesinde hem deney ve hem de kontrol grubu öğrencilerine öntest ve çevre okuryazarlığı becerisini geliştirici etkinlikler uygulandıktan sonra bu iki gruba da sontest uygulanmıştır. Öntest ve sontestte "Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeği" kullanılmıştır. Bu bağlamda çalışma kapsamında öntest, sontest, deney ve kontrol gruplu 2x2' lik bir desen oluşturulmuştur. Deney ve kontrol grupları eşit sayıda ve 5. sınıfta öğrenim gören toplam 34 öğrenciden oluşmaktadır. Öntest ve sontest olmak üzere iki kez yapılan ölçümler ile deney ve kontrol gruplarını oluşturan öğrencilerden oluşan araştırma desenindeki öğrenci sayıları Tablo 5'de gösterilmiştir.

Tablo 5. Araştırma Deseni

		N	Öntest	İşlem	Sontest
Grup	Deney	17	X_1	X	X_2
	Kontrol	17	X_1		X_2

Tablo 5'de verilen araştırma deseni incelendiğinde deney grubuna uygulanan program öncesinde ve sonrasında "Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeği'nin deney ve kontrol gruplarına uygulandığı görülmektedir. Deney ve kontrol gruplu araştırmalarda aynı deneklerin farklı zamanlardaki davranışları veya tepkileri incelenmektedir (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2012). Bu süreçte öncelikle deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin öntest puanları arasında fark olup olmadığı araştırılmıştır. Sonrasında ise hem deney grubu hem de kontrol grubu öğrencilerinin öntest ve sontest puanları arasında fark olup olmadığı belirlenmiştir. Analiz sürecinde ise parametrik test varsayımları (aralık ölçeğinde olma, normallik, varyansların homojenliği) incelenerek varsayımların sağlanıp sağlanmadığına bağlı olarak hangi tekniğin kullanılması gerektiğine karar verilmiştir (Green ve Salkind, 2005).

Parametrik testlerin en önemli varsayımı olan puan dağılımlarının normalliğinin incelemesinde birkaç yöntemin birlikte kullanılması önerilmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010). Bu nedenle deney ve kontrol gruplarının her biri için betimsel

istatistikler hesaplanmış, histogramlar incelenmiş ve Shapiro-Wilk hipotez testi yapılmıştır (Demir, Saatçioğlu ve İmrol, 2016). Bu yöntemlerden elde edilen sonuçlara göre ölçekten alınan puanların normal dağılıp dağılmadığına karar verilmiştir. Bu bilgilere dayalı olarak öncelikle Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeği ve dört alt boyutu için hem ön test hem de son test puanlarının ortalama, ortanca (medyan), çarpıklık ve basıklık katsayıları değerlendirilmiştir (Kirk, 2008). Deney ve kontrol gruplarının ön test puanlarına ilişkin hesaplanan betimsel istatistikler Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeği öntest puanları betimsel istatistikleri

Deney Grubu	Toplam Ölçek	Çevresel Gelişim Boyutu	Atıkların Geri Dönüşümü Boyutu	Çevresel Aktivizm Boyutu	Kaynakların Korunması Boyutu
N	17	17	17	17	17
Ortalama	73.82	29.17	15.41	10.94	18.29
Ortanca	74.00	28.00	16.00	10.00	19.00
Standart S.	9.40	4.68	3.16	2.90	2.49
Varyans	88.52	21.90	10.00	8.43	6.22
Çarpıklık k.	0.24	0.31	-1.04	0.84	0.14
Basıklık k.	0.15	-1.25	1.91	0.51	-0.94
Min. Değ.	56.00	22.00	7.00	7.00	15.00
Maks. Değ.	93.00	37.00	20.00	18.00	23.00
Kontrol Grubu	Toplam Ölçek	Çevresel Gelişim Boyutu	Atıkların Geri Dönüşümü Boyutu	Çevresel Aktivizm Boyutu	Kaynakların Korunması Boyutu
N	17	17	17	17	17
Ortalama	73.58	29.17	15.41	10.94	18.05
Ortanca	73.00	29.00	15.00	11.00	18.00
Standart S.	5.86	1.81	2.15	1.85	2.13
Varyans	34.38	3.27	4.63	3.43	4.55
Çarpıklık k.	0.18	0.06	1.30	-0.03	0.56
Basıklık k.	-0.29	-0.98	1.42	0.83	0.30
Min. Değ.	64.00	26.00	13.00	7.00	15.00
Maks. Değ.	86.00	32.00	21.00	15.00	23.00

Tablo 6 incelendiğinde deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeğinden ve dört alt boyuttan aldıkları öntest puanlarına ilişkin olarak ortalama ve medyan değerlerinin birbirlerine çok yakın olduğu görülmektedir. Ayrıca hesaplanan çarpıklık ve basıklık katsayılarının ilgili alanyazında belirtilen kabul

edilebilir sınır değerler arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır (George ve Mallery, 2016). Normallik incelemesi için farklı tekniklerden elde edilen sonuçların da değerlendirilmesi amacıyla histogramlar çizdirilmiş (EK.1) ve Shapiro-Wilk hipotez testi yapılmıştır. Shapiro-Wilk testi sonucu Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Öntest Puanlarının Shapiro-Wilk Testi Sonucu

	Deney Grubu			Kontrol Grubu		
	Shapiro-Wilk			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	s.d.	p	İstatistik	s.d.	p
Toplam Ölçek	0.985	17	.987	0.975	17	.896
Çevresel Gelişim Boyutu	0.913	17	.111	0.948	17	.429
Atıkların Geri Dönüşümü Boyutu	0.927	17	.194	0.844	17	.009
Çevresel Aktivizm Boyutu	0.929	17	.207	0.954	17	.528
Kaynakların Korunması Boyutu	0.912	17	.110	0.943	17	.358

Tablo 7'de deney ve kontrol grupları için Shapiro-Wilk hipotez testi sonuçları verilmiştir. Örneklem büyüklüğünün 35'den küçük olması nedeniyle Shapiro-Wilk testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde p değerinin genellikle 0.05'den büyük olduğu ve normal dağılımın sağlandığı görülmüştür (Mertler ve Vannatta, 2005). Histogramlar incelendiğinde ise "Atıkların Geri Dönüşümü" boyutu da dahil olmak üzere toplam ölçek ve alt boyutlar için puanların normal dağılım sergilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Deney ve kontrol grubunun ön test puanları için normallik varsayımının sağlanıp sağlanmadığının üç farklı yöntem ile incelenmesi sonucunda, hem Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeğinden ve dört alt boyuttan alınan puanların normal dağılımdan ciddi sapmalar göstermediği söylenebilmektedir (Demir, Saatçioğlu ve İmrol, 2016).

Deney ve kontrol gruplarının son test puanlarına ilişkin hesaplanan betimsel istatistikler Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeği sontest puanları betimsel istatistikleri

Deney Grubu	Toplam Ölçek	Çevresel Gelişim Boyutu	Atıkların Geri Dönüşümü Boyutu	Çevresel Aktivizm Boyutu	Kaynakların Korunması Boyutu
N	17	17	17	17	17
Ortalama	103.00	41.70	22.11	15.76	23.41
Ortanca	103.00	41.00	22.00	16.00	23.00
Standart S.	4.58	3.33	1.61	1.67	1.73
Varyans	21.00	11.09	2.61	2.81	3.00
Çarpıklık K.	-0.68	0.08	0.59	-0.11	-1.05
Basıklık K.	1.988	-0.76	-0.79	-1.45	1.02
Min. Değ.	91.00	36.00	20.00	13.00	19.00
Maks. Değ.	110.00	47.00	25.00	18.00	25.00
Kontrol Grubu	Toplam Ölçek	Çevresel Gelişim Boyutu	Atıkların Geri Dönüşümü Boyutu	Çevresel Aktivizm Boyutu	Kaynakların Korunması Boyutu
N	17	17	17	17	17
Ortalama	78.23	30.76	15.82	12.70	18.94
Ortanca	77.00	30.00	16.00	13.00	20.00
Standart S.	4.84	3.47	2.15	2.02	3.54
Varyans	23.44	12.06	4.65	4.09	12.55
Çarpıklık k.	0.11	-0.15	0.38	-0.00	-0.36
Basıklık k.	-0.38	-0.60	1.04	-1.46	-0.99
Min. Değ.	69.00	25.00	12.00	10.00	12.00
Maks. Değ.	87.00	37.00	21.00	16.00	24.00

Tablo 8 incelendiğinde deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeğinden ve dört alt boyuttan aldıkları sontest puanlarına ilişkin olarak ortalama ve medyan değerlerinin birbirlerine çok yakın olduğu görülmektedir. Ayrıca hesaplanan çarpıklık ve basıklık katsayılarının ilgili alanyazında belirtilen kabul edilebilir sınır değerler arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır (George ve Mallery, 2016). Normallik incelemesi için farklı tekniklerden elde edilen sonuçların da değerlendirilmesi amacıyla histogramlar çizdirilmiş (EK.2) ve Shapiro-Wilk hipotez testi yapılmıştır. Shapiro-Wilk testi sonucu Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9. Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Sontest Puanlarının Shapiro-Wilk Testi Sonucu

	Deney Grubu			Kontrol Grubu		
	Shapiro-Wilk			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	s.d.	p	İstatistik	s.d.	p
Toplam Ölçek	0.900	17	.068	0.979	17	.951
Çevresel Gelişim Boyutu	0.960	17	.628	0.953	17	.512
Atıkların Geri Dönüşümü Boyutu	0.895	17	.056	0.945	17	.380
Çevresel Aktivizm Boyutu	0.892	17	.050	0.902	17	.074
Kaynakların Korunması Boyutu	0.840	17	.007	0.937	17	.289

Tablo 9'da deney ve kontrol grupları için Shapiro-Wilk hipotez testi sonuçları verilmiştir. Örneklem büyüklüğünün 35'den küçük olması nedeniyle Shapiro-Wilk testi yapılmıştır. Bu sonuçlar incelendiğinde p değerinin genellikle 0.05'den büyük olduğu ve normal dağılımın sağlandığı görülmüştür (Mertler ve Vannatta, 2005). Histogramlar incelendiğinde ise "Kaynakların Korunması" boyutu da dahil olmak üzere toplam ölçek ve alt boyutlar için puanların normal dağılım sergilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Deney ve kontrol grubunun son test puanları için normallik varsayımının sağlanıp sağlanmadığının üç farklı yöntem ile incelenmesi sonucunda, hem Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeğinden ve dört alt boyuttan alınan puanların normal dağılımdan ciddi sapmalar göstermediği söylenebilmektedir (Demir, Saatçioğlu ve İmrol, 2016).

Araştırma kapsamında deney ve kontrol gruplarından toplanan veriler ayrı ayrı dikkate alınmıştır. Yapılan analizler soncunda elde edilen bulgulara dayalı olarak hem toplam test hem de dört alt boyut için ortalama ve ortanca değerlerinin birbirlerine yakın, basıklık çarpıklık katsayılarının kabul edilebilir sınır değerler aralığında ve hipotez testi sonuçlarının ise genellikle anlamlı olmadığı ifade edilebilmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda ön-test ve son-test olmak üzere iki kere uygulanan Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeğinden elde edilen puanların normal dağılması sonucunda parametrik tekniklerin kullanılmasına karar verilmiştir.

Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin öntest ve sontest puanları arasında manidar bir fark olup olmadığı ilişkisiz (bağımsız) örneklemler (gruplar) için t-testi kullanılarak araştırılmıştır.

İlişkisiz örneklemler için t-testi, iki bağımsız grubun (örn:deney-kontrol) ortalamaları arasındaki farkın manidar olup olmadığını belirlemek amacıyla kullanılmaktadır (Büyüköztürk, 2016). Başka bir ifade ile farklı gruplardaki bireylerin puan ortalamalarının karşılaştırılması gereken durumlarda parametrik bir teknik olan ilişkisiz örneklemler için t-testinin kullanılması uygun olmaktadır (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2012). Ön test ve son test puanlarının ayrı ayrı olmak üzere her iki grupta da normal olması durumunda kullanılabilen bu teknik, varyansların homojen olmadığı durumlarda da analiz sonucu üretebilmektedir. Bu nedenle araştırma kapsamında öncelikle deney ve kontrol grubunun ön test puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak manidar bir farklılığın olup olmadığı ilişkisiz örneklemler t-testi ile incelenmiştir. Sonrasında ise aynı durum deney ve kontrol grubunun son test puan ortalamaları için tekrarlanmıştır.

Araştırma kapsamında ikinci olarak deney ve kontrol grupları ayrı ayrı ele alınmak üzere bu grupların öntest ve sontest puan ortalamaları eşleştirilmiş gruplar t-testi kullanılarak incelenmiştir. Aynı gruptan alınan iki ölçüm sonucunda bireylerin puan ortalamaları arasında manidar bir farklılık olup olmadığı, parametrik bir teknik olan eşleştirilmiş (ilişkili) gruplar t-testi ile araştırılması gerekmektedir (Büyüköztürk, 2016). Başka bir ifade ile deney ve kontrol gruplarının her biri ayrı ayrı olmak üzere art arda yapılan ölçümlerden (2 ölçüm) elde edilen puanların ortalamaları arasındaki manidar farklılıkların olup olmadığını belirlemek için parametrik bir teknik olan eşleştirilmiş (ilişkili) gruplar t-testi kullanılabilmektedir (Can, 2013). Bu nedenle yalnızca deney veya yalnızca kontrol gruplarının öntest ve sontest arasındaki puan farklarının istatistiksel olarak manidar olup olmadığı eşleştirilmiş gruplar t-testi ile incelenmiştir.

Son yıllarda yapılan araştırmalarda dikkate alınan gruplara ait bulunan istatistiksel sonuçların pratikte önemli olup olmadığını ortaya koyan bir istatistik olan etki büyüklüğünün hesaplanmasının gerekliliği vurgulanmaktadır (Işık, 2014; Özsoy ve Özsoy, 2013). Etki büyüklüğü ile yeni denenen bir yöntemin eski yönteme kıyasla ne kadar fark oluşturduğunu daha doğru bir şekilde belirlemek mümkündür (Kılıç, 2014). Bu nedenle sınıf içinde uygulanan çevre okuryazarlığı becerisini geliştirici etkinliklerin standart uygulamalara kıyasla ne kadar fark yarattığının belirlenmesi amacıyla etki büyüklüğü hesaplanmıştır (Yıldıırım ve Yıldırım, 2011). Böylece örneklem büyüklüğünden bağımsız olarak yorumlanan etki büyüklüğü sonucuna dayalı olarak, yeni denenen teknik veya yöntemlerin pratikte hangi düzeyde etkili olduğu hakkında daha kesin sonuçlara

ulaşılmıştır. Etki büyüklüğü hesaplandığında bulunan değerin 0.10 ise küçük, 0.30 ise orta, 0.50 ise büyük ve 0.70 ve üzerinde ise çok büyük düzeyde etkiye sahip olduğu söz edilebilmektedir (Field, 2009; Işık, 2014). Bu araştırma kapsamında. 001 manidarlık düzeyi kabul edilmiş ve SPSS 24.0 paket programı kullanılarak analizler yapılmıştır.

3.5. Araştırmanın Uygulama Basamakları

Araştırmanın uygulama süreci:

- Deneysel işlem öncesi
- Deneysel işlem süreci
- Deneysel işlem sonrası süreç basamakları şeklinde sıralanmıştır.

3.5.1. Deneysel İşlem Öncesi

- ✓ Konu ile ilgili literatür taraması yapılarak, öğrenci ders kitabı detaylı incelenerek gerçekleştirilmiştir.
- ✓ Yapılan incelemeler sonucunda konuya uygun olan 5. sınıf "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" öğrenme alanı belirlenmiş ve ders içeriğine uygun, öğrenci çevre okuryazarlığı becerisini geliştirici etkinlikler hazırlanmış, uzman görüşü alınarak belirlenmiştir.
- ✓ Standart müfredatta 5. sınıf "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" öğrenme alanında yeterince etkinlik verilmemiş ve öğrenme alanı yüzeysel bir şekilde geçilmiştir. Etkinlik temelli öğrenme etkinlikleriyle hazırlanan etkinliklerle öğrencilerin hem kalıcı öğrenmelerinin ve hem de farkındalık düzeylerinin artması amaçlanmıştır.
- ✓ Araştırma verilerini elde etmek için, geçerliği ve güvenirliği test edilmiş 27 maddeden oluşan 5'li Likert tipi bir "İlköğretim öğrencileri için çevresel sorumlu vatandaş davranışları ölçeği" (Özdemir Özden, 2011) araştırmada kullanmak için izin alınmış ve araştırmacı tarafından öğrenme alanı kazanımları ve uzman görüşler dikkate alınarak öğrencilere uygulanılacaktır.

- ✓ Tablo 10'da 2018 sosyal bilgiler öğretim programlarında bulunan çevre okuryazarlığı ile ilgili öğrenme alanına yönelik uygulama yapılmıştır. Öğrenme alanı Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (MEB, 2018) Öğrenme Alanı Kazanımları

Sınıf: 5
Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler
Kazanımlar **1.** Haritalar üzerinde yaşadığı yer ve çevresinin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar. **2.** Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar. **3.** Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşeri özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir. **4.** Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular. **5.** Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.
Doğrudan Verilecek Beceri: Çevre Okuryazarlığı

- ✓ Araştırma için Muş Valiliği ile İl Milli Eğitim Müdürlüklerinden gerekli izinler (EK 8) alındıktan sonra, araştırmacının görev yaptığı okul kurum müdürü ve okuldaki diğer sosyal bilgiler öğretmeni ile araştırma konusunda gerekli bilgilendirme yapılmıştır.

3.5.2. Deneysel İşlem Süreci

- ✓ Bu çalışmada; karma yöntem desenlerinden açıklayıcı sıralı desen kullanılmıştır. Bu desende deney grubu araştırmacının hazırladığı programa dayalı çevre okuryazarlığı becerisi ile yapılan etkinlikler plan dâhilinde eğitim verilirken, kontrol grubu ise standart müfredat programı verilmiştir. Bu nedenle bu çalışmada deney grubunda çevre okuryazarlığına dayalı eğitimler yapılırken, kontrol grubunda ise standart müfredat programı uygulanmıştır.
- ✓ Özdemir Özden (2011) tarafından geliştirilen "İlköğretim öğrencileri için çevresel sorumlu vatandaş davranışları ölçeği" İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanına başlamadan önce deney ve kontrol grubuna ön test olarak uygulanmıştır.

Tablo 11. Konuların Haftalara Göre Dağılımı ile Yapılacak Etkinlikler

GRUPLAR	**ÖN TEST**	**SÜREÇ**	**SON TEST**
DENEY GRUBU **5/F**	Yeryüzü Şekilleri	**1.Hafta:** Çevreye karşı duyarlılık etkinliği • Çevre ile ilgili gazete ve dergi haberleri etkinliği • Çevre sorunları ile ilgili pano düzenlemesi etkinliği • Çevre düzenlemesi etkinliği • Çevre ile ilgili kurumlara mektup yazma etkinliği	Yeryüzü Şekilleri
	İklimin İnsan Faaliyetlerine Etkisi	**2.Hafta:** Geri dönüşüm ile çevreye katkı sağlıyorum etkinliği	İklimin İnsan Faaliyetlerine Etkisi
	Nüfus ve Yerleşme	**3.Hafta:** Çevre ile ilgili video gösterimi etkinliği	Nüfus ve Yerleşme
	Afetler ve Çevre Sorunları Nüfus ve Yerleşme	**4.Hafta:** Çevre ile ilgili ailemle röportaj yapıyorum etkinliği	Afetler ve Çevre Sorunları Nüfus ve Yerleşme
	Doğal Afetlerin Yaşamımıza Etkisi	**5.Hafta:** Çevreye karşı sorumlu ve bilinçli vatandaş olduk drama etkinliği	Doğal Afetlerin Yaşamımıza Etkisi
KONTROL GRUBU **5/D**	Yeryüzü Şekilleri	Standart Müfredat Programı **5 Hafta**	Yeryüzü Şekilleri
	İklimin İnsan Faaliyetlerine Etkisi		İklimin İnsan Faaliyetlerine Etkisi
	Nüfus ve Yerleşme		Nüfus ve Yerleşme
	Afetler ve Çevre Sorunları Nüfus ve Yerleşme		Afetler ve Çevre Sorunları Nüfus ve Yerleşme
	Doğal Afetlerin Yaşamımıza Etkisi		Doğal Afetlerin Yaşamımıza Etkisi

Tablo 11’ de görüldüğü üzere, deney ve kontrol guruplarına ilk önce ön testler yapılmıştır. Araştırmacının hazırladığı etkinlikler deney gurubu öğrencilerine uygulanmıştır. Kontrol gurubuna ise standart müfredat programındaki öğretim planı uygulanmıştır.

- ✓ 5 haftalık uygulama sürecinin sonunda, deney ve kontrol guruplarına son testler yapılmıştır. Yapılan bu son testlerin sonucunda ulaşılan bulgular spss programı kullanarak analiz edilmiştir.

Tablo 12. Etkinlik (Etk) Akışı

1. Hafta	1.Etk: Çevre ile ilgili gazete ve dergi haberleri etkinliği.(Ek2) 2.Etk: Çevre sorunları ile ilgili Pano düzenlemesi etkinliği. (Ek2) 3.Etk: Çevre Düzenlemesi etkinliği. (Ek2) 4.Etk: Çevreyle ilgili kurumlara mektup yazma etkinliği. (Ek2)
2.Hafta	5.Etk: Geri dönüşüm ile çevreye katkı sağlıyorum etkinliği.(Ek3)
3. Hafta	6.Etk: Çevre ile ilgili video gösterimi etkinliği.(Ek4)
4. Hafta	7.Etk: Çevre ile ilgili ailemle röportaj yapıyorum etkinliği.(Ek5)
5. Hafta	8.Etk: Çevreye karşı sorumlu ve bilinçli vatandaş olduk drama etkinliği.(Ek6)

*****Etkinliklere ait plan tabloları Ek 1’de verilmiştir.

3.5.3. İşlem Sonrası Süreç

- ✓ Beş hafta sonucunda deney ve kontrol grubuna ilköğretim öğrencileri için çevresel sorumlu vatandaş davranışları ölçeği uygulanarak son test yapılmıştır.
- ✓ Bu araştırmada verilere ulaşmak için SPSS programı kullanılarak elde edilen sonuçlar analiz edilmiştir.
- ✓ Ayrıca uygulama bittikten sonra, derste yapılan etkinliklerle ilgili 5 sorudan oluşmuş olan yarı yapılandırılmış görüşme için, deney grubunda bulunan 8 öğrenciyle görüşme yapılmıştır. Görüşmelerin yapılmasında amaç öğrencilere yapılan etkinlikler hakkında görüşleri ortaya koymak ve yapılan etkinlikler öğrencilere neler kazandırmış olduğunu ortaya çıkarmaktır.

BÖLÜM IV

IV. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, öğrencilerin çevre okuryazarlığı becerilerini geliştirici etkinliklerin öğrencilerin çevresel sorumlu vatandaşlık davranışlarına etkisinin incelenmesi sonucunda alt problemlere ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Birinci Alt Problemlere Ait Bulgu ve Yorumlar

Deney grubu ile kontrol grubu öğrencilerinin çevresel sorumlu vatandaşlık davranışlarına ilişkin öntest puanları arasında manidar (anlamlı) bir farklılık var mıdır?

Öğrencilerin "Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları" Ölçeğinden ve "Çevresel Gelişim", "Atıkların Geri Dönüşümü", "Çevresel Aktivizm" ve "Kaynakların Korunması" alt boyutlarından aldıkları öntest puan ortalamaları arasında fark olup olmadığı parametrik bir teknik olan İlişkisiz Örneklemler için t-testi kullanılarak incelenmiş ve bulgular Tablo 13'de verilmiştir.

Tablo 13. Öğrencilerin Öntest Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre İlişkisiz Örneklemler için t-testi Sonucu

	Grup	N	$\bar{X}$	s	sd	t	p
Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeği (Toplam)	Deney Grubu	17	73.82	9.40	32	0.088	.931
	Kontrol Grubu	17	73.58	5.86			
Çevresel Gelişim Alt Boyutu	Deney Grubu	17	29.17	4.68	20.68	0.000	1.000
	Kontrol Grubu	17	29.17	1.81			
Atıkların Geri Dönüşümü Alt Boyutu	Deney Grubu	17	15.41	3.16	32	0.000	1.000
	Kontrol Grubu	17	15.41	2.15			
Çevresel Aktivizm Alt Boyutu	Deney Grubu	17	10.94	2.90	32	0.000	1.000
	Kontrol Grubu	17	10.94	1.85			
Kaynakların Korunması Alt Boyutu	Deney Grubu	17	18.29	2.49	32	0.295	.770
	Kontrol Grubu	17	18.05	2.13			

Deney grubunda yürütülen etkinlik temelli öğretimin öncesinde deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeğinden aldıkları ön test puanlarının arasında istatistiksel olarak fark olup olmadığı parametrik bir teknik olan İlişkisiz Örneklemler için t-testi kullanılarak analiz edilmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 13'de verilmiştir. Yapılan t-testi sonucunda deney ve kontrol gruplarındaki ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin ölçeğin tamamı ve dört alt boyutundaki puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak manidar bir farklılık yoktur ($t_{(32)}$= 0.088, p>.05; $t_{(20.68)}$= 0.000, p>.05; $t_{(32)}$= 0.000, p>.05; $t_{(32)}$= 0.000, p>.05; $t_{(32)}$= 0.295, p>.05). Elde edilen bu bulguya dayalı olarak deney ve kontrol grubundaki beşinci sınıf öğrencilerinin Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeğinin tamamı ve dört alt boyutundan aldıkları ön test puanlarının anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı söylenebilmektedir. Grupların ortalamaları arasında istatistiksel açısından manidar bir farklılık olmaması nedeniyle bu aşamada etki büyüklüğünden söz edilememektedir.

4.2. İkinci Alt Problemlere Ait Bulgu ve Yorumlar

Etkinlik temelli öğretim yapılan deney grubu ile geleneksel öğretim yöntemine tabi tutulan kontrol grubu öğrencilerinin deney yapıldıktan sonraki çevresel sorumlu vatandaşlık davranışlarına ilişkin sontest puanları arasında manidar (anlamlı) bir farklılık var mıdır?

Öğrencilerin "Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları" Ölçeğinden ve "Çevresel Gelişim", "Atıkların Geri Dönüşümü", "Çevresel Aktivizm" ve "Kaynakların Korunması" alt

boyutlarından aldıkları sontest puan ortalamaları arasında fark olup olmadığı parametrik bir teknik olan İlişkisiz Örneklemler için t-testi kullanılarak incelenmiş ve bulgular Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14. Öğrencilerin Sontest Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre İlişkisiz Örneklemler için t-testi Sonucu

	Grup	N	$\bar{X}$	s	sd	t	p
Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeği (Toplam)	Deney Grubu	17	103.00	4.58	32	15.317	.000*
	Kontrol Grubu	17	78.23	4.84			
Çevresel Gelişim Alt Boyutu	Deney Grubu	17	41.70	3.33	32	9.374	.000*
	Kontrol Grubu	17	30.76	3.47			
Atıkların Geri Dönüşümü Alt Boyutu	Deney Grubu	17	22.11	1.61	32	9.628	.000*
	Kontrol Grubu	17	15.82	2.15			
Çevresel Aktivizm Alt Boyutu	Deney Grubu	17	15.76	1.67	32	4.797	.000*
	Kontrol Grubu	17	12.70	2.02			
Kaynakların Korunması Alt Boyutu	Deney Grubu	17	23.41	1.73	23.24	4.672	.000*
	Kontrol Grubu	17	18.94	3.54			

*p<0.001

Deney grubunda yürütülen etkinlik temelli öğretimin sonrasında deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeğinden aldıkları son test puanlarının arasında istatistiksel olarak fark olup olmadığı parametrik bir teknik olan İlişkisiz Örneklemler için t-testi kullanılarak analiz edilmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 14'te verilmiştir. Yapılan t-testi sonucunda deney ve kontrol gruplarındaki ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin ölçeğin tamamı ve dört alt boyutundaki puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak manidar farklılıklar bulunmuştur. Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeğinin tamamı için yapılan t-testi sonucu ($t_{(32)}$= 15.317, p<.001) deney grubundaki ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin aldıkları öğretim programının, deney öncesinden deney sonrasına kadar geçen süreçte çevre okuryazarlıklarına olumlu yönde ve anlamlı bir etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır.

Grupların sontest puan ortalamaları incelendiğinde ise deney grubunun ($\bar{X}$=103.00), kontrol grubunun ($\bar{X}$=78.23) ortalamalarının arasında ciddi bir miktarda fark oluştuğu da görülebilmektedir. Hesaplanan t-testi sonucuna dayalı olarak deney grubuna uygulanan etkinlik temelli öğretimin kontrol grubuna uygulanan geleneksel öğretim yöntemine kıyasla ne kadar fark yarattığının belirlenmesi amacıyla etki büyüklüğü hesaplanmıştır (r=0.93). Hesaplanan bu çok büyük (geniş) etki büyüklüğü, deney grubuna uygulanan etkinlik temelli

öğretimin yüksek düzeyde etkili olduğunu göstermektedir. Böylece deney grubundaki ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin aldıkları öğretim programının kontrol grubunda uygulanan geleneksel programa kıyasla çocukların çevre okuryazarlığı becerilerini artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeğinin "Çevresel Gelişim", "Atıkların Geri Dönüşümü", "Çevresel Aktivizm" ve "Kaynakların Korunması" alt boyutları için yapılan t-testi sonuçları ($t_{(32)}$= 9.374, p<.001; $t_{(32)}$= 9.628, p<.001; $t_{(32)}$= 4.797, p<.001; $t_{(23.24)}$= 4.672, p<.001) deney grubundaki ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin aldıkları öğretim programının, deney öncesinden deney sonrasına kadar geçen süreçte çevre okuryazarlıklarına olumlu yönde ve anlamlı bir etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. Çevresel Gelişim alt boyutu için grupların sontest puan ortalamaları incelendiğinde; deney grubunun ($\bar{X}$=41.70), kontrol grubunun ($\bar{X}$=30.76) ortalamalarının arasında ciddi bir miktarda fark oluştuğu görülebilmektedir. Atıkların Geri Dönüşümü alt boyutu için grupların sontest puan ortalamaları incelendiğinde; deney grubunun ($\bar{X}$=22.11), kontrol grubunun ($\bar{X}$=15.82) ortalamalarının arasında fark oluştuğu belirtilebilmektedir. Çevresel Aktivizm alt boyutu için grupların sontest puan ortalamaları incelendiğinde; deney grubunun ($\bar{X}$=15.76), kontrol grubunun ($\bar{X}$=12.70) ortalamalarının arasında az da olsa bir miktar fark oluştuğu ifade edilebilmektedir. Kaynakların Korunması alt boyutu için grupların sontest puan ortalamaları incelendiğinde; deney grubunun ($\bar{X}$=23.41), kontrol grubunun ($\bar{X}$=18.94) ortalamalarının arasında bir miktar fark oluştuğu görülebilmektedir.

Alt boyutlar için hesaplanan t-testi sonuçlarına dayalı olarak deney grubuna uygulanan etkinlik temelli öğretimin kontrol grubuna uygulanan geleneksel öğretim yöntemine kıyasla ne kadar fark yarattığının belirlenmesi amacıyla etki büyüklüğü değerleri hesaplanmıştır (r = 0.85; r = 0.86; r = 0.64; r = 0.63). Hesaplanan bu geniş etki büyüklüğü değerleri, deney grubuna uygulanan etkinlik temelli öğretimin yüksek düzeyde etkili olduğunu göstermektedir. Böylece deney grubundaki ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin aldıkları öğretim programının, kontrol grubunda uygulanan geleneksel programa kıyasla "Çevresel Gelişim", "Atıkların Geri Dönüşümü", "Çevresel Aktivizm" ve "Kaynakların Korunması" alt boyutlarında ölçülen özellikler açısından çocukların okuryazarlık becerilerini artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal bilgiler dersinde çevre eğitiminin öğrencilere kazandırılması için öğrenciler doğa ile iç içe bırakılmalı ve çeşitli uygulamalar ile çevre eğitimi kazandırılmalıdır. Bu durum

öğrencilerin doğa zekâsını olumlu yönde etkileyebilir ve derse karşı daha ilgili bir hale gelmelerini sağlayabilir. Keleş, Uzun ve Varnacı Uzun (2010)'un yapmış oldukları araştırma sonucunda doğa eğitiminin, öğrencilerin çevre bilincine, tutum ve davranışlarına olumlu yönde etkili olduğu ve öğrenilen bilginin kalıcı olduğunu belirtmişlerdir. Çevre ile ilgili konuların öğretimi esnasında öğrenciler birlikte hareket ettirilmeli ve işbirliği içerisinde konuları öğrenmeleri sağlanmalıdır. Çünkü öğrenciler birlikte hareket ettiklerinde konuyu daha iyi anlayabilirler. Solmaz (2010)'un yapmış olduğu araştırmanın sonucuna göre; deney grubu öğrencilerinin lehine anlamlı bir farklılık olduğu saptanmış ve öğrenciler işbirlikli öğrenmeye olumlu bakış açısı geliştirmişlerdir. Bu durumda öğrencilere çevre ile ilgili konuların öğretimi esnasında öğrenciler çevre ile baş başa bırakılarak ve işbirliği içerisinde çalışmaları sağlanmalıdır.

4.3. Üçüncü Alt Problemlere Ait Bulgu ve Yorumlar

Etkinlik temelli öğretim yapılan deney grubundaki öğrencilerin deney yapılmadan önceki öntest puanları ile deney yapıldıktan sonraki sontest puanları arasında manidar (anlamlı) bir farklılık var mıdır?

Deney grubundaki ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeği ve ölçeğin dört alt boyutundan aldıkları öntest ve sontest puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak manidar bir fark olup olmadığı ilişkili gruplar t-testi kullanılarak incelenmiş ve bulgular Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15. Deney Grubundaki Öğrencilerin Tekrarlı Ölçümleri İçin İlişkili Gruplar t-testi Sonucu

Deney Grubu	Ölçümler	n	$\bar{X}$	s	sd	t	p
Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeği (Toplam)	Sontest	17	103.00	4.58	16	11.19	.000*
	Öntest	17	73.82	9.40			
Çevresel Gelişim Alt Boyutu	Sontest	17	41.70	3.33	16	8.37	.000*
	Öntest	17	29.17	4.68			
Atıkların Geri Dönüşümü Alt Boyutu	Sontest	17	22.11	1.61	16	7.23	.000*
	Öntest	17	15.41	3.16			
Çevresel Aktivizm Alt Boyutu	Sontest	17	15.76	1.67	16	6.31	.000*
	Öntest	17	10.94	2.90			
Kaynakların Korunması Alt Boyutu	Sontest	17	23.41	1.73	16	6.09	.000*
	Öntest	17	18.29	2.49			

*p<0.001

Tablo 15'te ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinden etkinlik temelli öğretime dayalı hazırlanan programa tabi olan deney grubundaki öğrencilerin deney öncesi ve deney sonrasında tekrarlanan öntest ve sontest ölçümlerinin arasında istatistiksel olarak bir farklılık olup olmadığı ilişkili örneklemler için testi ile incelenmiştir.

Yapılan analizler sonucunda deney grubundaki beşinci sınıf öğrencilerinin deney öncesinden sonrasına Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeğinden aldıkları öntest ve sontest puan farklarının istatistiksel olarak manidar olduğu bulunmuştur ($t_{(16)}$=11.19, p < .001). Deney grubuna yapılan ($\bar{X}_{\text{öntest}}$=73.82) ve ($\bar{X}_{\text{sontest}}$=103.00) iki ölçümün ortalamaları incelendiğinde ise ortalamalar arasında önemli bir farklılaşma olduğu söylenebilmektedir. Hesaplanan t-testi sonucuna dayalı olarak deney grubuna uygulanan etkinlik temelli öğretimin, öğrencilerin çevre okuryazarlığı becerileri üzerinde ne kadar fark yarattığının belirlenmesi amacıyla etki büyüklüğü hesaplanmıştır (r = 0.94). Bulunan bu geniş etki büyüklüğü değeri, deney grubuna uygulanan etkinlik temelli öğretimin öğrencilerin çevre okuryazarlığı becerileri üzerinde olumlu yönde ve çok yüksek düzeyde etkili olduğunu göstermektedir.

Deney grubundaki öğrencilerin Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeğinin "Çevresel Gelişim", "Atıkların Geri Dönüşümü", "Çevresel Aktivizm" ve "Kaynakların Korunması" alt boyutları için öntest ve sontest puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ilişkili örneklemler için t-testi sonuçları ($t_{(16)}$=8.37, p < .001); $t_{(16)}$=7.23, p <

.001; $t_{(16)}$=6.31, p < .001; $t_{(16)}$=6.09, p < .001) deney grubundaki ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin aldıkları öğretim programının, deney öncesinden deney sonrasına kadar geçen süreçte çevre okuryazarlıklarına olumlu yönde ve anlamlı bir etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır.

Çevresel Gelişim alt boyutu için deney grubunun ($\bar{X}_{\text{öntest}}$=29.17) ve ($\bar{X}_{\text{sontest}}$=41.70) ölçümlerinin ortalamaları incelendiğinde ortalamalar arasında önemli bir farklılaşma olduğu söylenebilmektedir. Atıkların Geri Dönüşümü alt boyutu için deney grubunun ($\bar{X}_{\text{öntest}}$=15.41) ve ($\bar{X}_{\text{sontest}}$=22.11) ölçümlerinin ortalamaları incelendiğinde ortalamalar arasında önemli bir farklılaşma oluştuğu belirtilebilmektedir. Çevresel Aktivizm alt boyutu için deney grubunun ($\bar{X}_{\text{öntest}}$=10.94) ve ($\bar{X}_{\text{sontest}}$=15.76) ölçümlerinin ortalamaları incelendiğinde ortalamalar arasında önemli bir farklılaşma oluştuğu ifade edilebilmektedir. Kaynakların Korunması alt boyutu için deney grubunun ($\bar{X}_{\text{öntest}}$=18.29) ve ($\bar{X}_{\text{sontest}}$=23.41) ölçümlerinin ortalamaları incelendiğinde ortalamalar arasında bir miktar fark oluştuğu görülebilmektedir.

Alt boyutlar için hesaplanan t-testi sonuçlarına dayalı olarak deney grubuna uygulanan etkinlik temelli öğretimin öğrencilerin çevre okuryazarlığı becerileri üzerinde ne kadar fark yarattığının belirlenmesi amacıyla etki büyüklüğü hesaplanmıştır (r = 0.90; r = 0.87; r = 0.84; r = 0.83). Hesaplanan bu geniş etki büyüklüğü değerleri, deney grubuna uygulanan etkinlik temelli öğretimin "Çevresel Gelişim", "Atıkların Geri Dönüşümü", "Çevresel Aktivizm" ve "Kaynakların Korunması" alt boyutları ile ölçülen özellikler üzerinde yüksek düzeyde etkili olduğunu göstermektedir. Bu bilgiler doğrultusunda, deney grubundaki ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin aldıkları öğretim programının, çocukların okuryazarlık becerilerini artırdığı sonucuna ulaşılmaktadır.

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı çevre konularının ağırlıklı bir öğrenme alanı olduğu için öğrenciler ilk önce çevrelerini tanımalıdırlar. Bu kapsamda öğretmenler ilk önce öğrencilere kendi çevrelerini tanıtmalıdırlar. Çevresini iyi bir şekilde tanıyan öğrenciler artık bu öğrenme alanını da rahatlıkla kavrayabilir.

Özsoy (2010)'un yapmış olduğu çalışmasında ise, uygulamanın yapıldığı deney grubu lehine anlamlı bir farklılık olduğunu saptamış ve öğrenciler çevreleri hakkında, temiz, kirli, hem temiz hem kirli çevre olduğunu belirtmişlerdir.

Yapılan bu araştırmada, sosyal bilgiler dersinde etkinlik temelli öğretimin öğrencilerin çevresel sorumlu vatandaşlık davranış geliştirmeleri iyi bir şekilde öğretilmiş ve öğrencilerin bu öğrenme alanında başarılarının arttığı sonucuna varılmıştır. İlgili literatür ve bu araştırma

kapsamında belirtilen bulgular çevre eğitiminde derslerde etkinlik temelli öğretimden faydalanılmasının öğrencilerin çevresel sorumlu vatandaşlık davranışlarına etkisini vurgulaması açısından önem arz etmektedir.

4.4. Dördüncü Alt Problemlere Ait Bulgu ve Yorumlar

Geleneksel öğretim yapılan kontrol grubundaki öğrencilerin öntest puanları ile sontest puanları arasında manidar (anlamlı) bir farklılık var mıdır?

Kontrol grubundaki ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeği ve ölçeğin dört alt boyutundan aldıkları öntest ve sontest puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak manidar bir fark olup olmadığı ilişkili gruplar t-testi kullanılarak incelenmiş ve bulgular Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16. Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Tekrarlı Ölçümleri İçin İlişkili Gruplar t-testi Sonucu

Kontrol Grubu	Ölçümler	n	$\bar{X}$	s	sd	t	p
Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeği (Toplam)	Sontest	17	78.23	4.84	16	2.94	.010*
	Öntest	17	73.58	5.86			
Çevresel Gelişim Alt Boyutu	Sontest	17	30.76	3.47	16	1.97	.066
	Öntest	17	29.17	1.81			
Atıkların Geri Dönüşümü Alt Boyutu	Sontest	17	15.82	2.15	16	0.46	.649
	Öntest	17	15.41	2.15			
Çevresel Aktivizm Alt Boyutu	Sontest	17	12.70	2.02	16	3.60	.002*
	Öntest	17	10.94	1.85			
Kaynakların Korunması Alt Boyutu	Sontest	17	18.94	3.54	16	0.88	.389
	Öntest	17	18.05	2.13			

*p<0.05

Tablo 16'da ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinden geleneksel programa tabi olan kontrol grubundaki öğrencilerin öntest ve sontest ölçümlerinin arasında istatistiksel olarak bir farklılık olup olmadığı ilişkili örneklemler için testi ile incelenmiştir.

Yapılan analizler sonucunda kontrol grubundaki beşinci sınıf öğrencilerinin Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeğinden aldıkları öntest ve sontest puan farklarının istatistiksel olarak manidar olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($t_{(16)}$=2.94, p>.001). Kontrol grubuna yapılan ($\bar{X}_{\text{öntest}}$=73.58) ve ($\bar{X}_{\text{sontest}}$=78.23) iki ölçümün ortalamaları incelendiğinde ise ortalamalar arasında önemli bir farklılaşma olmadığı söylenebilmektedir. Hesaplanan t-testi sonucuna

dayalı olarak kontrol grubuna uygulanan geleneksel öğretimin, öğrencilerin çevre okuryazarlığı becerileri üzerinde fark yaratıp yaratmadığının belirlenmesi amacıyla etki büyüklüğü hesaplanmıştır (r = 0.35). Bulunan bu orta düzey etki büyüklüğü değeri, kontrol grubuna uygulanan geleneksel öğretimin öğrencilerin çevre okuryazarlığı becerileri üzerinde olumlu yönde ve orta düzeyde etkili olduğunu göstermektedir.

Kontrol grubundaki öğrencilerin Çevresel Sorumlu Vatandaş Davranışları Ölçeğinin "Çevresel Gelişim", "Atıkların Geri Dönüşümü", "Çevresel Aktivizm" ve "Kaynakların Korunması" alt boyutları için öntest ve sontest puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ilişkili örneklemler için t-testi sonuçları ($t_{(16)}$=1.97, $p > .05$); $t_{(16)}$=0.46, $p > .05$; $t_{(16)}$=3.60, $p < .01$; $t_{(16)}$=0.88, $p > .05$) kontrol grubundaki ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin aldıkları geleneksel öğretim programının yalnızca öğrencilerin "Çevresel Aktivizm" alt boyutu ile ölçülen özellik üzerinde olumlu yönde ve anlamlı bir etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte "Çevresel Gelişim", "Atıkların Geri Dönüşümü" ve "Kaynakların Korunması" alt boyutlarında anlamlı bir etkinin oluşmadığı söylenebilmektedir.

Çevresel Gelişim alt boyutu için kontrol grubunun ($\bar{X}_{\text{öntest}}$=29.17) ve ($\bar{X}_{\text{sontest}}$=30.76) ölçümlerinin ortalamaları incelendiğinde ortalamalar arasında önemli bir farklılaşma olmadığı görülmektedir. Atıkların Geri Dönüşümü alt boyutu için kontrol grubunun ($\bar{X}_{\text{öntest}}$=15.41) ve ($\bar{X}_{\text{sontest}}$=15.82) ölçümlerinin ortalamaları incelendiğinde ortalamalar arasında önemli bir farklılaşma oluşmadığı belirtilebilmektedir. Çevresel Aktivizm alt boyutu için kontrol grubunun ($\bar{X}_{\text{öntest}}$=10.94) ve ($\bar{X}_{\text{sontest}}$=12.70) ölçümlerinin ortalamaları incelendiğinde ortalamalar arasında küçük bir miktar farklılaşma oluştuğu ifade edilebilmektedir.

Kaynakların Korunması alt boyutu için kontrol grubunun ($\bar{X}_{\text{öntest}}$=18.05) ve ($\bar{X}_{\text{sontest}}$=18.94) ölçümlerinin ortalamaları incelendiğinde ortalamalar arasında fark oluşmadığı görülebilmektedir.

Alt boyutlar için hesaplanan t-testi sonuçlarına dayalı olarak kontrol grubuna uygulanan geleneksel öğretimin öğrencilerin çevre okuryazarlığı becerileri üzerinde fark yaratıp yaratmadığının belirlenmesi amacıyla etki büyüklüğü hesaplanmıştır (r = 0.19; r = 0.01; r = 0.44; r = 0.04). "Çevresel Gelişim", "Atıkların Geri Dönüşümü", ve "Kaynakların Korunması" alt boyutları için hesaplanan bu düşük etki büyüklüğü değerleri, kontrol grubuna uygulanan geleneksel öğretim yönteminin bu boyutlarla ölçülen özellikler üzerinde etkili olmadığını göstermektedir. Ancak "Çevresel Aktivizm" alt boyutu için hesaplanan orta düzey

etki büyüklüğü geleneksel öğretimin bu alt boyut ile ölçülen özellikler üzerinde orta düzeyde bir etki yarattığını göstermektedir. Bu bilgiler doğrultusunda, kontrol grubundaki ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin aldıkları geleneksel öğretim programının, çocukların yalnızca Çevresel Aktivizm özelliklerini artırdığı sonucuna ulaşılmaktadır.

4.5. Beşinci Alt Problemlere Ait Bulgu ve Yorumlar

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında deney grubu öğrencilerine yapılan farklı etkinlikler ile diğer öğrencilere göre davranış değişiklikleri olduğunu, bilinçlendiklerini ve yanlış davrananları uyardıkları görülmüştür. Ayrıca deney grubu öğrencilerinin çevreye karşı daha duyarlı oldukları görülmüştür.

Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına göre, öğrenciler daima aktif, sorgulayan, birbirleri ile yardım halinde olan, bilgiyi üreten durumda olmalıdır. Öğrencilerin bu durumda olmaları ise öğretmenlerin derslerinde sıklıkla etkinlik temelli öğretimden yararlanarak onları yönlendirmeleri gerekmektedir. Ders işlenirken etkinlik temelli öğretimden yararlanmak öğrencileri derse karşı ilgili ve istekli hale getirebilir ve derse karşı daha aktif bir duruma gelebilirler. Bu durum da öğrencilerin dersteki başarısını artırabilir. Nitekim Hariharan (2011), Camci (2012), Kırıkkaya ve Bozkurt (2012), Küpçü (2012) ve Batdı (2014) 'ün yaptıkları araştırmalarının sonuçlarında etkinlik temelli öğretimden faydalanan grupların diğer gruplara karşı başarılı oldukları belirlenmiştir. Yine Bozkurt (2018)'in yapmış olduğu araştırmada etkinlik temelli öğretimden yararlanarak derslerin işlendiği deney grubu öğrencilerinin derse karşı tutum ve başarılarının arttığı saptanmıştır.

4.6. Altıncı Alt Problemlere Ait Bulgu ve Yorumlar

Derste uygulanan etkinliklerin uygulamanın yapıldığı deney grubundaki öğrencilerle görüşme yapılarak nasıl fayda sağlandığını ifade etmişlerdir. Bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme, araştırmacı tarafından önceden hazırlanan sorular görüşmecilerin daha detaylı yanıt vermesini sağlayan bir görüşme tekniğidir (Türnüklü, 2000: 547).

Bu çeşit yapılan görüşmelerde analizler daha kolay olup, görüşülen kişiler kendilerini rahat bir şekilde ifade ederler ve detaylı bir şekilde bilgilere ulaşılmasını sağlayan büyük bir avantaj sağlamıştır (Büyüköztürk vd., 2017: 159).

Yarı yapılandırılmış görüşme soruları şunlardır:

1.Ders kapsamında gerçekleştirdiğimiz "çevreye karşı duyarlılık" etkinliği, yeryüzü şekilleri konusunda başarınızı nasıl etkilemiştir? Anlatınız.

2.Ders kapsamında gerçekleştirdiğimiz "Geri dönüşüm ile çevreye katkı sağlıyorum" etkinliği, iklimin insan faaliyetlerine etkisi konusunda başarınızı nasıl etkilemiştir? Anlatınız.

3.Ders kapsamında gerçekleştirdiğimiz "Çevre ile ilgili video gösterimi" etkinliği, nüfus ve yerleşme konusunda başarınızı nasıl etkilemiştir? Anlatınız.

4.Ders kapsamında gerçekleştirdiğimiz "Çevre ile ilgili ailemle röportaj yapıyorum" etkinliği, afetler ve çevre sorunları konusunda başarınızı nasıl etkilemiştir? Anlatınız.

5.Ders kapsamında gerçekleştirdiğimiz "Çevreye karşı sorumlu ve bilinçli vatandaş olduk drama etkinliği" etkinliği, doğal afetlerin yaşamımıza etkisi konusunda başarınızı nasıl etkilemiştir? Anlatınız.

Hazırlanan bu sorular uzmanlara sorularak neticelendirilmiş ve ana tema, alt tema, yüzde (%), frekans (f) olarak belirlenerek tablolar ile belirtilmiştir.

Tablo 17. 1. Soru: Ders kapsamında gerçekleştirdiğimiz "çevreye karşı duyarlılık" etkinliği, yeryüzü şekilleri konusunda başarınızı nasıl etkilemiştir? Anlatınız.

Ana Tema	Alt Temalar	Frekans (f)	Yüzde(%)
Yeryüzü Şekillerini Öğrenme	Çevre bilincini kazandık	4	%50
	Çevreyle ilgili bilgiler öğrendik	4	%50

Tablo 17'ye bakıldığı zaman 1. soru için Ders kapsamında gerçekleştirdiğimiz "çevreye karşı duyarlılık" etkinliği, yeryüzü şekilleri konusunda başarınızı nasıl etkilemiştir? Anlatınız.

Öğrencilerin vermiş olduğu cevaplar bu konuda uzmanlaşmış olan kişiler ile beraber analizler yapılarak ve araştırmacı tarafından yapılan gözlemler katılarak ana tema olarak "Yeryüzü Şekillerini Öğrenme" alt temalar ise % 50 ve 6 frekans ile "Çevre bilincini kazandık" yine % 50 ve 6 frekans ile "Çevreyle ilgili bilgiler öğrendik" olarak belirlenmiştir. 1. soru ile ilgili bazı öğrenci görüşleri;

"Bu hafta konu olarak yeryüzü şekillerini işledik. Belediye ve il Çevre Müdürlüğü'ne çevre ile ilgili mektuplar yazdık. Panoları düzelttik. Dışarıdaki çöp kutularına yazılar yazıp çevre bilinci kazandık. Haberler getirip çevre ve çevre sorunları ile ilgili bilgiler edindik, çok eğlendik ve öğrendik." (Ö1)

"*Bu hafta konu olarak yeryüzü şekillerini işledik. Sınıfta gazete haberlerini inceledik. Çevre ile ilgili afişler astık. Dışardaki çöp kutularını düzenledik. Bu araştırma sayesinde çevre bilinci kazandık. Böylece sınıfça çevre ve çevre sorunları ile ilgili bilgiler öğrenirken aynı zamanda sınıfça hem bilinçlenip hem de eğlendik. (Ö2).*

Tablo 17'ye göre öğrenciler bu etkinlikler ile yeryüzü şekillerini ve çevreyi öğrenerek bilinçlenmişlerdir.

Tablo 18. 2. Soru: Ders kapsamında gerçekleştirdiğimiz "Geri dönüşüm ile çevreye katkı sağlıyorum" etkinliği, iklimin insan faaliyetlerine etkisi konusunda başarınızı nasıl etkilemiştir? Anlatınız.

Ana Tema	Alt Temalar	Frekans (f)	Yüzde(%)
İklimin İnsan faaliyetlerine Etkisini Öğrenme	İsraf yapmamayı öğrenme	4	%50
	Bilinçli vatandaş olmak	4	%50

Tablo 18'e bakıldığı zaman 2. soru için Ders kapsamında gerçekleştirdiğimiz "Geri dönüşüm ile çevreye katkı sağlıyorum" etkinliği, iklimin insan faaliyetlerine etkisi konusunda başarınızı nasıl etkilemiştir? Anlatınız. Öğrencilerin vermiş olduğu cevaplar bu konuda uzmanlaşmış olan kişiler ile beraber analizler yapılarak ve araştırmacı tarafından yapılan gözlemler katılarak ana tema olarak "İklimin İnsan faaliyetlerine Etkisini Öğrenme" alt temalar ise % 50

ve 4 frekans ile "İsraf yapmamayı öğrenme" yine % 50 ve 4 frekans ile "Bilinçli vatandaş olmak" olarak belirlenmiştir. 2. soru ile ilgili bazı öğrenci görüşleri;

> *"İkinci hafta iklimin insan faaliyetlerine etkisini öğretmenimizle işledik. Öğretmenimiz bizi üç gruba ayırdı. Ben plastik grubundaydım. Önlerine yazılar yapıştırdık. Bunları yaparken israf yapmamamızı öğrendik." (Ö3)*

> "*İkinci hafta iklimin insan faaliyetlerine etkisini öğrendik ve gruplara ayrıldık. Ben kağıt grubundaydım. Kutumuzun içine grubumuzla birlikte çöp poşeti koyduk kutunun önüne kağıt yazısı astık bunları yaparken israf yapmamamız gerektiğini öğrendik, bilinçli birer vatandaş olduk." (Ö4).*

Tablo 18'e göre öğrenciler bu etkinlikler ile iklimin insan faaliyetleri üzerindeki etkisini, israf yapmamayı ve bilinçli vatandaş olmayı öğrenerek bilinçlenmişlerdir.

Tablo 19. 3. Soru: Ders kapsamında gerçekleştirdiğimiz "Çevre ile ilgili video gösterimi" etkinliği, nüfus ve yerleşme konusunda başarınızı nasıl etkilemiştir? Anlatınız.

Ana Tema	Alt Temalar	Frekans (f)	Yüzde(%)
Çevre sorunlarına karşı farkındalığı öğrenme	Yardımlaşmayı öğrenme	5	%63
	Tasarruf yapmayı öğrenme	3	%37

Tablo 19'a bakıldığı zaman 3. soru için Ders kapsamında gerçekleştirdiğimiz "Çevre ile ilgili video gösterimi" etkinliği, nüfus ve yerleşme konusunda başarınızı nasıl etkilemiştir? Anlatınız. Öğrencilerin vermiş olduğu cevaplar bu konuda uzmanlaşmış olan kişiler ile beraber analizler yapılarak ve araştırmacı tarafından yapılan gözlemler katılarak ana tema olarak "Çevre sorunlarına karşı farkındalığı öğrenme" alt temalar ise % 50 ve 5 frekans ile "Yardımlaşmayı öğrenme" yine % 50 ve 3 frekans ile "Tasarruf yapmayı öğrenme" olarak belirlenmiştir. 3. soru ile ilgili bazı öğrenci görüşleri;

> *"Bu hafta dersimizde önce nüfus ve yerleşme konusunu işledik. Çevre temizliği, doğa-çevre ile ilgili videolar izledik. Videolarla ilgili tartışmalar yaptık. İzlediğimiz videolarda kullanılan elbiseleri ihtiyacı olanlara verilmesini öğrendik.*

Böylece yardımlaşmanın önemini, tasarruf yapmayı ve bilinçli olmayı öğrendik."(Ö1).

"Bu hafta sınıfta video izledik. Yardımlaşma konusunu işledik. Dersimizde nüfus ve yerleşmeyi işleyerek öğrendik." (Ö5).

Tablo 19'a göre öğrenciler bu etkinlikler ile yardımlaşma ve tasarruf ile birlikte çevre sorunlarına karşı farkındalığı öğrenmişlerdir.

Tablo 20. 4. Soru: Ders kapsamında gerçekleştirdiğimiz "Çevre ile ilgili ailemle röportaj yapıyorum" etkinliği, afetler ve çevre sorunları konusunda başarınızı nasıl etkilemiştir? Anlatınız.

Ana Tema	Alt Temalar	Frekans (f)	Yüzde(%)
Çevre sorunlarına karşı bilinçli olma	Evdeki çöpleri ayırmayı öğrenme	4	%50
	Kirlilik çeşitlerini öğrenme	4	%50

Tablo 20'ye bakıldığı zaman 4. soru için Ders kapsamında gerçekleştirdiğimiz "Çevre ile ilgili ailemle röportaj yapıyorum" etkinliği, afetler ve çevre sorunları konusunda başarınızı nasıl etkilemiştir? Anlatınız. Öğrencilerin vermiş olduğu cevaplar bu konuda uzmanlaşmış olan kişiler ile beraber analizler yapılarak ve araştırmacı tarafından yapılan gözlemler katılarak ana tema olarak "Çevre sorunlarına karşı bilinçli olma" alt temalar ise % 50 ve 4 frekans ile "Evdeki çöpleri ayırmayı öğrenme" yine % 50 ve 4 frekans ile "Kirlilik çeşitlerini öğrenme" olarak belirlenmiştir. 4. soru ile ilgili bazı öğrenci görüşleri;

"Bu hafta doğal afetler ve çevre sorunlarını işledik. Öğretmenimiz önceki hafta bize röportaj sorularını verdi. Biz de bu soruları anne ve babamıza götürüp cevaplamalarını istedik. Yaptığımız röportajları diğer hafta sınıfa getirdik. Sınıfça bunları tartıştık. Çöplerin ayrımını yaptık. Su ve hava kirliliği hakkında ailem bilgilendi."(Ö3)

"Sınıfa getirdiğimiz röportajları arkadaşlarımız ile tartıştık ve bu sayede kirlilik çeşitlerini öğrenerek çevre sorunlarına karşı bilinçlendik."(Ö6)

Tablo 20'ye göre öğrenciler bu etkinlikler ile evdeki çöpleri ayırarak kirlilik çeşitlerini öğrenmişler ve çevre sorunlarına karşı bilinçlenmişlerdir.

Tablo 21. 5. Soru: Ders kapsamında gerçekleştirdiğimiz "Çevreye karşı sorumlu ve bilinçli vatandaş olduk drama etkinliği" doğal afetlerin yaşamımıza etkisi konusunda başarınızı nasıl etkilemiştir? Anlatınız.

Ana Tema	Alt Temalar	Frekans (f)	Yüzde(%)
Çevreye karşı sorumlu ve bilinçli olma	Çevreye karşı bilinçli vatandaş	4	%50
	Çevreye karşı duyarsız vatandaş	4	%50

Tablo 21'e bakıldığı zaman 5. soru için Ders kapsamında gerçekleştirdiğimiz "Çevreye karşı sorumlu ve bilinçli vatandaş olduk drama etkinliği" doğal afetlerin yaşamımıza etkisi konusunda başarınızı nasıl etkilemiştir? Anlatınız. Öğrencilerin vermiş olduğu cevaplar bu konuda uzmanlaşmış olan kişiler ile beraber analizler yapılarak ve araştırmacı tarafından yapılan gözlemler katılarak ana tema olarak "Çevreye karşı sorumlu ve bilinçli olma" alt temalar ise % 50 ve 4 frekans ile "Çevreye karşı bilinçli vatandaş" yine % 50 ve 4 frekans ile "Çevreye karşı duyarsız vatandaş" olarak belirlenmiştir. 5. soru ile ilgili bazı öğrenci görüşleri;

"Öğretmenimizle sınıfta sınıfça drama yaptık. Çevre ve çevre sorunları ile ilgili sorumlu birer birey olmayı, sorumluluklarını bilen ve bilinçli vatandaşın nasıl olduğunu öğrenmek için drama yaptık. Gözümüzün önünde olaylar canlandı. Sınıfça eğlendik. Eğlenirken öğrendik konularımızı pekiştirdik."(Ö1).

"Çevre ve çevre sorunlarına ilgili bilinçli vatandaş olmak için drama yaptık. Çevreye karşı duyarsız vatandaş nasıl olur onu öğrendik. Bazı olayları

canlandırdık. Olaylara katıldı. Farklı şeyler öğrendik. Konularımızı derste tekrarladık. Öğretmenimize teşekkür ettik."(Ö4)

Tablo 21'e göre öğrenciler bu etkinlikler ile Çevreye karşı duyarlı ve duyarsız vatandaşın nasıl olduğunu öğrenerek çevre hakkında sorumlu ve bilinçli olmanın önemini kavramışlardır.

BÖLÜM V

V. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Sosyal Bilgiler Dersinde Etkinlik Temelli Öğretimin Çevresel Sorumlu Vatandaşlık Davranışlarına Etkisinin İncelenmesini araştırmak amacıyla gerçekleştirilen araştırma neticesi ile ulaşılan verilerin sonuçları şunlardır:

1. Birinci alt problemin sonucuna göre, kontrol ve deney grubu öğrencilerine uygulanan ölçeğin öntest puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucuna varılmıştır. Buna göre her iki grupta da bulunan öğrencilerin başarıları birbirlerine eşittir.
2. İkinci alt problemin sonucuna göre, kontrol ve deney grubu öğrencilerine uygulanan ölçeğin sontest puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir farkın olduğu sonucuna varılmıştır. Buna göre deney grubu öğrencilerinin kontrol grubu öğrencilerine göre daha başarılı olduğunu göstermektedir.
3. Üçüncü alt problemin sonucuna göre, deney grubunda bulunan öğrencilerin ön test ve son test puanları arasında son test puanı lehine anlamlı fark olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre etkinlikler ile ders işlenen deney grubu öğrencilerinin uygulanan etkinlikler sayesinde başarılarının arttığı belirlenmiştir.
4. Dördüncü alt problemin sonucuna göre, kontrol grubunda bulunan öğrencilerin başarı düzeylerinin öntest ve sontest puan farklarının istatistiksel olarak manidar olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
5. Beşinci alt problemin sonucuna göre, deney grubu öğrencilerine uygulanan etkinliklerin öğrencilerin başarı düzeyini artırmada, çevreye karşı duyarlı olmada ve davranış değişikliği, kontrol grubuna uygulanan standart müfredat ile yapılan programa göre daha başarılı oldukları sonucuna varılmıştır.

6. Altıncı alt problemin sonucuna göre;

- Yarı yapılandırılmış görüşmenin 1. sorusunun sonucuna göre, öğrenciler bu etkinlikler ile yeryüzü şekillerini ve çevreyi öğrenerek bilinçlenmişlerdir.
- Yarı yapılandırılmış görüşmenin 2. sorusunun sonucuna göre, öğrenciler bu etkinlikler ile iklimin insan faaliyetleri üzerindeki etkisini, israf yapmamayı ve bilinçli vatandaş olmayı öğrenerek bilinçlenmişlerdir.
- Yarı yapılandırılmış görüşmenin 3. sorusunun sonucuna göre, öğrenciler bu etkinlikler ile yardımlaşma ve tasarruf ile birlikte çevre sorunlarına karşı farkındalığı öğrenmişlerdir.
- Yarı yapılandırılmış görüşmenin 4. sorusunun sonucuna göre, öğrenciler bu etkinlikler ile evdeki çöpleri ayırarak kirlilik çeşitlerini öğrenmişler ve çevre sorunlarına karşı bilinçlenmişlerdir.
- Yarı yapılandırılmış görüşmenin 5. sorusunun sonucuna göre, öğrenciler bu etkinlikler ile Çevreye karşı duyarlı ve duyarsız vatandaşın nasıl olduğunu öğrenerek çevre hakkında sorumlu ve bilinçli olmanın önemini kavramışlardır.

5.2. Öneriler

Bu araştırma sonucunda çevresel sorumlu vatandaşlık davranışları kapsamında uygulanan etkinlikler öğrencilerin insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanındaki başarılarına olumlu yönde bir katkı sağladığı belirlenmiş ve bunun sonucunda araştırmacı tarafından birtakım öneriler geliştirilmiştir;

1. Yapılan çalışmada etkinlik temelli öğretimle kazanılan davranışlar göz önünde alındığında başka öğrenme alanlarında da etkinlik temelli öğretim kullanılabilir.
2. Sosyal bilgiler dersinde kullanılan etkinlik temelli öğretimin ortaya çıkardığı çevresel sorumlu vatandaşlık davranışlarının fen bilgisi, biyoloji ve sınıf öğretmenliği gibi alanlarda etkisi araştırmacılar tarafından incelenebilir.
3. Çevresel sorumlu davranışların kazandırılması için öğrenci velilerine ve diğer ders öğretmenlerine yönelik bilgilendirme çalışması yapılmalıdır.

BÖLÜM VI

VI. KAYNAKÇA

Akcan, S. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Okul Dışı Çevre Eğitimi Unsurları (Bilecik İli Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Altın M., Bacanlı, H., ve Yıldız, K. (2002). *Biyoloji öğretmeni adaylarının çevreye yönelik tutumları.* Orta Doğu Teknik Üniversitesi, V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, Özet Kitabı, Ankara.

Altınöz, N. (2010). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2012). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri-SPSS Uygulamalı* (7.Baskı). Adapazarı: Sakarya Kitabevi.

Altunya, N. (2003). *Vatandaşlık bilgisi*. Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.

Aslan N. (2018). *Üslü İfadelerle İlgili Etkinlik Temelli Öğretimin Matematik Akademik Başarısına, Tutumuna ve Kaygı Endişe Düzeyine Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.

Baş, M. T. (2010). *Evaluation of environmental school students.* Unpublished master's thesis, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara.

Batdı, V. (2014). Etkinlik Temelli Öğrenme Yaklaşımının Akademik Başarıya Etkisi. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi,* 5 (3), 39-55.

Bell, D. R. (2005). Liberal environmental citizenship. *Environmental Politics, 14* (2), 179-194.

Bilir, A. (2012). Kıbrıs'ın Kuzeyindeki Lise Öğrencilerinin Çevre Eğitimi ve Su Tasarrufu Konusundaki Tutum ve Davranış Düzeylerinin Araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Ankara.

Bozkurt, S. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersinde Etkinlik Temelli Öğretimin Öğrencilerin Akademik Başarıları ve Derse Karşı Tutumlarına Etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.

Budak, B. (2008). *İlköğretim kurumlarında çevre eğitiminin yeri ve uygulama çalışmaları.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Büyüköztürk, Ş. (2016). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak Kılıç, E., Akgün, E., Ö., Karadeniz, Ş. Ve Demirel, F. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Erkan Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel F. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri (7. baskı)*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Camci, F. (2012). *Aktif Öğrenmeye Dayalı Etkinlik Temelli Öğretimin Öğrencilerin Akademik Becerilerine ve Öğrenme Sürecine Etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adıyaman.

Can, A. (2013). *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*. Ankara: Pegem Akademi.

Choo, C. B. (2007). Activity-Based Approach To Authentic Learning İn A Vocational İnstitute. *Educational Media International,* 44(3), 185–205.

Çabuk, B. ve Karacaoğlu, C. (2003). Üniversite Öğrencilerinin Çevre Duyarlılıklarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* Cilt: 36, Sayı: 1-2, Ankara.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları* (1. Baskı). Ankara: PEGEM A.

Demir, E., Saatçioğlu, Ö. ve İmrol, F. (2016). Uluslararası dergilerde yayımlanan eğitim araştırmalarının normallik varsayımları açısından incelenmesi. *Curr Res Educ,* 2 (3), 130-148.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (1994). *Yedinci beş yıllık kalkınma planı çevre özel ihtisas komisyonu raporu.* Ankara: DPT.

Dindar, Y. (2014). *Çevre Kimliği Yüksek ve Düşük Olan Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Çevre Eğitimi İnançlarının Kıyaslanması.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

Ercengiz, M., Keçeci Kurt, S. ve Polat, S. (2014). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik duyarlılığının incelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi,* 59, 119-132.

Erdoğan, K. (2016*). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Eğitimi Konusundaki Görüşleri ve Yeterlilikleri,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Erdoğan, M. ve Tuncer, G. (2009). An evaluation of a course: Education and awareness for sustainability. *International Journal of Environmental and Science Education*, 4(2), 133-146.

Erten, S. (2003). Okul öncesi öğretmen adaylarında çevre dostu davranışların araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28,* 91-100.

Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS (and sex and drugs and rock 'n' roll) (Third edition).* London: SAGE Publications Ltd.

George, D. and Mallery, P. (2016). *IBM SPSS statistics 23 step by step. A simple guide and reference* (Fourteenth Edition). New York: Taylor & Francis.

Goodwin,M. J., Greasley, S., John, P., ve Richardson, L. (2010). Can we make environmental citizens? A randomised control trial of the effects of a schoolbased intervention on the attitudes and knowledge of young people, *Environmental Politics, 19* (3), 392-412.

Gök, E. (2012). *İlköğretim Öğrencilerinin Çevre Bilgisi Çevresel Tutumları Üzerine Alan Araştırması,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Green, S. B. and Salkind, N. J. (2005). *Using SPSS for windows and macintosh: Analyzing and understanding data (Fourth edition).* United States: Pearson Prentice-Hall.

Gülhan, F. ve Yurdatapan, M. (2014). 5E modeline uygun araştırma sorgulamaya dayalı etkinliklerin çevre ile ilgili tutum ve davranışlara etkisi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 11(27).

Günay, R. (2013). *İlköğretim 7. Sınıf Matematik Dersinde Etkinlik Temelli Öğretim İçeriklerinin Farklı Düzenlenme Biçimlerinin Öğrenci Başarısına Etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Gündüz, Ş. (2013). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde 4. ve 5. sınıf ilköğretim öğrencilerinin çevresel bilinçleri ve çevre eğitim seviyeleri. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research.* 53/A, 313-326.

Gündüz, Ş., Dağlı, G. ve Aslanova, F. (2015). Kıbrıs'in Kuzeyinde, Türkiye'de ve Azerbaycan'da Lise Öğrencilerinin Çevre Duyarlılıklarının Değerlendirilmesi: Karşılaştırmalı Durum Çalışması. *Anthropologist, 22*(3): 622-635.

Hablemitoğlu, Ş. ve Özmete, E. (2012). Etkili Vatandaşlık Eğitimi İçin Bir Öneri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 39-54.

Halstead, J. ve M. Pike, M. A. (2006). *Citizenship and moral education*. New York: Routledge Taylor & Fransic Group.

Hariharan, P. (2011). *Effectiveness of Activity – Based – Learning Methodology for Elementary School Education.* A paper submitted for National Child Rights Research Fellowship 2010.

Işık, İ., (2014), Yokluk Hipotezi Anlamlılık Testi ve Etki Büyüklüğü Tartışmalarının Psikoloji Araştırmalarına Yansımaları, *Eleştirel Psikoloji Bülteni, 5.*

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Günümüzde insan ve insanlar*. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Karakoçan, E. (2016). *Sınıf Öğretmenlerinin Çevre Eğitimine Yönelik Farkındalıkları.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Afyonkarahisar.

Kaya, Z. (2006). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Keleş, Ö., Uzun, N. ve Varnacı Uzun, F. (2010). Öğretmen Adaylarının Çevre Bilinci, Çevresel Tutum, Düşünce ve Davranışlarının Doğa Eğitimi Projesine Bağlı Değişimi ve Kalıcılığının Değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 9*(32), 384-401.

Kılıç, S. (2014). Etki Büyüklüğü. *Journal of Mood Disorders,* 4(1), 44-46.

Kılınç, A. (2009). *Türkiye' de çevre eğitimi: Neredeyiz? Neler yapmalıyız?* Çevre Eğitimi Paneli. Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir.

Kırıkkaya, E., B. & Bozkurt, E. (2012). Fen ve Teknoloji Derslerinde Gazetelerden Yararlanılarak Hazırlanan Ders Etkinliklerinin Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi. *Eğitim ve Bilim Dergisi,* 37 (165), 65-80.

Kışoğlu, M. (2009). *Öğrenci merkezli öğretimin öğretmen adaylarının çevre okuryazarlığı düzeyine etkisinin araştırılması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Kirk, R. E. (2008). *Statistics an introduction (Fifth edition).* United States: Thomson Higher Education.

Köşker, N. (2013). İlkokul öğrencileri ve sınıf öğretmeni adaylarının doğaya ilişkin algıları ve sorumluluklarına yönelik düşünceleri. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8*(3), 341-355.

Küçük, N. (2017). *Ortaokullarda Uygulamalı Çevre Eğitiminin Çevre Bilinci Üzerine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Küpçü, A., R. (2012). Etkinlik Temelli Öğretim Yaklaşımının Ortaokul Öğrencilerinin Orantısal Problemleri Çözme Başarısına Etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD),* 13 (3), 175-206.

MEB. (2017). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar).* Ankara: Meb.

MEB. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar).* Ankara: Meb.

MEB. (2015). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu,* Ankara: Milli Eğitim Yayınları.

Meerah, T. S. M., Halim, L., ve Nadeson, T. (2010). Environmental citizenship: What level of knowledge, attitude, skill and parcipation the students own? *Procedia Social and Behavioral Sciences, 2,* 5715-5119.

Mertler, C. A. and Vannatta, R. A. (2005). *Advanced and multivariate statistical methods: Practical application and interpretation (third edition).* United States: Pyrczak Publishing.

Özbuğutu, E., Karahan, S. ve Tan, Ç. (2014). Çevre Eğitimi ve Alternatif Yöntemler – Literatür Taraması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11* (25), 393-408.

Özdemir Özden, D. (2011). *İlköğretim Okullarında Çevresel Vatandaşlık Eğitimi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özsoy, S. (2010). *Eko-okul uygulamasının ilköğretim öğrencilerinin çevre okuryazarlığı düzeyine etkisi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özsoy, S. ve Özsoy, G., (2013), Eğitim Araştırmalarında Etki Büyüklüğü Raporlanması. *İlköğretim Online***,** 12(2), 334-346.

Öztürk, C. (2006). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinler arası bir bakış. Öztürk, C. (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi: Yapılandırmacı bir yaklaşım* içinde (s. 21-50). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Öztürk, C. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretimi.* Pegem, Ankara.

Solmaz, G. (2010). *İşbirlikli Öğrenme Yoluyla Kavramsal Anlamaya Yönelik Öğretimin Öğrencilerin Çevre Kavramlarını Anlamalarına ve Çevre Farkındalıklarına Etkisi:* 7. Sınıf "İnsan ve Çevre" Ünitesi Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Sontay, G. (2013). *Üstün Yetenekli Öğrencilerle Akranlarının Çevre Okuryazarlığı Düzeylerinin Karşılaştırmalı İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.

Soran, H., Morgil, İ., Yücel, S., Atav, E. ve Işık, S. (2000). Biyoloji öğrencilerinin çevre konularına olan ilgilerinin araştırılması ve kimya öğrencileri ile karşılaştırılması. *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi,* 18, 128–139.

Sönmez, Ö.F., Merey, Z. ve Kaymakçı, S. (2009). *Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi alanında yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin değerlendirilmesi*. I.

Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık Ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı içinde. Uşak.

Sucuoğlu, H. (2017). *Yapılandırmacılık Temelli Öğretimin Çevresel Vatandaşlık Düzeylerine Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yakındoğu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa.

Şahin, M. (2015). *Ortaokul Öğrencilerinin Çevre Okuryazarlığı Düzeylerinin İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Aksaray.

Tuncer, G., Ertepınar, H., Tekkaya, C. ve Sungur, S. (2005). Environmental attitudes of young people in Turkey: Effects of school type and gender. *Environmental Education Research*, 11(2), 215–233.

Türnüklü, A. (2000). Eğitim Bilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi,* 24, 543 – 559.

Ünal, F. (2011). İlköğretimde sürdürülebilir çevre eğitiminin yeri. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim,* 132, 68-73.

Yalçın, C. (1993). *Çevre Duyarlılığı ve Eğitimi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yazkan, E. (2012). *Doğal ortamda çevre eğitiminin ortaöğretim 9. sınıf öğrencilerinin başarılarına ve tutumlarına etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Yıldırım, A. Ve Şimşek, H. (2017). *Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayınları.

Yıldırım, H. H. ve Yıldırım, S. (2011). Hipotez Testi, Güven Aralığı, Etki Büyüklüğü ve Merkezi Olmayan Olasılık Dağılımları Üzerine, *İlköğretim Online*, 10(3), 1112-1123.

Yüksel, Y. (2009). *Klasik okullar ile eko-okullar ve yeşil bayraklı eko okulların çevre eğitimi açısından karşılaştırılması.* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

BÖLÜM VII

VII. EKLER

EK 1. Etkinlik Planları

Tablo 22. Etkinlik Planı 1

Etkinliğin Adı	Çevre ile ilgili gazete ve dergi haberleri etkinliği
Öğrenme Alanı	İnsanlar, yerler ve çevreler
Kazanım	Haritalar üzerinde yaşadığı bölgenin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar.
Anahtar Kavramlar	Çevre, yeryüzü şekilleri, harita
Gerekli Materyaller	Gazete, dergi, kâğıt ve kalem
Süre	40 dakika
Etkinliğin Uygulama Süreci	Bir önceki derste öğrencilerden gelecek ders için internetten, gazete ve dergilerde çevre, doğa- çevre ilişkisi, çevre sorunları gibi konuların yer aldığı makale, haber, olayların belirtildiği durumlar ve bunlarla ilgili görsellerin getirilmesi istenir. Öğrencilerin getirdiği ve öğretmen tarafından temin edilen haber ve görseller ders saatinde sınıf ortamında öğrencilerle beraber incelenir. Bu haberlerle ilgili öğrencilerin görüş ve düşünceleri alınarak ders bitirilir.
Değerlendirme	1.Çevre nedir? 2.Doğa - çevre ilişkisi nasıl olmalıdır? 3.Çevre sorunları nelerdir?

- Etkinlik Planı 1 ile ilgili görseller Ek 2'de gösterilmiştir.

Tablo 23. Etkinlik Planı 2

Etkinliğin Adı	Çevre sorunları ile ilgili Pano düzenlemesi etkinliği
Öğrenme Alanı	İnsanlar, yerler ve çevreler
Kazanım	Haritalar üzerinde yaşadığı bölgenin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar.
Anahtar Kavramlar	Çevre, yeryüzü şekilleri, harita
Gerekli Materyaller	Gazete, dergi, pano, toplu iğne, kâğıt ve kalem
Süre	40 dakika
Etkinliğin Uygulama Süreci	2.ders saati sınıf ortamına getirilen gazete haberleri öğrencilerle beraber incelenir, ayrıştırılır, benzer olan haberlerden yola çıkılarak öğrenciler gruplara ayrılır. Konu durumlarına göre gruplandırılır. İçeriği iyi olan ve göze iyi hitap eden görseller belirlendi. Daha sonra getirilen bu görsellerin bir kısmı sınıf panosuna diğer kalanlar ise okulun çevre ve yeşili koruma panosuna asıldı. Bu iş bittikten sonra öğrencilerle beraber tekrar sınıfa gelinerek genel bir değerlendirme yapılarak ders bitirilir.
Değerlendirme	1. Çevre kirliliği nedir? 2. Çevre ile ilgili yapılan haberler yeterli mi? 3. Çevre sorunlarıyla ilgili alınacak önlemler nelerdir?

- Etkinlik Planı 2 ile ilgili görseller Ek 2'de gösterilmiştir.

Tablo 24. Etkinlik Planı 3

Etkinliğin Adı	Çevre Düzenlemesi etkinliği
Öğrenme Alanı	İnsanlar, yerler ve çevreler
Kazanım	Haritalar üzerinde yaşadığı bölgenin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar.
Anahtar Kavramlar	Çevre, yeryüzü şekilleri, harita
Gerekli Materyaller	Çevre ile ilgili yazılar, çöp kutusu ve çöp torbası, kâğıt ve kalem
Süre	40 dakika
Etkinliğin Uygulama Süreci	Bu haftanın 3.ders saatinde öğrencilerle beraber hazırlanan çevre ile ilgili yazılar sınıfta tartışıldı. Uygun olmayanlar ayrıştırılarak çıkarıldı. Hazırlanan uygun yazılar ve çöp kutuları ile torbaları hazırlanıp okul bahçesine öğrencilerle beraber geçilecek. Hazırlanan yazıların okulun hangi köşesine asılacağı öğrencilerle belirlendi. Çevre düzenlemesi hakkında öğrenciler bilgilendirildi. Gerekli düzenlemeler yapılarak öğrencilerle uygulamalar yapılacak. Daha sonra sınıfa gelinerek ders bitirilir.
Değerlendirme	1. Çevre nasıl temiz tutulur? 2. Çevremize karşı sorumluluklarımız neler olabilir? 3. Öğrencilere çevre bilinci nasıl kazandırılır?

- Etkinlik Planı 3 ile ilgili görseller Ek 2'de gösterilmiştir.

Tablo 25. Etkinlik Planı 4

Etkinliğin Adı	Çevreyle ilgili kurumlara mektup yazma etkinliği
Öğrenme Alanı	İnsanlar, yerler ve çevreler
Kazanım	Haritalar üzerinde yaşadığı bölgenin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar.
Anahtar Kavramlar	Çevre, yeryüzü şekilleri, harita
Gerekli Materyaller	Mektup zarfı, pul, yapıştırıcı, kâğıt ve kalem
Süre	40 dakika
Etkinliğin Uygulama Süreci	Bir önceki derste diğer derste yapılacak etkinlik hakkında öğrenciler bilgilendirildi. Ders saatinde sınıfa mektup zarfı, pul, yapıştırıcı, kâğıt ve kalem getirilecek. Öncelikle öğrencilere yapılacak etkinliğin içeriği hakkında bilgilendirilme yapılacak. Daha sonra mektubun nasıl yazılacağı, hangi kurumlara gönderileceği hakkında öğrencilere bilgiler verilecek. Sınıf ortamında Öğrenciler daha sonra ikişer kişi olarak gruplandırılır. Daha sonra mektubu bitirenler mektubun içeriği hakkında bilgi vermeleri sağlanır. Zarflara konulan mektupların üzerine pullar yapıştırılarak gerekli kurumlara gönderilmesi sağlanır.
Değerlendirme	1. Çevre ile ilgili kurumlar nelerdir? 2. Çevre ile ilgili yazılan mektuplar yeterli midir?

- Etkinlik Planı 4 ile ilgili görseller Ek 2'de gösterilmiştir.

Tablo 26. Etkinlik Planı 5

Etkinliğin Adı	Geri dönüşüm ile çevreye katkı sağlıyorum etkinliği
Öğrenme Alanı	İnsanlar, yerler ve çevreler
Kazanım	Yaşadığı bölgede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.
Anahtar Kavramlar	Çevre, iklim
Gerekli Materyaller	Karton, makas, yapıştırıcı, çöp kutusu, çöp torbası, kâğıt ve kalem
Süre	120 dakika
Etkinliğin Uygulama Süreci	Derse önceki haftanın çevre ile ilgili yapılan etkinlikler hakkında öğrenciler öncelikle bilgilendirildi. Daha sonra sınıfa yapılacak etkinlik ile ilgili gerekli materyaller getirilir. Öğrenciler metal, kâğıt ve plastik isimleri ile üç gruba ayrılır. Öğrencilere gösterip yaptırma yönteminden faydalanılarak öğrencilere geri dönüşüm kutusu yaptırılır. Bu uygulamadan sonra gruplar tarafından geri dönüşüm kutularına çöp torbası konulur. Çöp torbasının önüne kutuların isimleri yapıştırılır. Ardından örnek uygulamalar yaptırılır. Öğrencilere yapılan etkinlik ile ilgili bilgiler verilir. Daha sonra genel değerlendirme yapılarak ders bitirilir.
Değerlendirme	1. İklim nedir? 2. İklimin insanlara etkileri nelerdir? 3. Geri dönüşüm kutularının faydaları nelerdir?

- Etkinlik Planı 5 ile ilgili görseller Ek 3'de gösterilmiştir.

Tablo 27. Etkinlik Planı 6

Etkinliğin Adı	Çevre ile ilgili video gösterimi etkinliği
Öğrenme Alanı	İnsanlar, yerler ve çevreler
Kazanım	Bölgesindeki doğal özellikleri ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşim üzerindeki etkilerini ilişkilendirir.
Anahtar Kavramlar	Nüfus, yerleşme, bölge, doğal ve beşeri.
Gerekli Materyaller	Akıllı tahta, uygun görsel videolar.
Süre	120 dakika
Etkinliğin Uygulama Süreci	Üçüncü haftanın konusu nüfus ve yerleşme konusudur. Bu hafta nüfus, nüfusun özellikleri, yerleşme ve yerleşmeyi etkileyen faktörlerin neler olduğu üzerinde durulmuştur. Artan nüfus artışı ile birlikte çevrede birtakım sorunlar ortaya çıkmaktadır. Nitekim nüfusun hızla artması çarpık kentleşmeye neden olmakta ve bu durum yerleşmeyi de olumsuz etkilemektedir. Bu yüzden insanlarda çevre sorunlarına karşı farkındalık oluşturulması gerekmektedir. Bu farkındalık da bu haftanın etkinliği çevre ile ilgili video gösterimi etkinliği ile yapılmış olacak. Haftanın ilk ders saatinde konuya uygun olan videolar sınıfa getirilir. Konunun içeriğine bağlı olarak ve sürelere uygun olarak videolar öğrencilere izlettirilir. İkinci ders saatinde ise izlenen her videonun içeriği hakkında öğrencilerden görüş alınacak. Üçüncü ders saatinde ise öğrencilere yardımlaşma, çevre temizliği, doğa ile çevre ilişkisi, diş fırçalama, okulda ve evde lavabo kullanımı ile el yıkamaları hakkında izlenen videolarla öğrencilerin ne kadar öğrendikleri ölçülecek. Böylece öğrencilerin bu konular hakkında farkındalık sahibi olup olmadıkları ortaya çıkarılmış olur. En sonunda ise konu toparlanarak ders bitirilir.
Değerlendirme	1. Çevre ilgili konular hakkında videolarla nasıl farkındalık oluşturulur? 2.Çevre ile ilgili kazanılan alışkanlıklar nelerdir?

- Etkinlik Planı 6 ile ilgili görseller Ek 4'te gösterilmiştir.

Tablo 28. Etkinlik Planı 7

Etkinliğin Adı	Çevre ile ilgili ailemle röportaj yapıyorum etkinliği
Öğrenme Alanı	İnsanlar, yerler ve çevreler
Kazanım	Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.
Anahtar Kavramlar	Doğal afetler, çevre, çevre sorunları.
Gerekli Materyaller	Kâğıt, kalem.
Süre	120 dakika
Etkinliğin Uygulama Süreci	Dördüncü haftanın konusu afetler ve çevre sorunları konusudur. Bu hafta afetlerin neler olduğu ve çevreye verdikleri zararlardan bahsedilerek konuya devam edilmiş ve bu haftanın etkinliği olan Çevre ile ilgili ailemle röportaj yapıyorum etkinliğine geçilmiştir. Bu etkinliğin uygulanmasındaki amaç çevre sorunlarına karşı öğrencilerin bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu etkinlikte röportaj yapılacağı için önceki haftadan öğrencilere röportaj ödevi verilmiştir. Verilen bu röportaj ödevi ile öğrenciler ailelerine çeşitli sorular sorarak çevre hakkında bilinçlenmeleri sağlanmış olacak. Bu hafta öğrencilerin yaptığı röportajlar sınıfta değerlendirilecek ve bu sayede öğrenciler de çevre hakkında ne kadar bilinçlendikleri sağlanmış olacak. Ders sonunda ise genel bir değerlendirme yapılarak ders bitirilir.
Değerlendirme	1. Evinizdeki çöpleri nasıl ayrıştırıyorsunuz? 2.Çevre kirlilikleri nelerdir?

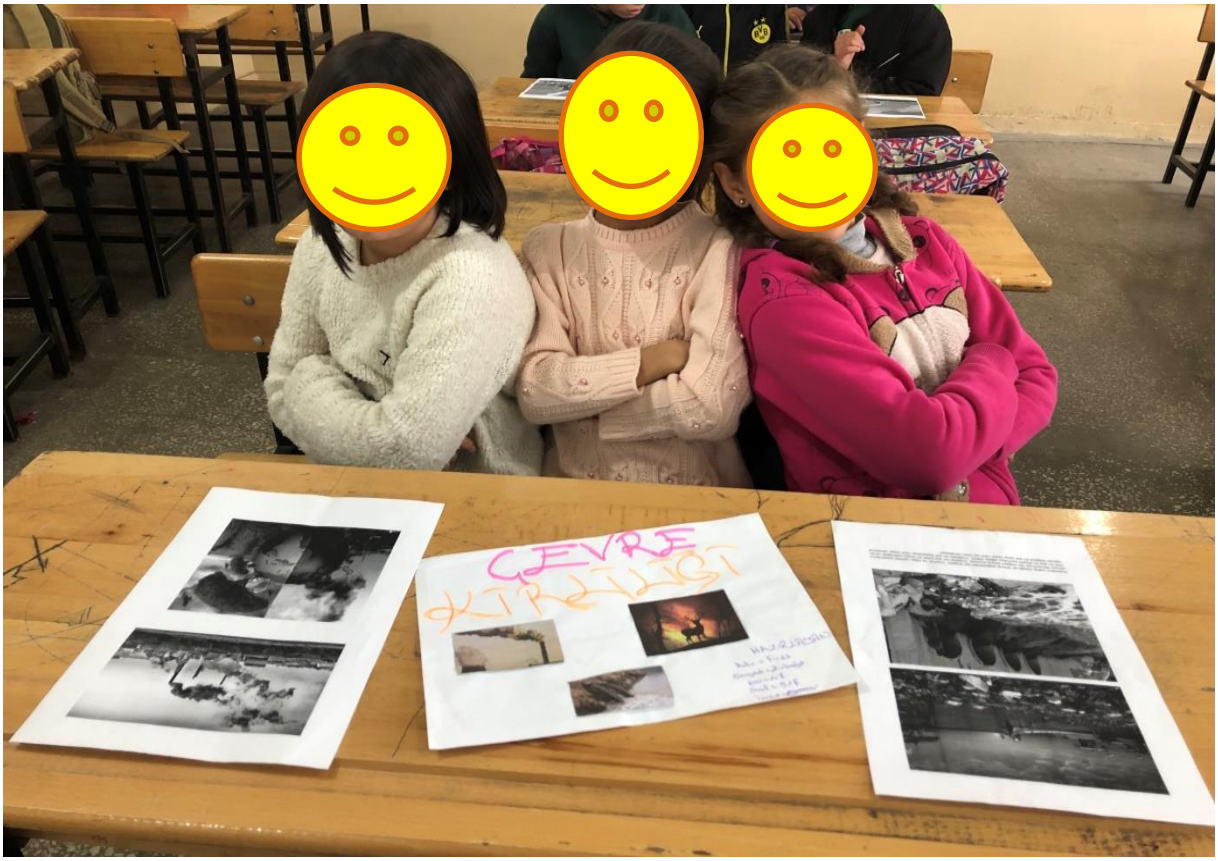
- Etkinlik Planı 7 ile ilgili görseller Ek 5'te gösterilmiştir.

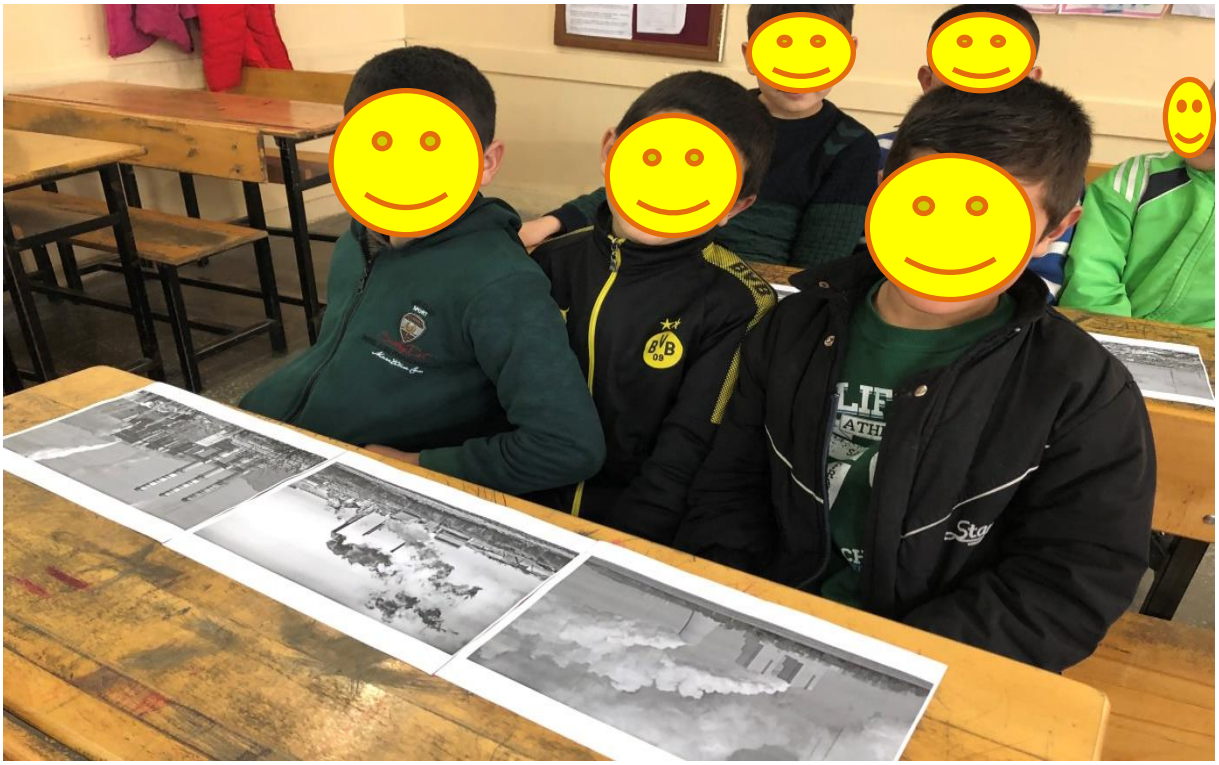
Tablo 29. Etkinlik Planı 8

Etkinliğin Adı	Çevreye karşı sorumlu ve bilinçli vatandaş olduk drama etkinliği
Öğrenme Alanı	İnsanlar, yerler ve çevreler
Kazanım	Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.
Anahtar Kavramlar	Doğal afetler, toplum hayatı.
Gerekli Materyaller	Pet şişe, süpürge, çöp torbası, masa ve sandalye.
Süre	120 dakika
Etkinliğin Uygulama Süreci	Beşinci hafta doğal afetlerin yaşamımıza konusu öğrencilere aktarılarak derse devam edilmiştir. Burada öğrencilere doğal afetlerin etkisinden bahsedildi ve çevreye karşı sorumlu bir birey olmaları gerektiği üzerinde duruldu. Çünkü çevreye karşı sorumlu bir birey çevresini tanıyan, çevresinde olup biten doğal afetleri ve etkilerini bilen kişidir. Bu durumdan dolayı bu haftanın etkinliği Çevreye karşı sorumlu ve bilinçli vatandaş olduk drama etkinliği yapılarak öğrencilere sorumluluk ve bilinçliliğin ne olduğu aktarılır. Bu etkinlikte drama yönteminden faydalanılarak öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmeleri sağlanmış olacaktır. Bu haftaki etkinlikte sınıf iki gruba ayrılacaktır. Grubun birisi çevresine karşı sorumlu ve bilinçli vatandaşları canlandırırken diğer grup ise sorumsuz ve bilinçsiz vatandaşların canlandırılmasını yapacaklardır. Daha sonra iki oyunda karşılaştırılarak değerlendirilecek. Öğrencilerin çevre ile ilgili konferansa katılmalarının faydalı olacağını ve bunun içinde arkadaşlarını ikna etmeleri gerektiği üzerinde de durularak etkinlik sonlandırılacaktır.
Değerlendirme	1.Çevreye karşı sorumlu vatandaş nasıl olunur? 2.Bilinçli vatandaş nasıl olunur?

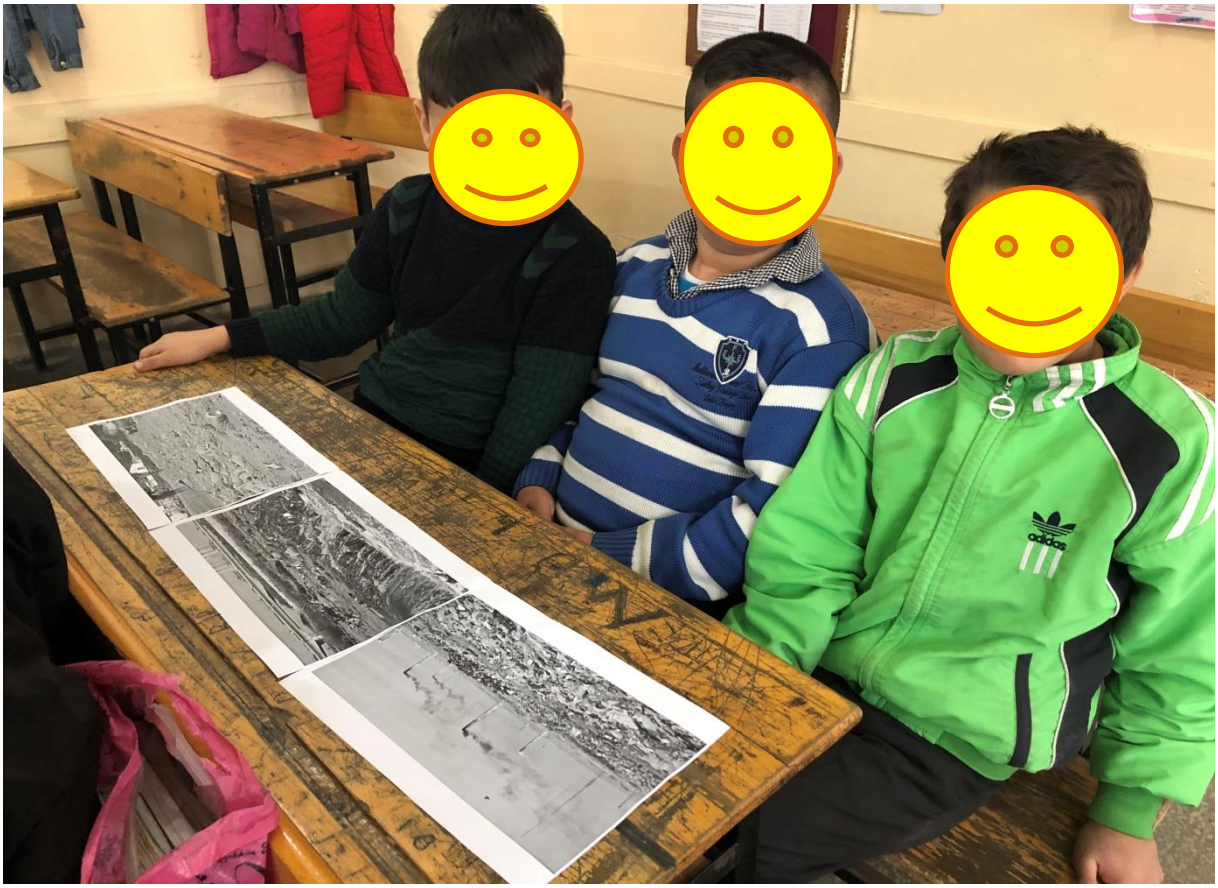
- Etkinlik Planı 8 ile ilgili görseller Ek 6'te gösterilmiştir.

EK 2. Çevre ile İlgili Gazete ve Dergi Haberleri Etkinliğindeki Görseller

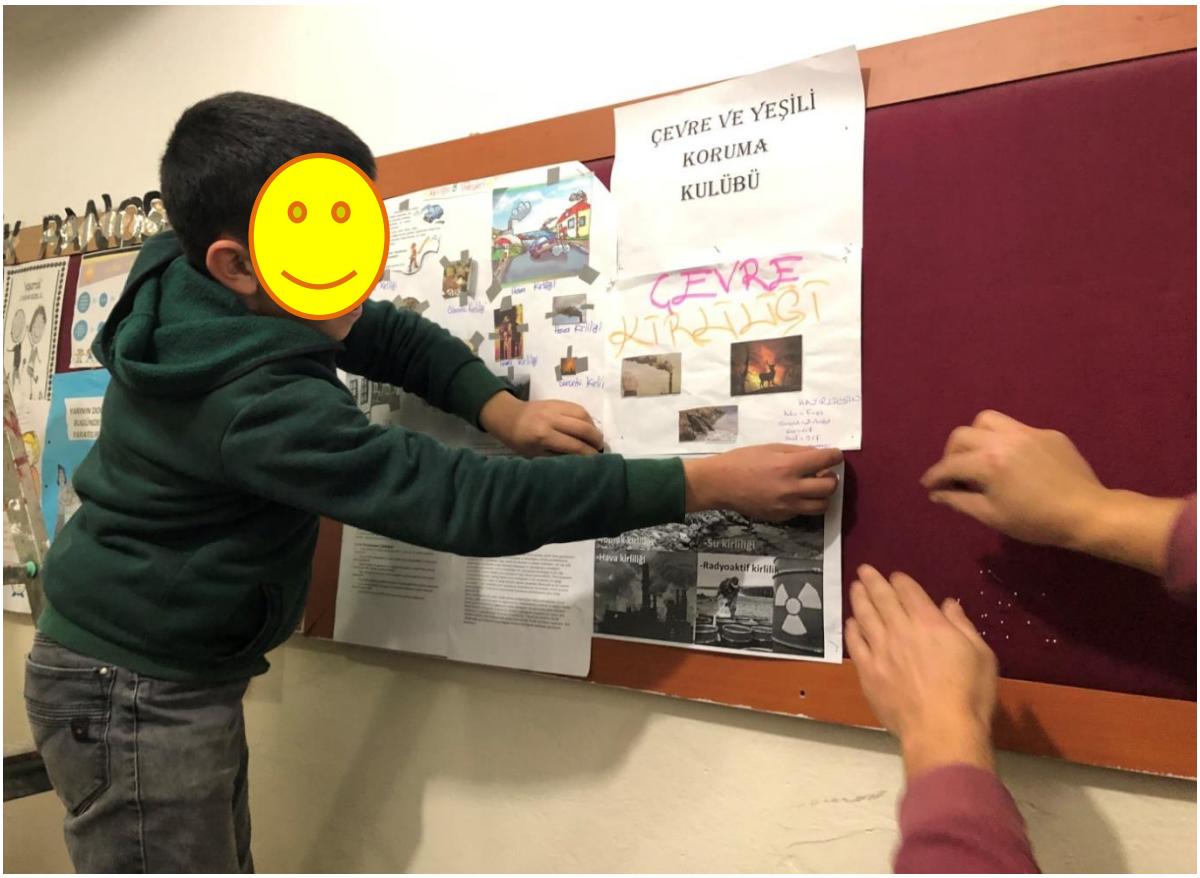

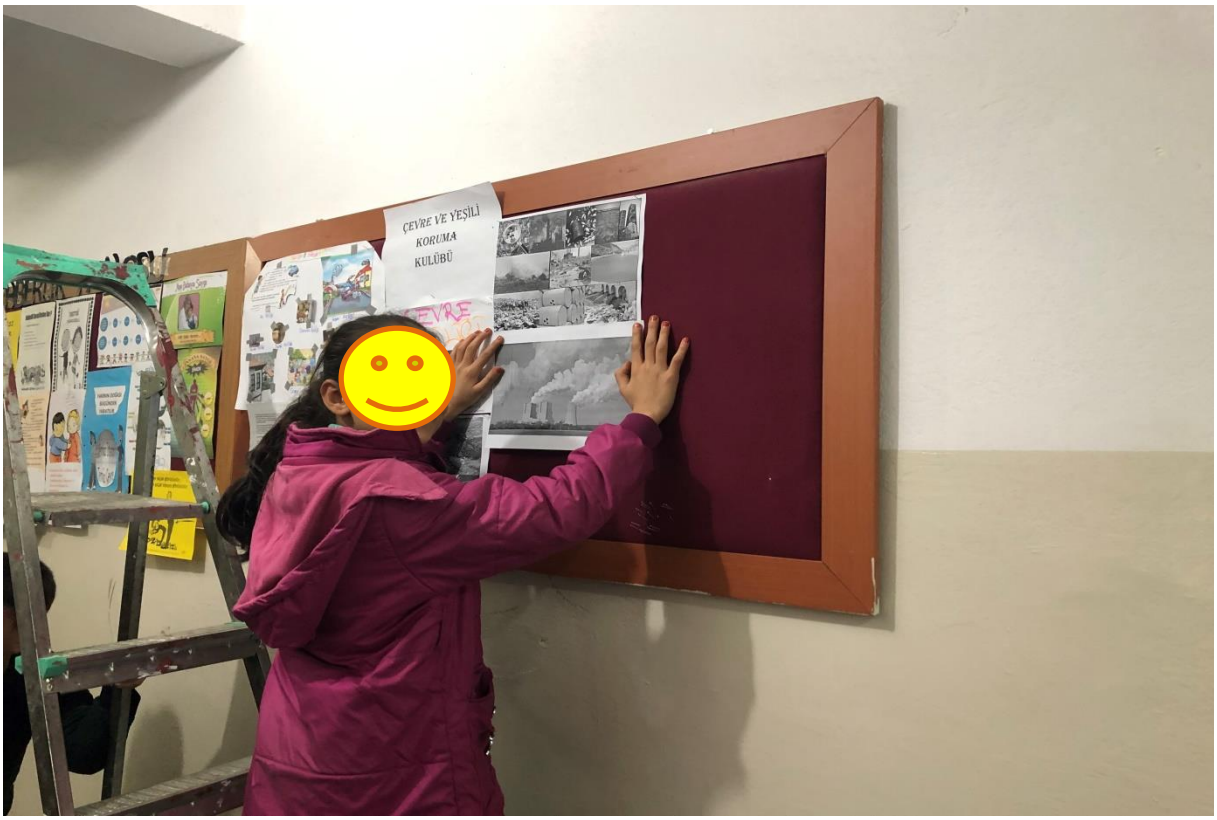

-Su kirliliği
-Hava kirliliği
-Radyoaktif kirliliği

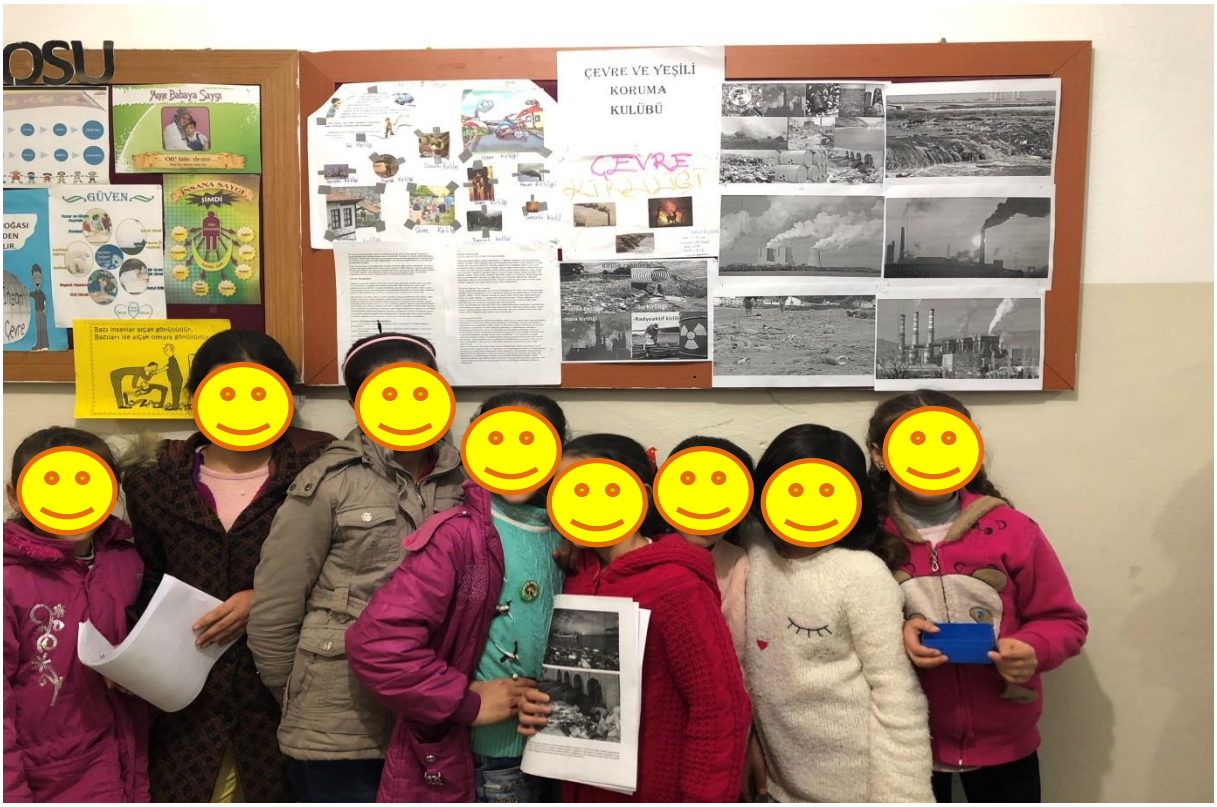

EK 2. Çevre Sorunları İle İlgili Pano Düzenlemesi Etkinliğindeki Görseller

ÇEVRE VE YEŞİLİ
KORUMA
KULÜBÜ

ÇEVRE VE YEŞİLİ
KORUMA
KULÜBÜ
Anne Babaya Saygı
GÜVEN

EK 2. Çevre Düzenlemesi Etkinliği İle İlgili Görseller

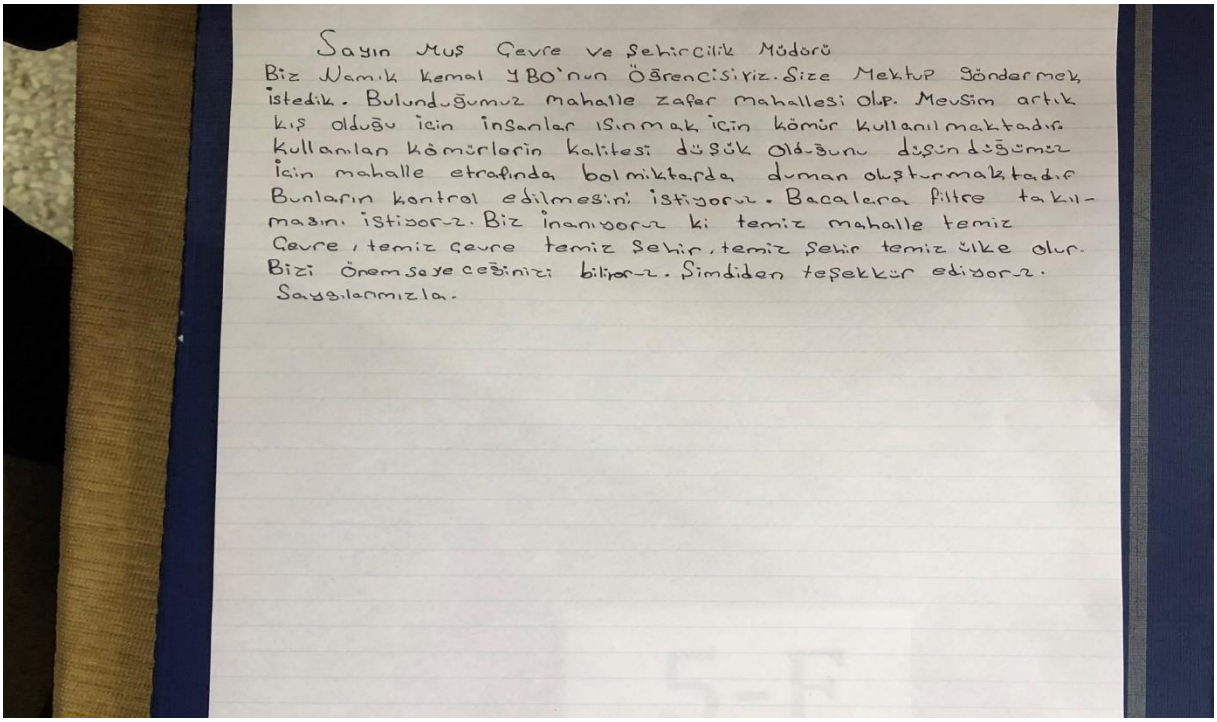

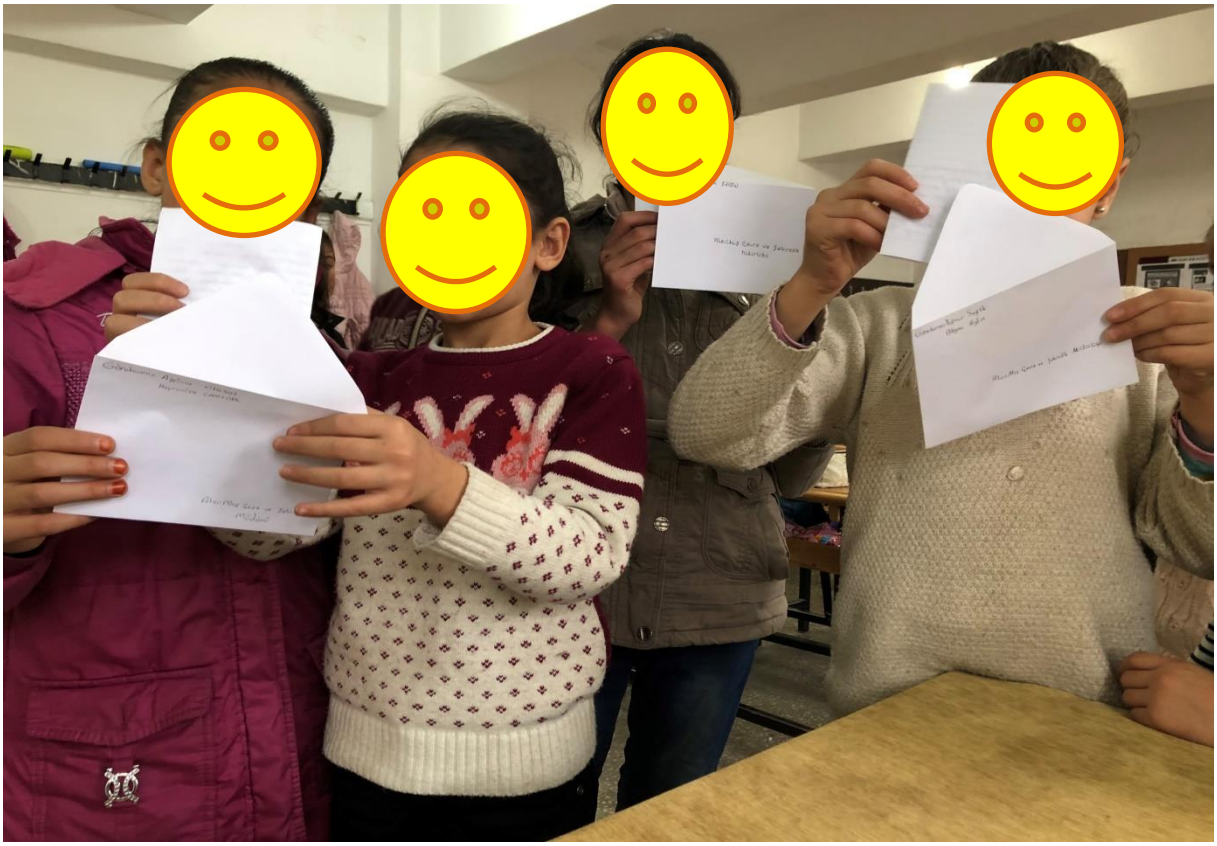

ÇEVREMİZİ
TEMİZ TUTALIM
ÇÖPLERİMİZİ
ÇÖPE ATALIM

ÇEVREMİZİ
TEMİZ TUTALIM
KRAL
Askeri Malzeme
ÇÖPLERİMİZİ
ÇÖPE ATALIM

EK 2. Çevreyle İlgili Kurumlara Mektup Yazma Etkinliği İle İlgili Görseller

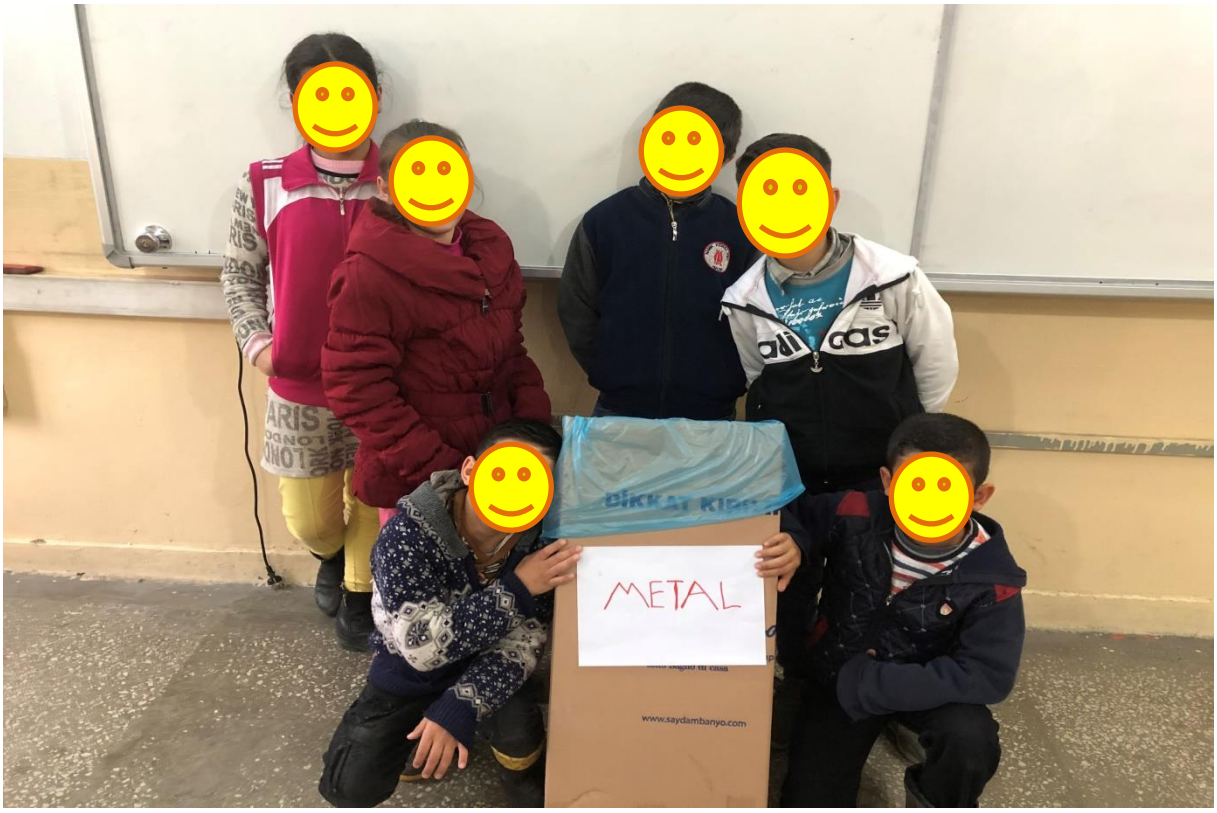
Sayın Muş Çevre ve Şehircilik Müdürü
Biz Namık Kemal YBO'nun Öğrencisiyiz. Size Mektup Göndermek istedik. Bulunduğumuz mahalle zafer mahallesi olup. Mevsim artık kış olduğu için insanlar ısınmak için kömür kullanılmaktadır kullanılan kömürlerin kalitesi düşük olduğunu düşündüğümüz için mahalle etrafında bol miktarda duman oluşturmaktadır Bunların kontrol edilmesini istiyoruz. Bacalara filtre takılmasını istiyoruz. Biz inanıyoruz ki temiz mahalle temiz çevre, temiz çevre temiz şehir, temiz şehir temiz ülke olur. Bizi önemsaye değiniz bilioruz. Şimdiden teşekkür ediyoruz.
Saygılarımızla.

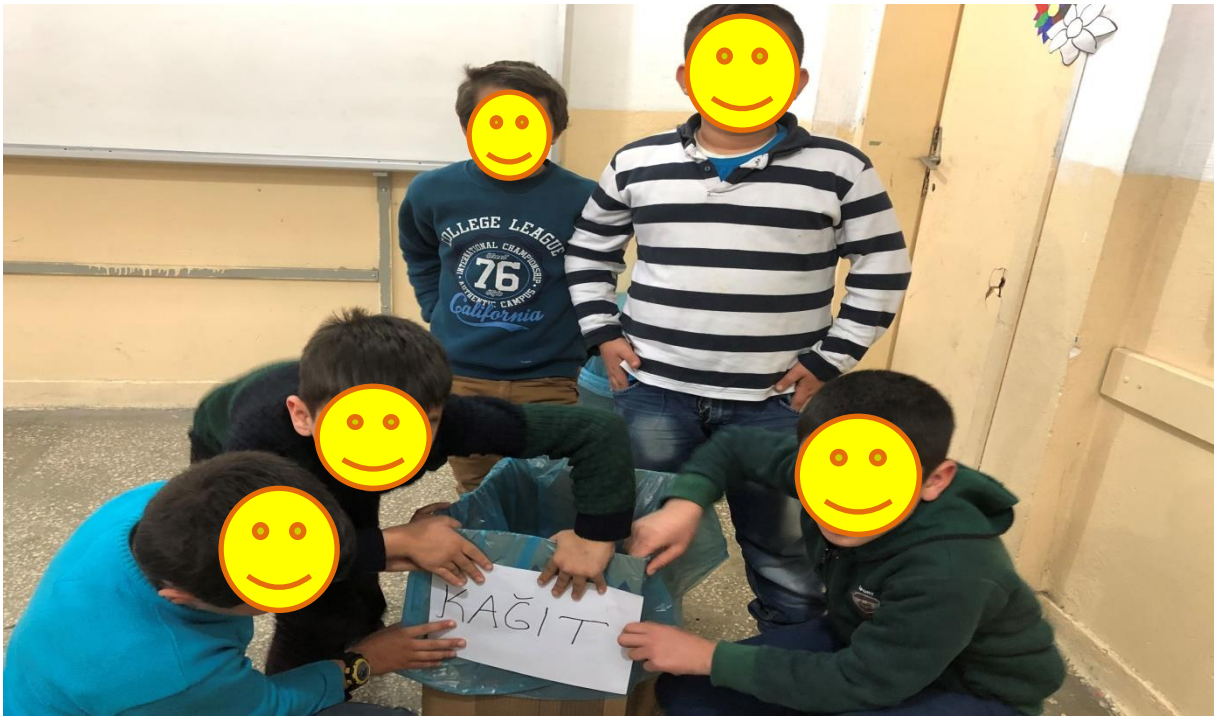

Gönderen: Ayşenur Sağlık
Alıcı: Muş Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü
Gönderen: Adem KEŞKİN
Rıdvan GÖÇMEN
Alıcı: Muş Belediyesi
Gönderen: M. Muzaffer SÖNMEZ
Muhammed DALMIŞ
Alıcı: Muş Belediyesi
Gönderen: Ayşenur KIZILSOY
Hayrunisa CANTÜRK
Alıcı: Muş Çevre ve Şehircilik Müdürü
Gönderen: Berfin AYDOĞAN
Zeynep KAPSIGAY
Alıcı: Muş Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü

EK 3. Geri Dönüşüm İle Çevreye Katkı Sağlıyorum Etkinliğindeki Görseller

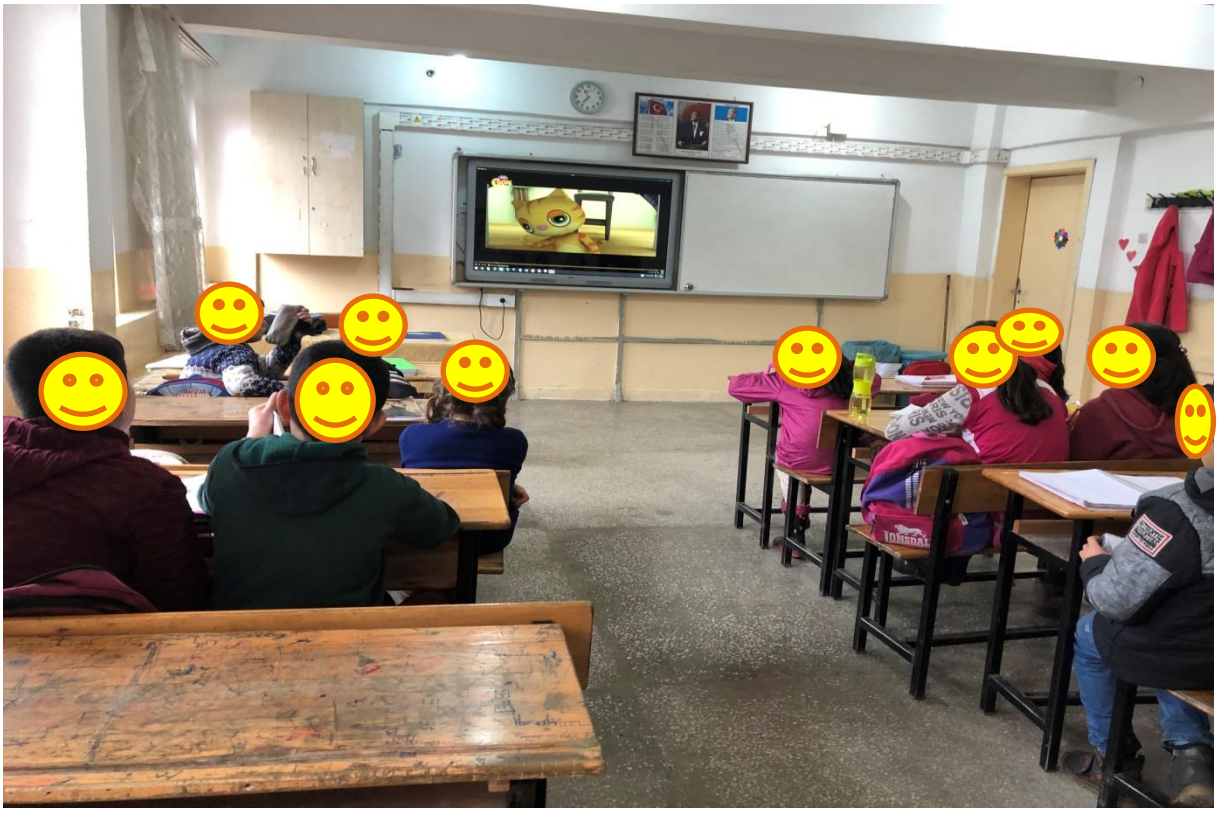

KAĞIT

METAL
PLASTIK
KAĞIT
METAL
PLASTIK
KAĞIT

PLASTİK

METAL
KAĞIT
PLASTİK

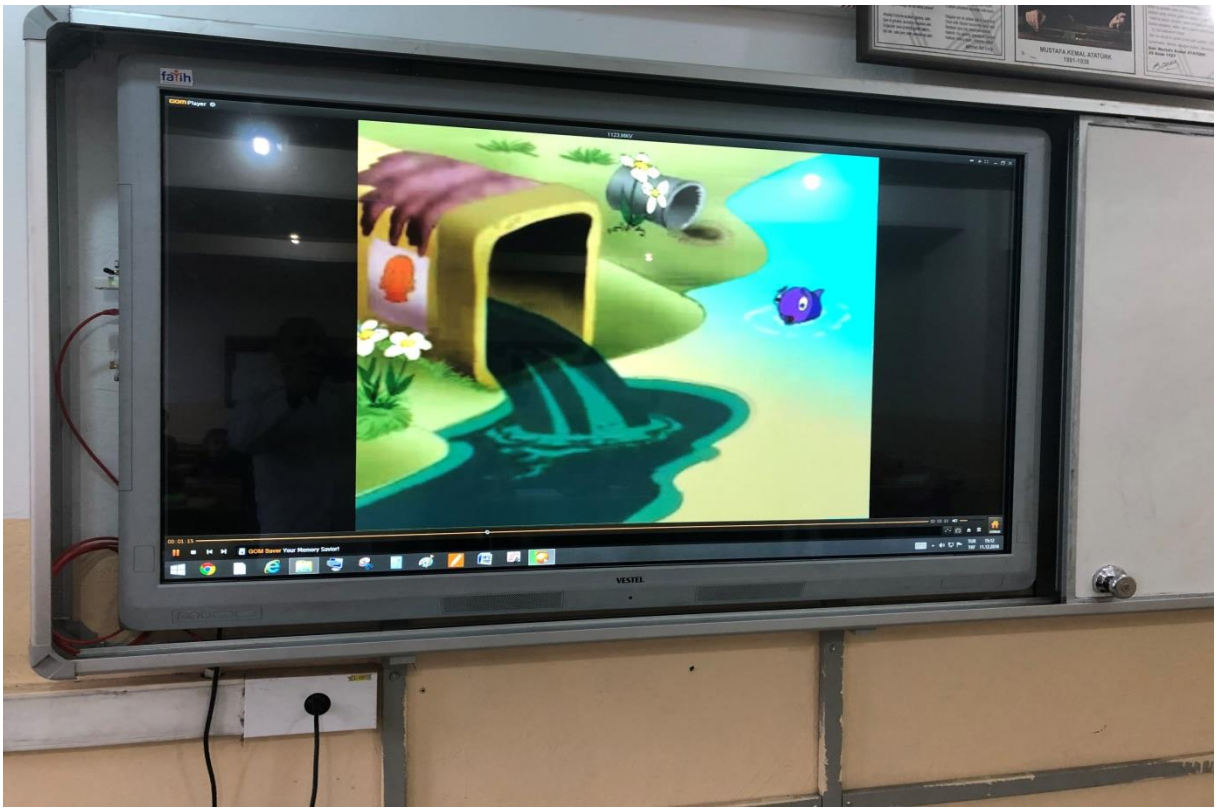
EK 4. Çevre İle İlgili Video Gösterimi Etkinliğindeki Görseller

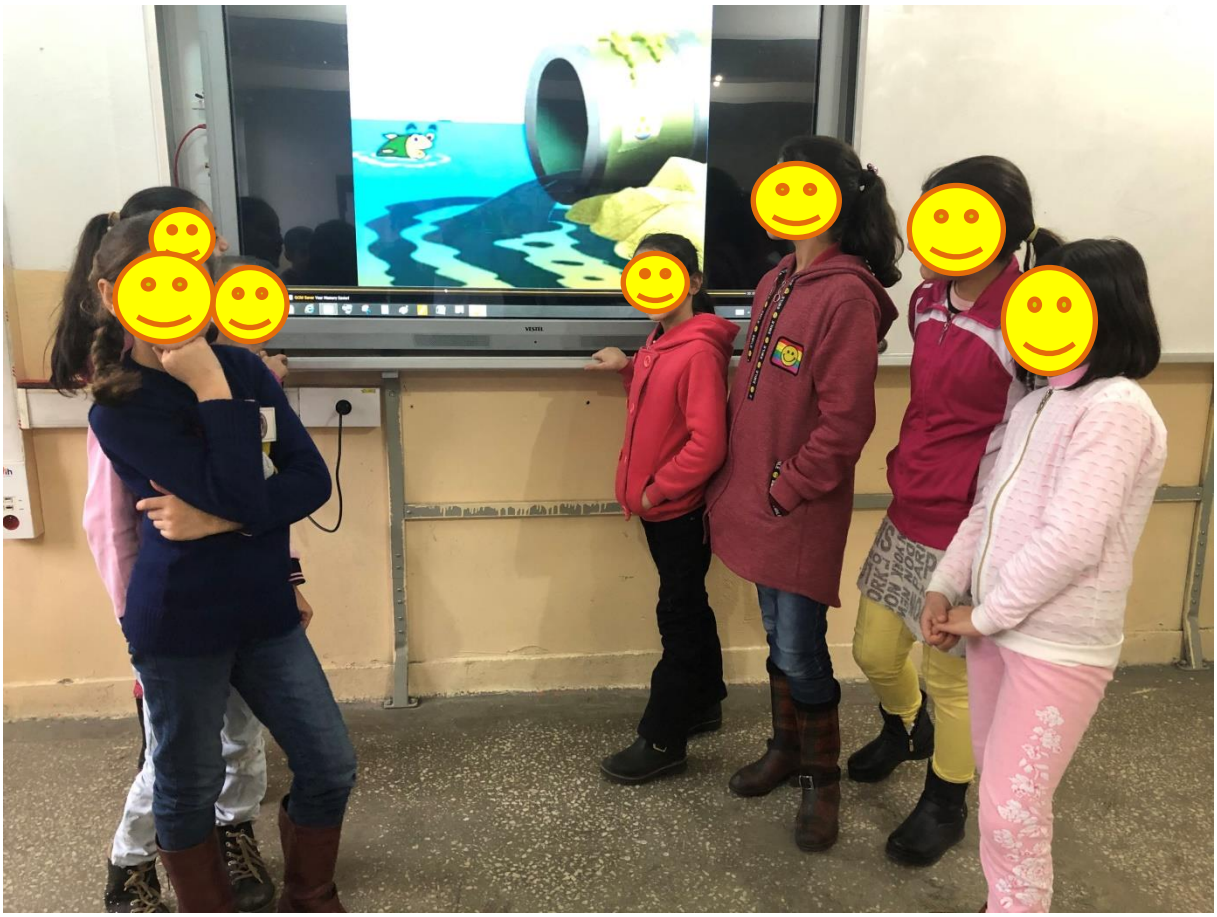

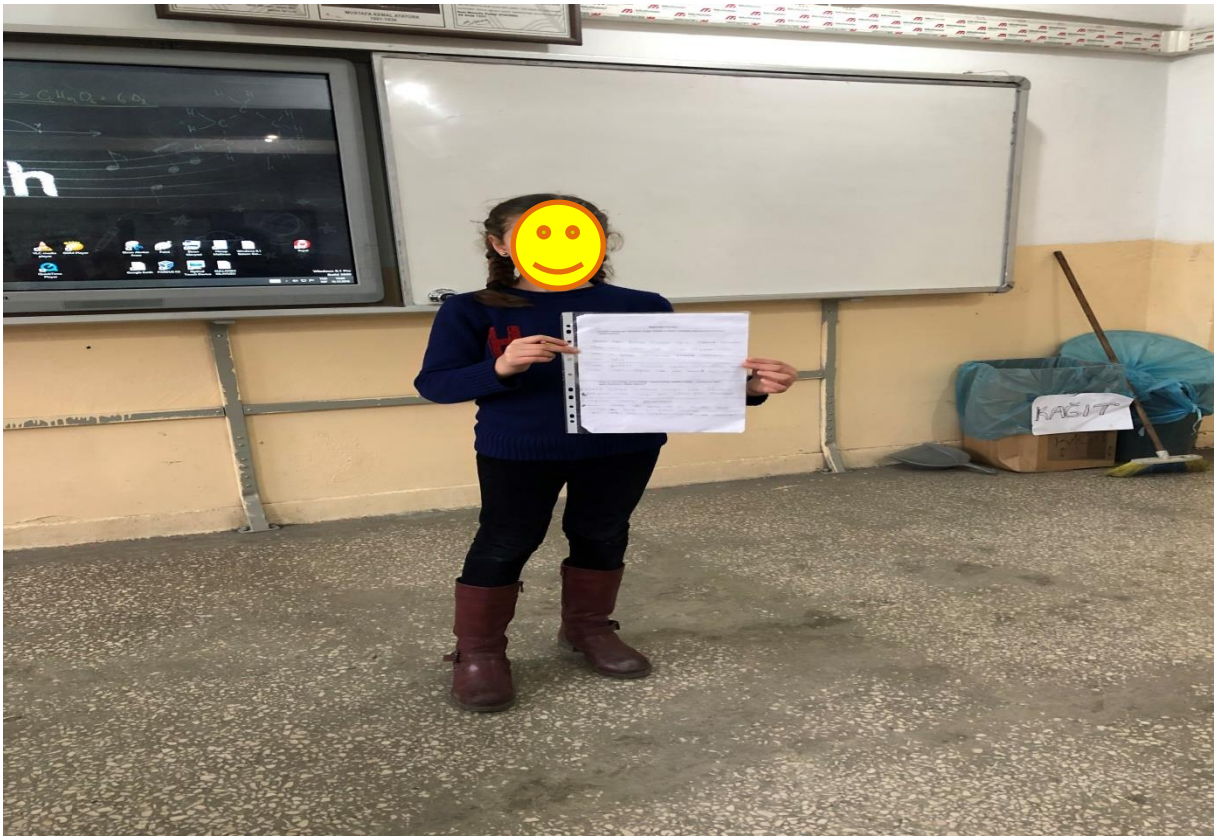

fatih
TRT
ÇOCUK
Tasarruf Yap, İsraf Etme
VESTEL

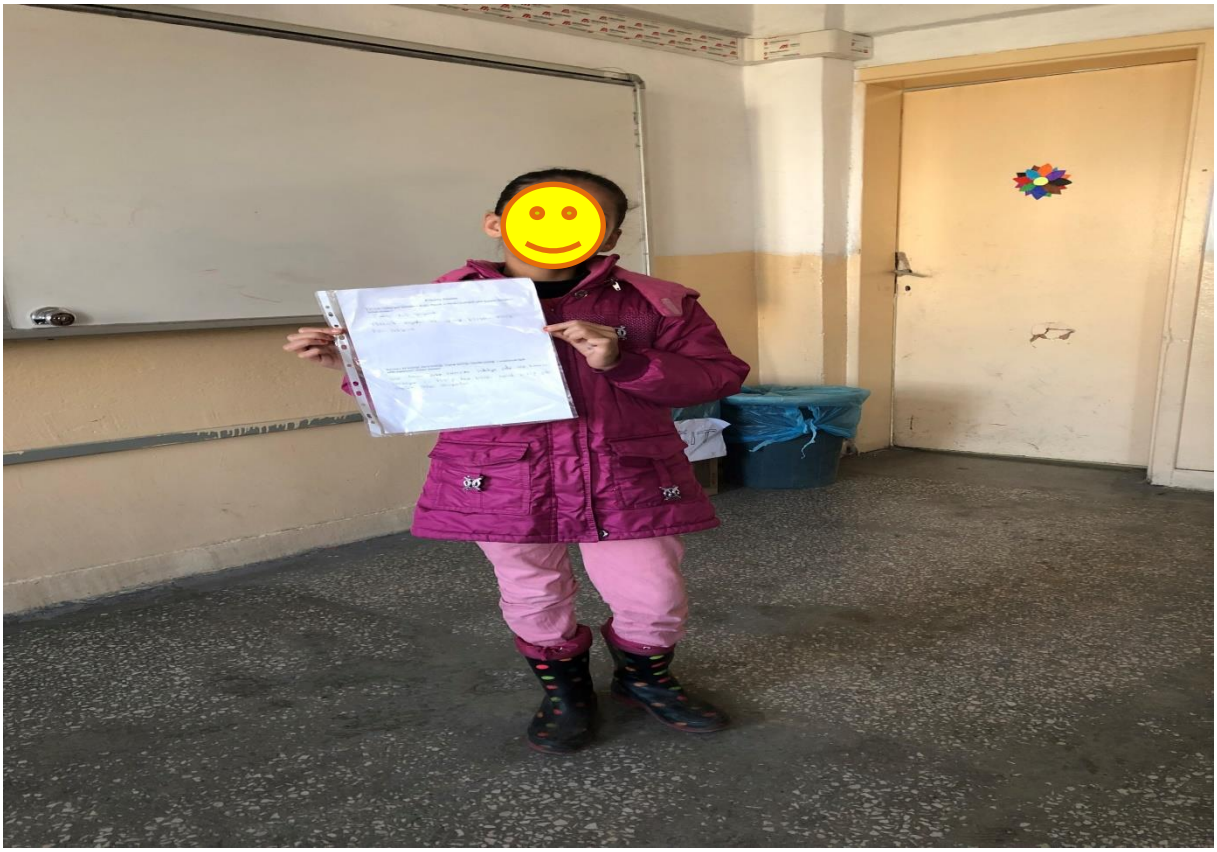

fatih
VESTEL

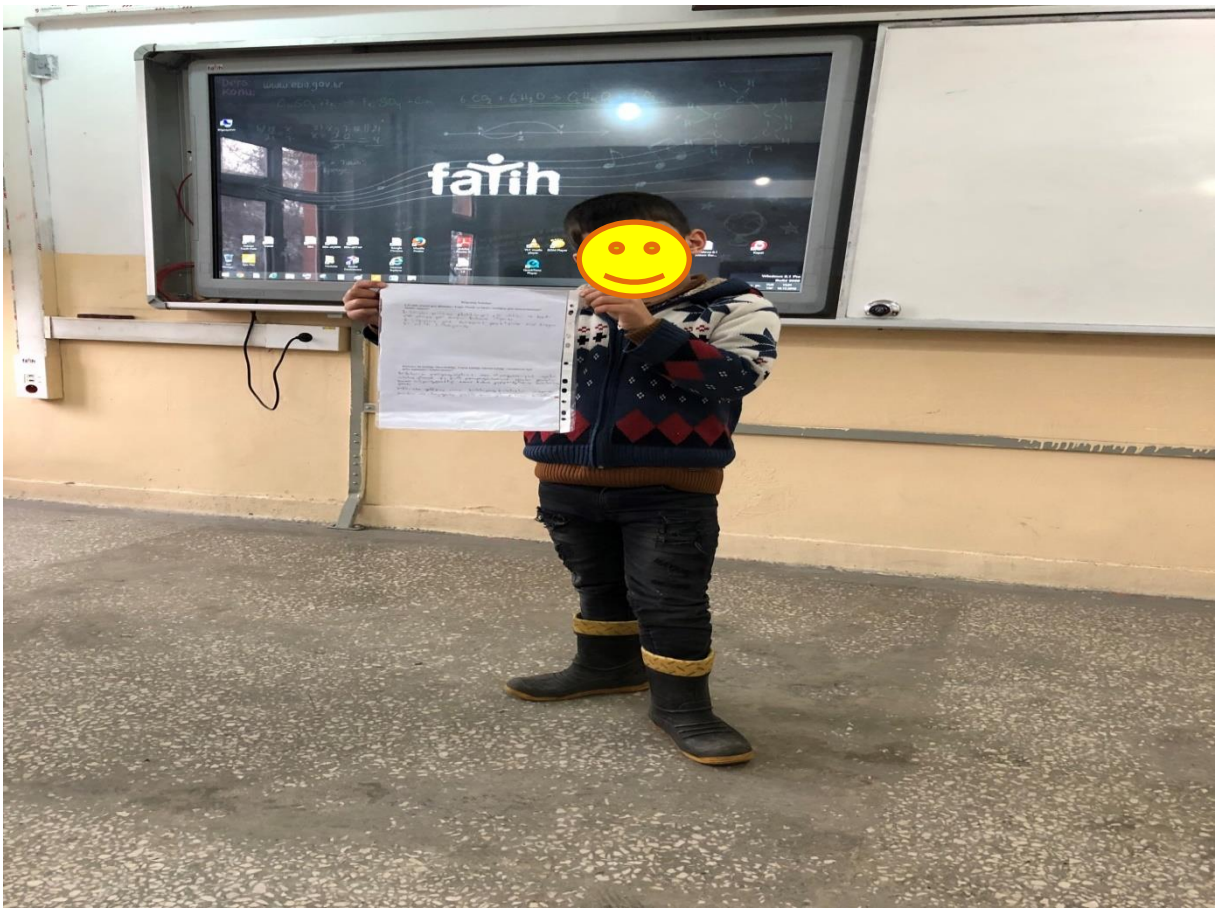

fatih
VESTEL

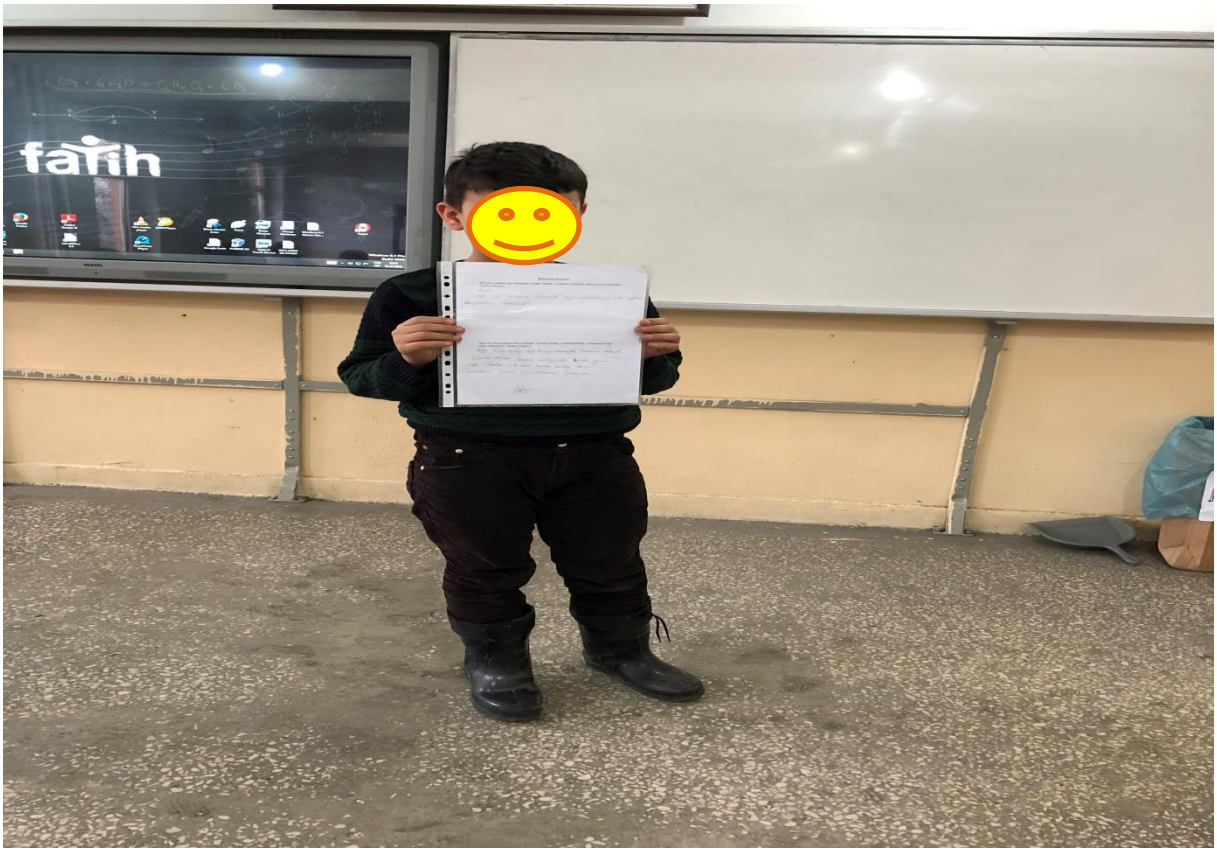

EK 5. Çevre İle İlgili Ailemle Röportaj Yapıyorum Etkinliğindeki Görseller

fatih

fatih

EK 6. Çevreye Karşı Sorumlu ve Bilinçli Vatandaş Olduk Drama Etkinliğindeki Görseller

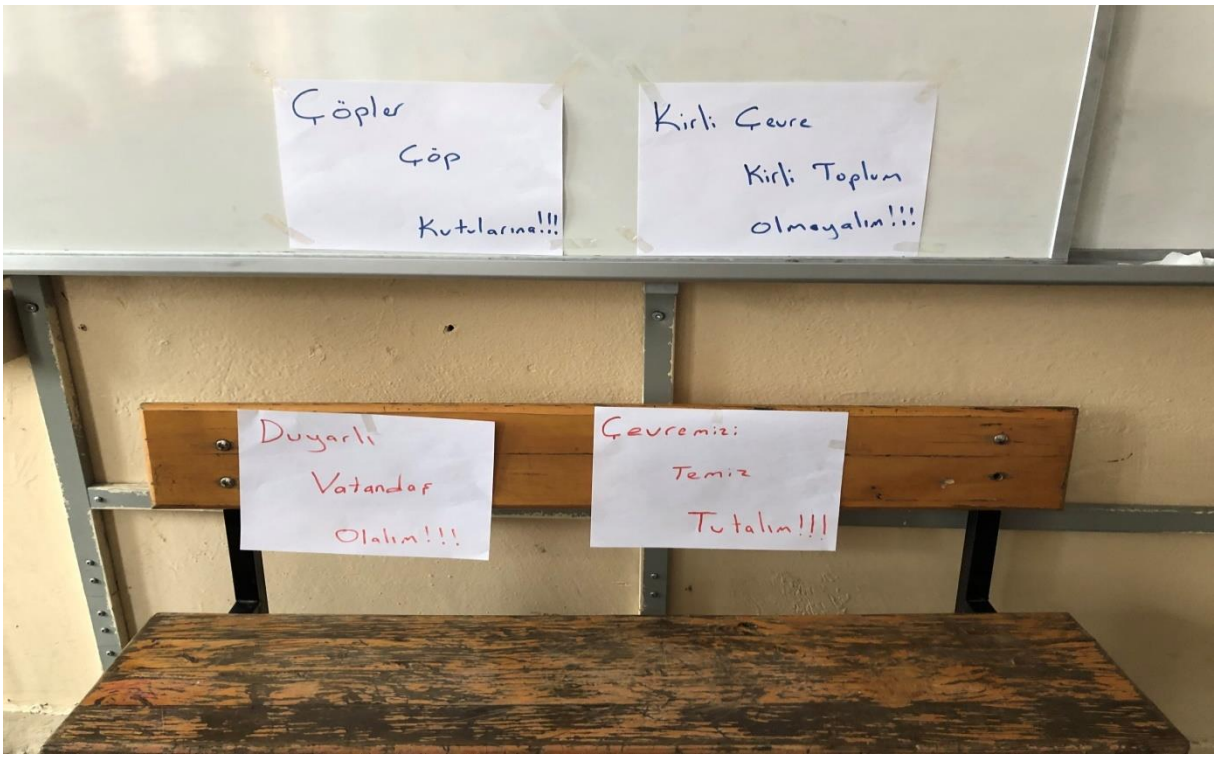

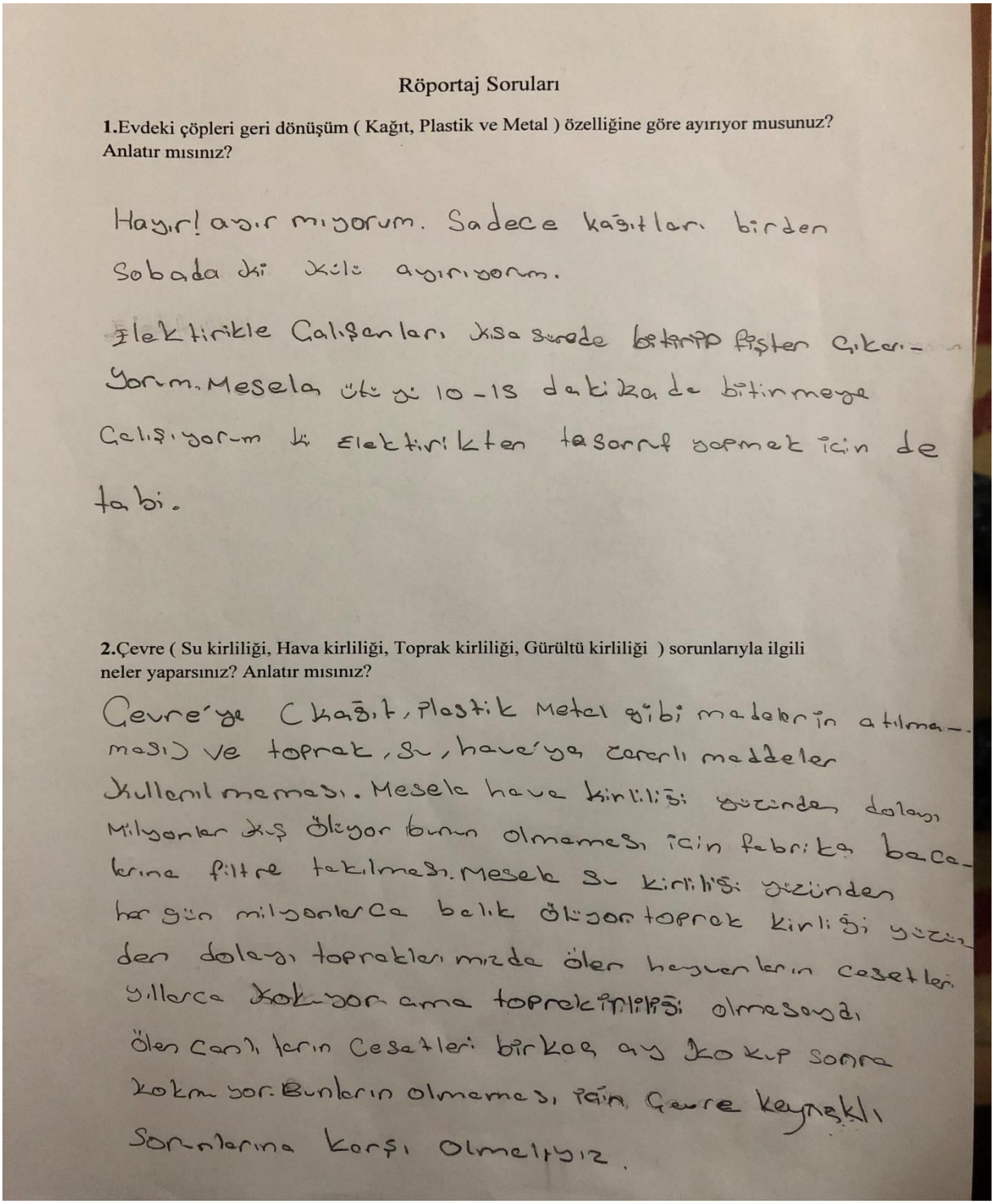

Çöpler
Çöp
Kutularına!!!
Kirli Çevre
Kirli Toplum
Olmayalım!!!
Duyarlı
Vatandaş
Olalım!!!
Çevremiz:
Temiz
Tutalım!!!

EK 7. Röportaj Soruları Örneği

Röportaj Soruları

1.Evdeki çöpleri geri dönüşüm (Kağıt, Plastik ve Metal) özelliğine göre ayırıyor musunuz? Anlatır mısınız?

Hayır! ayırmıyorum. Sadece kağıtları birden sobada ki çöle ayırıyorum.

Elektirikle çalışanları kısa sürede bitirip fişten çıkarıyorum. Mesela ütüyü 10-15 dakikada bitirmeye çalışıyorum ki elektirikten tasarruf yapmak için de tabi.

2.Çevre (Su kirliliği, Hava kirliliği, Toprak kirliliği, Gürültü kirliliği) sorunlarıyla ilgili neler yaparsınız? Anlatır mısınız?

Çevre'ye (kağıt, plastik metal gibi maddelerin atılmaması) ve toprak, su, hava'ya zararlı maddeler kullanılmaması. Mesela hava kirliliği yüzünden dolayı Milyonlar kuş ölüyor bunun olmaması için fabrika bacalarına filtre takılması. Mesela su kirliliği yüzünden her gün milyonlarca balık ölüyor toprak kirliliği yüzünden dolayı topraklarımızda ölen hayvanların cesetleri yıllarca kokuyor ama toprak kirliliği olmasaydı ölen canlıların cesetleri birkaç ay kokup sonra kokmuyor. Bunların olmaması için çevre kaynaklı sorunlarına karşı olmalıyız.

EK 8. İzin Belgesi

T.C.
MUŞ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 63326527-355.01-E.24504207 19/12/2018
Konu : Araştırma İzni Sinan ÇİFTÇİ

VALİLİK MAKAMINA

İlgi :Aksaray Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı 26/11/2018 tarih 344338 sayılı yazısı.

Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Eğitimi Anabilim dalında yüksek lisans yapan Sinan ÇİFTÇİ nın, Müdürlüğümüze bağlı okullarda gerçekleştirmek istediği "Sosyal Bilgiler Dersinde Etkinlik temelli öğretimin çevresel sorumlu vatandaşlık davranışlarına etkisinin incelenmesi " başlıklı tez çalışması Anket ve Araştırma İzni komisyonunca incelenmiş olup, Müdürlüğümüze bağlı okullarda Dersleri aksatmamak Şartıyla yapılması uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Metin İLCİ
Milli Eğitim Müdürü

OLUR
19/12/2018

Alper ÇİFÇİ
Vali a.
Vali Yardımcısı

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden d49e-3e0a-34bb-801a-6123 kodu ile teyit edilebilir.

BÖLÜM VIII

VIII. ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Sinan ÇİFTÇİ

Doğum Tarihi ve Yeri: 01.01.1980 / AKSARAY

Telefon: 05557609840

Mail: hayata_sen0571@hotmail.com

Eğitim Bilgileri

Lise Eğitimi: Aksaray Osman Gazi Lisesi (1996)

Lisans Eğitimi: Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği (2002)

Yüksek Lisans: Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü / İlköğretim Anabilim Dalı (Tezli YL) (2015)